

Het betere werk

Beroepsbeelden van
allochtone leerlingen

Het betere werk

Beroepsbeelden van allochtone leerlingen

Variya

maart 2009

Variya 2009

Auteurs: K. Adlouni en F. Hermsen

Projectleider: M. de Leng

Eindredactie: I. van Hoorik

Variya

Wierdensestraat 39c

7607 GE Almelo

t: 0546 - 54 20 20

f: 0546 - 54 20 30

www.variya.nl

info@variya.nl

Het onderzoek en deze uitgave werden mede mogelijk gemaakt door de Nederlandse Stichting voor Psychotechniek.

Voorwoord

Dit onderzoek naar beroepsbeelden van allochtone leerlingen kent een lange wordingeschiedenis. De ideeën voor dit onderzoek kwamen opborrelen in 2005. De gesprekken en interviews werden afgenomen in 2006. Nu, begin 2009, is het rapport dan eindelijk klaar.

Wij zijn onze opdrachtgever, de Nederlandse Stichting voor Psychotechniek (NSvP), zeer erkentelijk voor het geduld en de constructieve bijdrage, vooral in de eindfase van het onderzoek. Ook willen wij Landstede bedanken voor hun inzet en geduld.

Maar dit onderzoek was niet tot stand gekomen zonder de medewerking van de leerlingen van Landstede en de Turkse en Irakese moeders. Sjoekran!

Inhoudsopgave

Samenvatting	1
Hoofdstuk 1. Inleiding	4
1.1 Aanleiding van het onderzoek	4
1.2 Probleemverkenning	4
1.3 Doelstelling, probleemstelling en onderzoeksvragen	7
1.4 Opbouw van de rapportage	7
Hoofdstuk 2. Onderzoeksontwerp	8
2.1 Operationalisering	8
2.2 Methoden van onderzoek	10
2.3 Opzet en uitvoering van onderzoek	11
Hoofdstuk 3. Theoretisch kader	15
3.1 Inleiding	15
3.2 Naar een 'allochtone' studie- en beroepskeuzeproces: een literatuurverkenning	15
3.3 Cultuur- en begeleidingsprobleem nader bekeken	24
3.3.1 De beroepsidentiteit: naar een betere beroepswens en -begeleiding	24
3.3.2 Aanvullingen op geformuleerde aannames	27
Hoofdstuk 4. Uitkomsten enquêtes leerlingen	28
4.1 Inleiding	28
4.2 Motivatiefactoren	28
4.3 Studie- en beroepskeuzeproces	33
4.4 Beroepsbeelden	39
Hoofdstuk 5. Uitkomsten panelgesprekken allochtone moeders	46
5.1 Inleiding	46
5.2 Achtergrondgegevens moeders	46
5.3 Rol en invloed basisschool	46
5.4 Rol en invloed ouders	47
5.5 Rol en invloed cultuur	49
5.6 Rol en invloed middelbare school	51
5.7 Rol en invloed arbeidsmarkt	51
5.8 Rol en invloed vrienden	52
5.9 Rol en invloed terugkeerperspectief	52
Hoofdstuk 6. Conclusies en aanbevelingen	54
6.1 Inleiding	54
6.2 Terugkoppeling resultaten	54
6.3 Aannames en conclusies	56
6.3 Aanbevelingen	60
Geraadpleegde literatuur	63
Bijlagen	
Bijlage I: Vragenlijst allochtone en autochtone leerlingen niveau 2, 3 en 4	65
Bijlage II: Uitvoer Independent Samples T Test	77

Samenvatting

Inleiding

Binnen het samenwerkingsverband van Stichting Leerplan Ontwikkeling en Variya is een vooronderzoek gedaan naar onderwijs en allochtone jongeren. Uit dit onderzoek bleek op het gebied van het studiekeuzeprocess en de beroepenoriëntatie van allochtone leerlingen een belangrijk probleem te liggen. Allochtone leerlingen maken vaker verkeerde studie- en beroepskeuzes dan autochtone leerlingen. Dit leidt in vele gevallen tot onderprestatie of frustratie bij jongeren. Het gevolg is dat zij de school zonder startkwalificatie (dreigen te) verlaten en zodoende hun kansen op de arbeidsmarkt verder zien verslechteren. Daarnaast blijkt dat allochtone jongeren oververtegenwoordigd zijn in bepaalde opleidingsrichtingen in het beroepsonderwijs met ongunstige arbeidsmarktperspectieven. In het geval zij wel een diploma behalen, is er dus nog steeds sprake van een groter risico op werkloosheid, omdat de door hen gekozen sector een aanbodoverschot vertoont.

Doel en aanpak

De centrale doelstelling van dit onderzoek is het verkrijgen van meer inzicht in de factoren die het studiekeuzeprocess en de beroepenoriëntatie van allochtone jongeren beïnvloeden, en in de rol van hun ouders hierin. Om deze factoren in kaart te brengen zijn er diepte-interviews en enquêtes onder autochtone en allochtone mbo-leerlingen gehouden. De enquêtes zijn ook onder autochtone leerlingen afgelegd, omdat naar aanleiding van een proefafname bleek dat als de vragenlijst alleen aan allochtone leerlingen zou worden voorgelegd zij zich gestigmatiseerd zouden voelen en niet zouden willen deelnemen aan dit onderzoek. Het onderzoek heeft hierdoor onbedoeld een vergelijkend karakter gekregen. Ook zijn er panelgesprekken gehouden met allochtone moeders van Turkse en Irakese afkomst. Centraal in deze gesprekken stond de vraag welke rol allochtone ouders hebben bij het studiekeuzeprocess en de beroepenoriëntatie van hun kinderen. Voor dit onderzoek vormde ROC Landstede de vindplaats van de doelgroep. De conclusies en de aanbevelingen van dit onderzoek zijn echter niet specifiek afgestemd op Landstede.

Bevindingen

Uit de diepte-interviews, de enquêtes en de panelgesprekken komt een aantal factoren, dat invloed heeft op het verloop van het studiekeuzeprocess en de beroepenoriëntatie bij allochtone jongeren, naar voren. De belangrijkste bevindingen van het onderzoek vallen onder de noemers voorlichting en beroepsvoorkeur, en worden hieronder kort samengevat.

Voorlichting:

- De inhoud van de studie en de beroepsmogelijkheden zijn zowel voor allochtone als voor autochtone leerlingen leidend bij de studiekeuze. Bij allochtone jongeren weegt ook begeleiding tijdens de studie en de status van een beroep zwaar, dit weegt zwaarder dan bij autochtone jongeren.
- De mening van de moeder is bij zowel allochtone als autochtone leerlingen het belangrijkste in de studie- en beroepskeuze, deze wordt gevolgd door de mening van de vader. Uit het onderzoek blijkt voor de AKA-leerlingen¹ vooral de mening van de vader belangrijk te zijn. Ook de mening van een decaan, mentor en/of docent(en) is belangrijk, dit geldt in hogere mate vaker voor allochtonen dan voor autochtonen. De allochtone moeders gaven tijdens panelgesprekken aan dat hun kinderen het liefst met allochtone jongeren omgaan, maar dat hun vrienden geen aanwijsbare invloed hebben op hun studie- en beroepskeuzeprocess.

¹ AKA staat voor arbeidsmarktgekwalificeerd assistent. Naast de reguliere mbo-opleidingen kan ook een opleiding gevolgd worden. Het doel van de opleiding is kwetsbare jongeren met grote kans op uitval in het mbo een arbeidsmarktkwalificatie te laten halen. Met de arbeidsmarktkwalificatie kunnen de jongeren doorstromen naar de arbeidsmarkt of naar een beroepskwalificerende opleiding op niveau 2.

- Allochtone leerlingen en hun ouders maken meer gebruik van mondelinge informatieoverdracht via een decaan, mentor, familie en/of vrienden. Met mondelinge informatieoverdracht is er meer ruimte voor persoonlijke aandacht en is er de mogelijkheid om door te vragen, dit wordt door allochtone leerlingen erg gewaardeerd. Alle andere informatiebronnen, zoals folders, open dagen en voorlichtingsdagen, worden minder gewaardeerd. Autochtonen laten zich vooral via schriftelijk informatiemateriaal en voorlichtingsdagen informeren.
- Allochtone ouders hebben zowel een adviserende als een informerende rol in de studie- en beroepskeuze van hun kinderen. Deze adviserende en informerende rol is vanwege een gebrek aan kennis van het Nederlandse onderwijssysteem, de taal en de cultuur moeilijk uit te oefenen. Vaak informeren kinderen hun ouders over studie- en beroepskeuzes.
- De allochtone jongeren hebben volgens de moeders weinig kennis van de Nederlandse arbeidsmarkt. Meer kennis daarvan zou meer kans op een baan bieden en daarmee een betere toekomst.

Beroepsvoorkeur:

- Een opvallende bevinding is dat 93% van de allochtone leerlingen er vertrouwen in heeft een goede baan te zullen vinden na afronding van de opleiding, terwijl bijna de helft van de leerlingen uit deze groep van mening is, dat zij vanwege het allochtoon zijn niet dezelfde kansen hebben op de arbeidsmarkt. De allochtone moeders zijn ook van mening dat hun kinderen minder snel, dan autochtone jongeren, een baan vinden. Allochtone jongeren voelen zich gediscrimineerd op de arbeidsmarkt en beschikken vaak niet over een relevant netwerk.
- Allochtone jongeren zeggen vaker dat hun ouders het belangrijk vinden dat zij het beter krijgen dan hun ouders. Bovendien komt het minder vaak voor dat allochtone ouders willen dat hun kinderen hetzelfde beroep gaan uitoefenen. De cijfers van arbeidsdeelname van allochtone ouders liggen vergeleken met autochtone ouders beduidend lager. Allochtone vaders zijn veel vaker laaggeschoold. Voor de AKA-leerlingen geldt dat bijna alle vaders laag opgeleid zijn en in lage sectoren werkzaam zijn. Er zijn onder de AKA-leerlingen weinig werkende moeders. Allochtone jongeren worden dan ook vaker dan autochtone leeftijdsgenoten door hun ouders aangemoedigd om het beter te doen.
- De meeste allochtone moeders vinden het belangrijk dat de beroepskeuze van hun kinderen cultureel gezien aanvaardbaar is. Ze zijn van mening dat er een verschil is in de geschiktheid van beroepsrollen voor meisjes en voor jongens. Volgens de moeders anticiperen hun kinderen op deze culturele maatstaf. Hun kinderen weten welke beroepskeuzes op afkeuring kunnen rekenen en vermijden daarom dergelijke keuzes. De kinderen weten daarentegen welke beroepen vanuit hun cultuur een hogere status genieten en hebben daardoor een voorkeur voor het uitoefenen van die beroepen. Het argument status is zelfs voor één derde van de allochtone leerlingen belangrijker dan het feit dat er weinig kans is om het gewenste beroep uit te oefenen. Wat beroepswensen betreft zijn autochtone leerlingen realistischer. Zij maken beroepskeuzes die beter aansluiten bij hun opleidingsrichting en –niveau.
- Binnen veel Turkse gezinnen is terugkeer naar het land van herkomst een onderwerp van gesprek, maar niet alle kinderen willen met hun ouders voorgoed terug naar het land van herkomst. Wel zijn er hoger opgeleiden die bij hun vervolgstudie bewust nadenken over de beroepsmogelijkheden in het land van herkomst. Het terugkeerperspectief beïnvloedt alleen de beroepskeuze van de kinderen die graag naar het land van herkomst willen emigreren.

Opvallend aan de bevindingen van dit onderzoek is dat de status van een beroep een belangrijke rol speelt in de studie- en beroepskeuze van allochtone jongeren. Allochtone jongeren krijgen van huis uit mee welke beroepen in cultureel opzicht aanvaardbaar zijn en hogere status genieten. Ouders willen dat hun kinderen het beter hebben dan zij (stijgen op de maatschappelijke ladder) en stellen hoge eisen. Als gevolg van het gehanteerde standenperspectief hebben de allochtone leerlingen niet-realistische denkbeelden over gewenste en haalbare onderwijsniveaus.

1. Inleiding

1.1 Aanleiding van het onderzoek

Op 10 december 2004 is een samenwerkingsverband tussen de Stichting Leerplan Ontwikkeling (SLO) en het voormalige Steunpunt Minderheden Overijssel (SMO)² (opgegaan in Variya), getekend met het doel om door gezamenlijke inzet te komen tot vernieuwingen op het gebied van onderwijs, in het bijzonder gericht op allochtone jongeren. Dit samenwerkingsverband wil de expertise van beide organisaties bundelen om zodoende effectiever te kunnen werken. De beide organisaties hebben zich als eerste stap geconcentreerd op de terreinen waarbinnen de samenwerking gestalte zou kunnen krijgen, te weten onderwijs en allochtone leerlingen. Na intensief vooronderzoek bleek een belangrijk probleem te liggen op het gebied van de studiekeuze- en beroepenoriëntatie van allochtone leerlingen. Allochtone leerlingen maken vaker dan autochtone leerlingen verkeerde studie- en beroepskeuzes. Voortvloeiende daarvan zijn onderprestatie of frustratie bij jongeren. Met als gevolg dat deze jongeren zonder startkwalificatie de school (dreigen te) verlaten en zodoende hun kansen op de arbeidsmarkt verslechteren.

1.2 Probleemverkenning

Al in 1994 werd het probleem met betrekking tot een toename van ongekwalificeerde allochtone leerlingen door de Raad voor Studie- en Beroepskeuze gesignaleerd. In haar inleiding stelt zij: 'Uit gegevens omtrent de aantallen doublures, de schooluitval en veranderingen van schooltype is duidelijk dat jongeren lang niet altijd kiezen voor de school voor voortgezet onderwijs die het best bij hen past. (...) Vooral allochtonen kiezen daarbij voor hogere schooltypen dan het geadviseerde'.³ Bovendien, zo blijkt uit een rapport van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid uit 1990, zijn allochtonen oververtegenwoordigd in bepaalde opleidingsrichtingen in het beroepsonderwijs met ongunstige arbeidsmarktperspectieven.⁴ In het geval zij wel een diploma behalen, is dus nog steeds sprake van een groter risico op werkloosheid, omdat de door hen gekozen sector een aanbodoverschot vertoont.

Hoewel problemen met betrekking tot verkeerde studie- en beroepskeuze ruim tien jaar geleden in allerlei onderzoeksrapporten al gesignaleerd werden, vormen deze nog steeds een groot maatschappelijk probleem. Uit het onderzoek *Enquête Beroepsbevolking* van het CBS over het jaar 2001-2004, blijkt dat allochtonen, met bijna 30%, oververtegenwoordigd zijn in de groep voortijdige schoolverlaters (vsv-ers).⁵ 'Dit geldt in het bijzonder voor de vsv-ers zonder werk en daarbinnen vooral bij degenen die niet bij het CWI zijn ingeschreven'.⁶ Uit onderzoek naar uitvalcijfers van mbo- leerlingen in Overijssel, blijkt het percentage allochtone uitvallers vrij hoog te liggen.⁷ De oorzaak voor vsv-ers moet volgens Van Tilborg onder andere gezocht worden in een verkeerde studie- en beroepskeuze door leerlingen.⁸

Het voortijdig verlaten van school zonder startkwalificatie, heeft tot gevolg dat de arbeidsmarktpositie van allochtone jongeren, die toch al niet rooskleurig is⁹, verder verslechtert. Uit cijfers van het SCP blijkt dat de werkloosheid onder niet-westerse allochtone jongeren van 2001 tot 2005 sterk is toegenomen.¹⁰ De werkloosheid onder niet-westerse allochtone jongeren bedraagt 22% en onder autochtonen 'slechts' 9%.

² Het SMO is in 2007 gefuseerd met het Projectbureau Kulturhusen van de Overijsselse Bibliotheek Dienst en Equivalent, Experts in Emancipatie. Zij zijn opgegaan in Variya, de provinciale steunfunctieorganisatie voor maatschappelijke ontwikkeling en integratie.

³ Krooneman, p.1.

⁴ Roelandt & Veenman, p. 17.

⁵ Factsheets VSV, p. 4. Het betreft de groep westerse en niet-westerse allochtonen.

⁶ Idem.

⁷ Ruiz Peraita-Wubbels en Chinchilla Murillo, p. 21.

⁸ Van Tilborg, p. 11.

⁹ Uit onderzoek van het SCP (zie: Dagevos) blijkt dat allochtone jongeren meer kans op werkloosheid hebben dan autochtonen, ook wanneer tussen beide groepen rekening wordt gehouden met verschillen in opleiding en leeftijd.

¹⁰ Dagevos.

Wel vertoont de werkloosheid onder allochtone jongeren sinds 2005 een dalende tendens.¹¹ Ook bestaat de kans dat de uitvallers op school ook uitvallers in de samenleving worden omdat zij niet actief deelnemen aan het sociale leven in de samenleving. De groeiende ongerustheid over de gevolgen van het toenemende aantal vsv-ers blijkt uit een brief, d.d. 18 februari 2004, die enkele fracties uit de vaste commissie voor OC&W naar de minister hebben gestuurd.

Afgezien van de problemen rondom het verlaten van school zonder startkwalificatie, blijken allochtone jongeren ook nog steeds in meerderheid beroepsopleidingen te volgen in sectoren waar sprake is van een aanbodoverschot, voornamelijk in de sectoren handel, administratie en de sociale sector. Uit onderzoeken van het SMO blijkt dat allochtonen ondervertegenwoordigd zijn in de bouw- en zorgsector. In beide sectoren is juist een vraagoverschot naar arbeid.¹² Ook binnen de technische branche is de vraag naar werknemers groter dan het aanbod. Uit onderzoek blijkt dat het percentage allochtonen eveneens in deze sector sterk ondervertegenwoordigd is.¹³ Kortom, er kan geconcludeerd worden dat er sprake is van een structurele ondervertegenwoordiging van allochtonen in 'kansrijke' sectoren, maar daarentegen een oververtegenwoordiging in sectoren met slechtere arbeidsmarktperspectieven. Het lijkt er op dat allochtone jongeren zich bij het kiezen van een opleiding nauwelijks laten leiden door arbeidsmarktperspectieven. Dit laatste lijkt overigens evenzo te gelden voor autochtone jongeren. Dit blijkt uit de publicatie *'De arbeidsmarkt voor laagopgeleiden. Kansen en risico's'* van het CWI uit 2005. De gevolgen pakken vooral voor allochtonen negatief uit, omdat zij al tot de extra kwetsbare groepen behoren.

Uit de Quick Scan *'Jongeren op weg naar opleiding en beroep'* blijkt dat er veel kwantitatieve gegevens beschikbaar zijn over de gekozen studies en de instroom in beroepen.¹⁴ Daarentegen is er nog steeds weinig bekend over de processen die tot een studie- en beroepskeuze leiden, als gevolg van de 'vaak algemene, versnipperde en incompleet' beschikbare kennis en elkaar tegensprekende onderzoeken.¹⁵ Als grootste oorzaak kan 'het ontbreken van een goede theoretische onderbouwing van de meeste onderzoeken naar studie- en beroepskeuze' genoemd worden.¹⁶ En 'er is vrijwel geen onderzoek gedaan naar allochtone jongeren en beroepskeuze in brede zin en helemaal geen onderzoek naar het beroepskeuzeprocess in enge zin'.¹⁷

In het onderzoek worden verschillende knelpunten in het studie- en beroepskeuzeprocess van vmbo-leerlingen opgesomd:

- Jongeren krijgen te weinig concrete beelden van beroepen voorgelegd en hebben te weinig gelegenheid om ervaring met beroepen op te doen.
- Veel jongeren stellen hun studie- en beroepskeuze te lang uit.
- De beelden die jongeren van beroepen hebben, wijken vaak af van de werkelijkheid. Ook hebben zij geen goed beeld van de salarissen die bij beroepen horen. De meeste jongeren ontwikkelen geen arbeidsidentiteit op het vmbo. Ze weten niet in welke beroepen zij het beste tot hun recht komen.
- Bij het betreden van de arbeidsmarkt is de praktijkschok voor de meeste jongeren groot. Veel jongeren moeten zich enorm aanpassen.

Uit de Quick Scan blijkt verder dat de keuze voor studie en beroep vaak niet rationeel tot stand komt, maar veel meer een kwestie is van een bepaald gevoel over de opleiding of het beroep'.¹⁸

¹¹ Dagevos en Gijsberts (red.).

¹² Ten Brinke, p. 15 en Schuurman, p. 12.

¹³ Van Hattem, p. 29. Middels het Equal project Couleur Twente probeert het SMO samen met andere partners een methodiek te ontwikkelen om de instroom van allochtonen in de technische sector te vergroten.

¹⁴ Sikkema, p. 5.

¹⁵ Idem.

¹⁶ Krooneman, p. 25.

¹⁷ Meijers, p. 127.

¹⁸ Sikkema, p. 18.

'De beroepskeuzen worden voor jongeren moeilijker. (...) Hoe onduidelijker de beroepsvoorstellungen zijn, des te moeilijker het voorlichtings- en zoekproces verloopt. Met name voor allochtone leerlingen die toch al worstelen met een kloof tussen thuis- en schoolcultuur, pakt dat (vaak) slecht uit'.¹⁹ Uit een interview met een vmbo-decaan, blijkt verder dat sommige leerlingen zichzelf overschatten of onderschatten en daardoor een verkeerde studiekeuze maken. Bovendien, zo stelt de decaan, '(...) veel allochtonen begrijpen ons onderwijssysteem niet'.²⁰

Een ander knelpunt dat genoemd wordt, is het verschijnsel dat steeds meer jongeren in de grote steden in het westen te maken hebben met ouders die geen rol kunnen of willen spelen bij de studie- en beroepskeuze. Het gaat hoofdzakelijk om jongeren van Surinaamse en Antilliaanse afkomst. Deze geringe interesse vanuit huis kan leiden tot voortijdige schooluitval en een foute studie- en/of beroepskeuze. Het is voor scholen van belang om consequenties te trekken uit dit gegeven en in deze de rol van de ouders over te nemen.

Het gebrek aan inzicht in de factoren die het keuzeproces van **allochtone** jongeren beïnvloeden, betekent dat adequate begeleiding op school ontbreekt om de school- en arbeidsmarktprestaties van deze jongeren in positieve zin te bevorderen. Het is daarom van belang te onderzoeken **welke factoren** het keuzeproces beïnvloeden.

Er is een aantal theoretische modellen te vinden waarin het studiekeuzeproces en beroepsbeelden onder jongeren uiteen worden gezet. Het meest recente theoretische overzicht van invloedsfactoren op de studiekeuze is te vinden in het onderzoek '**Jongeren op weg naar opleiding en werk**' (2004). De Quick Scan is echter **niet specifiek** gericht op allochtone leerlingen, maar op vmbo-leerlingen in het algemeen. De invloedsfactoren die in dit onderzoek worden genoemd, zijn in tabel 1 schematisch weer gegeven.²¹

Tabel 1. Theoretisch overzicht van invloedsfactoren op de studiekeuze

Invloedsfactoren	Voorbeelden
Individuele kenmerken	Zelfconcept, karaktereigenschappen, sekse motivatie (intrinsiek en extrinsiek), capaciteiten (intelligentiegebied, kennis, vaardigheden, houding, inzicht) en leeftijd (rijpheid).
Omgeving	(Culturele) achtergrond, sociale klasse, opleidingsniveau ouders, status, verwachtingen.
Financiële kenmerken	Studiefinanciering, collegegeld, huisvesting.
Opleiding en instelling	Inhoud en organisatie opleiding, gebouwen en faciliteiten, sfeer en profilering instelling, reisafstand, studentenleven.
Beeldvorming en arbeidsmarkt	Kijk op sector en beroep, economische situatie, trends, vergrijzing en ontgroening.
Begeleiders	Ouders, vrienden, klasgenoten, decanen, mentoren en docenten.
Gebruikte middelen en activiteiten tijdens het studiekeuzeproces	Brochures, folders, internet, regionale studiebeurzen, voorlichtingsbijeenkomsten/-dagen.
Ontwikkelingen in het onderwijs en de maatschappij	Invoering BAMA-structuur (<i>gericht op hoger onderwijs</i>), kenniseconomie, technologische ontwikkelingen en multiculturele samenleving.

Bron: *Jongeren op weg naar opleiding en werk, Quick Scan, p. 19.*

¹⁹ Idem, p. 18. Betreft een citaat uit presentatie van Hans de Boer, voorzitter Taskforce Jeugdwerkloosheid.

²⁰ Idem, p. 16.

²¹ Idem, p. 19.

1.3 Doelstelling, probleemstelling en onderzoeksvragen

Om betere alternatieve begeleidingsmethoden voor de studie- en beroepenoriëntatie van allochtone leerlingen te kunnen ontwikkelen, is het noodzakelijk om inzicht te krijgen in de factoren die de studie- en beroepenoriëntatie van de doelgroep daadwerkelijk beïnvloeden. Vooral ouders wordt een zeer belangrijke rol toebedeeld in het studie- en beroepskeuzeproces van hun kind(eren). Dat blijkt ook uit de uitkomsten van de Quick Scan.²² Het is daarom relevant om ook hun rol in het proces nader te onderzoeken.

De centrale **doelstelling** van dit onderzoek aan de zijde van Variya is daarom: het verkrijgen van meer inzicht in de factoren die het studie- en beroepskeuzeproces van allochtone jongeren beïnvloeden en de rol van hun ouders hierin. Hierdoor kunnen knelpunten die tot de verkeerde studie- en beroepskeuze leiden in kaart worden gebracht en aanbevelingen worden gedaan om de knelpunten te verhelpen.

De afgeleide doelstelling van dit onderzoek is te komen tot bruikbare resultaten, waarmee gewerkt kan worden aan een beter alternatief keuzebegeleidingsmodel. ROC Landstede beschikt over de kennis binnen de organisatie om dit verder uit te werken. De verwachting is dat de resultaten van dit onderzoek zullen bijdragen aan een kwaliteitsverbetering van de studie- en loopbaanbegeleiding van allochtonen. Als gevolg van de verbetering van de onderwijs- en arbeidsmarktkansen van allochtone jongeren wordt een groter maatschappelijk belang gediend.

Om bovenstaande doelstellingen te bereiken, luidt de *centrale vraagstelling* in dit onderzoek:

Welke factoren beïnvloeden het verloop van het studiekeuzeproces en de beroepenoriëntatie bij allochtone jongeren en in hoeverre wijken deze af van hun autochtone studiegenoten. Welke rol spelen ouders van allochtone leerlingen bij het studiekeuzeproces en beroepenoriëntatie van hun kind(eren)?

1. Wat is in de literatuur te vinden over mogelijke factoren die het studie- en beroepskeuzeproces bij allochtone jongeren beïnvloeden?
2. Welke veronderstellingen met betrekking tot het studie- en beroepskeuzeproces en beroepsbeelden kunnen naar aanleiding van de literatuurstudie geformuleerd worden?
3. In hoeverre komen de uit de theorie voortvloeiende aannames overeen met de resultaten uit het onderzoek?
4. Welke factoren blijken een rol te spelen op basis van dit onderzoek en welke verschillen zijn er tussen allochtonen en autochtonen? Welke rol spelen ouders?
5. Welke nieuwe verklarende factoren komen uit het onderzoek naar voren?

1.4 Opbouw van de rapportage

In hoofdstuk 2 worden de onderzoeksopzet en de onderzoeksmethodiek besproken. Daarna volgt in hoofdstuk 3 een uiteenzetting van het theoretisch kader, aan de hand van literatuuronderzoek. Ook worden in dit hoofdstuk de veronderstellingen gepresenteerd. De uitkomsten van de enquêtes en de semi-gestructureerde interviews zijn in hoofdstuk 4 weergegeven. Gevolgd door hoofdstuk 5 met de uitkomsten van de panelgesprekken met moeders. In het laatste hoofdstuk ten slotte, zijn de conclusies en aanbevelingen te vinden.

²² Sikkema, p. 15.

2. Onderzoeksontwerp

2.1 Operationalisering

In dit hoofdstuk zullen de relevante onderzoekselementen en de variabelen uit de probleemstelling gedefinieerd worden en waar nodig afgebakend. Zoals vermeld, luidt de probleemstelling:

Welke factoren beïnvloeden het verloop van het studiekeuzeproces en de beroepenoriëntatie bij de allochtone jongeren die vraaggestuurd onderwijs krijgen op niveau 1 en de jongeren die aanbodgestuurd onderwijs volgen op niveau 3 en 4 en welke rol spelen hun ouders hierin?

Hierna volgt een uiteenzetting van de te volgen onderzoeksmethode. Eerst wordt een korte schets gegeven van ROC Landstede, de school die in dit onderzoek heeft geparticipeerd, en de inrichting van het onderwijs op deze school.

Landstede²³ is een organisatie die diensten aanbiedt op het gebied van beroepsopleidingen, voortgezet onderwijs en opleidingen voor volwassenen en ook op het gebied van welzijn, kinderopvang en kringloop. Deze worden verspreid over de volgende gemeenten aangeboden: Dalfsen, Diepenveen, Ermelo, Harderwijk, Heino, Lemelerveld, Nieuwleusen, Nijkerk, Nunspeet, Ommen, Putten, Raalte, Schalkhaar, Vollenhove, Wezep en Zwolle.

De mission statement van Landstede, die de basis van de identiteit van de organisatie vormt, luidt: 'Landstede gaat voor waarden-vol leren, leven en werken'. In haar strategienota 2006-2010 legt Landstede haar missie uit door onder andere in te gaan op talentontwikkeling. Daarover staat te lezen: 'Leren, leven en werken omvatten de reikwijdte van onze activiteiten. Het gaat bij Landstede om de ontwikkeling van de talenten van ieder individu, op zodanige wijze dat er een appèl wordt gedaan op het zelfstandige, sociale en duurzame leren. Die talentontwikkeling ondersteunt een volwaardige plaats van ieder individu in de samenleving, in zijn leefomgeving en werkomgeving'.

De organisatie is christelijk geïnspireerd. De daaruit voortvloeiende centrale waarden bepalen het denken en handelen in alle werkprocessen van Landstede. Het betreft:

- de waarde van het ontwikkelen van ieders talent
- de waarde van respect voor ieders eigenheid
- de waarde van de ontmoeting met elkaar
- de waarde van de aandacht voor zingevingvragen
- de waarde van een ondeelbare verantwoordelijkheid voor jezelf, de ander en de samenleving.

Landstede biedt 28 uiteenlopende middelbare beroepsopleidingen aan binnen de sectoren:

Techniek en Technologie
Gezondheid en Opvoeding
Groenopleidingen
Office en Dienstverlening
Cultuur en Design

De opleidingen worden afhankelijk van de moeilijkheidsgraad op verschillende niveaus aangeboden variërend van 1 tot en met 4. Dit kan consequenties hebben voor de gevraagde vooropleiding. In sommige gevallen dienen leerlingen te beschikken over een vmbo-opleiding leerweg BBL, beroepsbegeleidende leerweg, waarbij leerlingen meer in de praktijksituaties leren dan op school. In andere gevallen over een vmbo-opleiding leerweg BOL, beroepsopleidende leerweg, waarbij het accent meer op school dan de praktijk ligt. Soms bieden beide een toegang tot dezelfde opleiding. Naast de reguliere mbo-opleidingen kan ook een zogenaamde AKA-opleiding gevolgd worden. AKA betreft een eenjarige, praktijkgerichte mbo-niveau 1 opleiding voor jongeren en wordt afgerond met een arbeidsmarkt gekwalificeerde assistenten opleiding.

²³ website ROC Landstede (www.landstede.nl) en Productenboek Trajectbureau (Landstede).

Daarmee kunnen jongeren doorstromen naar niveau 2 opleidingen. Ten slotte wordt ook een drietal mbo+ opleidingen aangeboden. De door Landstede aangeboden beroepsopleidingen kunnen gevolgd worden op één of meerdere locaties in Harderwijk, Raalte en/of Zwolle. Aan het begin van het schooljaar 2005-2006 bedroeg het aantal leerlingen op de Landstede die een beroepsopleiding volgden in totaal 9271 leerlingen, hiervan zijn 630 leerlingen van allochtone afkomst.

Binnen de uiteenlopende opleidingen worden leerlingen persoonlijk begeleid (eerste lijnsbegeleiding). Daarnaast is het voor leerlingen ook mogelijk om aanvullende opleidingen en cursussen te volgen op het gebied van schoolloopbaan begeleiding (tweede lijnsbegeleiding). Deze diensten worden verzorgd door het Trajectbureau. Voor Landstede biedt het Trajectbureau vooral een bijdrage aan het verbeteren van het opleidingsrendement, door stagnatie en voortijdig schoolverlaten te verminderen.

Tussen de verschillende producten en diensten van het Trajectbureau, valt onder andere het Steunpunt Allochtone Leerling en Advies voor Medewerkers (SALAM). Landstede heeft bewust gekozen voor het aanbieden van deze dienst, omdat zij het belangrijk vindt dat leerlingen met een niet-westerse culturele achtergrond adequaat worden begeleid bij het volbrengen van een opleiding. Het bureau heeft begeleiders die op de hoogte zijn van de culturele achtergrond van de leerlingen. Ook docenten die weinig kennis hebben van andere culturen, kunnen er met hun vragen terecht.

Allochtone jongeren

Het CBS hanteert sinds 1999 de volgende definitie van het begrip 'allochtoon': 'persoon van wie ten minste één ouder in het buitenland is geboren. De persoon woont in Nederland en is opgenomen in de Gemeentelijke Basisadministratie persoonsgegevens (GBA)'.²⁴ In dit onderzoek wordt onder allochtone jongeren de **niet-westerse allochtone** jongeren van de eerste en tweede generatie verstaan. Hieronder wordt verstaan: 'allochtoon met als herkomstgroepering één van de landen in de werelddelen Afrika, Latijns-Amerika en Azië (excl. Indonesië en Japan) of Turkije'.²⁵ Een eerste generatie allochtoon is een persoon die in het buitenland is geboren met tenminste één in het buitenland geboren ouder en een tweede generatie allochtoon is een persoon die in Nederland is geboren met ten minste één in het buitenland geboren ouder.²⁶ De keuze voor deze afbakening heeft te maken met het feit dat de problemen met betrekking tot verkeerde studie- en beroepskeuzen en de daaruit voortvloeiende negatieve gevolgen voornamelijk voorkomen onder jongeren met een niet-westerse achtergrond. Sommige jongeren zijn in Nederland geboren, anderen zijn in het buitenland geboren maar op (zeer) jonge leeftijd naar Nederland verhuisd.

Het onderzoek richt zich op niet-westerse **jongeren** die het middelbare beroepsonderwijs volgen. Onder jongeren wordt de groep leerlingen van 15 tot en met 24 jaar verstaan, in overeenstemming met de gehanteerde definitie in de QuickScan. Doorgaans zijn leerlingen op het moment van aanvang van een mbo-opleiding 15 of 16 jaar.

Vraaggestuurd onderwijscontext (Harderwijk)

Het vraaggestuurde onderwijs wordt ook 'natuurlijk leren' genoemd, omdat het zoveel mogelijk aansluit bij de manier waarop leerlingen buiten school leren. De uitgangspunten bij het vraaggestuurde onderwijsconcept betreft niet het onderwijzen, maar 'leren'. Hierbij vormt de leerling en zijn/haar persoonlijk ontwikkelingsplan het vertrekpunt. De invulling van het onderwijs is afhankelijk van de gestelde vraag. Leerlingen krijgen dus de verantwoordelijkheid voor hun eigen leerproces. Zij werken aan opdrachten die door werkgevers worden aangeboden waarop zij kunnen intekenen. De beroepskeuze gaat hier dus van binnen naar buiten, in plaats van bij het aanbodgestuurde onderwijsleerconcept. De keuze die gemaakt wordt, is in overeenstemming met de leer- en ontwikkelingsbehoefte van de leerling. Afhankelijk van de leerbehoefte van de leerling worden ook workshops en cursussen aangeboden.

²⁴ CBS, p. 129.

²⁵ Idem, p. 133.

²⁶ Idem, p. 130 & p. 134.

Voor het onderzoek zijn leerlingen uit het aanbodgestuurde leerconcept gekozen, omdat zij als risico-leerlingen beter inzicht kunnen geven over het mislukken van hun eerste beroepskeuze. Binnen Landstede heet de opleiding waar niveau 1 onderwijs wordt aangeboden AKA. Niveau 1 onderwijs wordt zowel op de locatie in Harderwijk als in Zwolle gegeven. De locatie in Zwolle heeft ook een 'gebruikelijke' niveau 1 opleiding. Deze leerlingen hebben nog geen gerichte keuze voor een opleiding gemaakt.

Opleiding Juridische Dienstverlening

Binnen de Unit Economie, locatie Zwolle, volgen veel allochtone leerlingen middelbaar beroepsonderwijs, via het aanbodgestuurde leerconcept. Het ligt daarom voor de hand om daar vragenlijsten af te nemen. Er is voor gekozen om allochtone leerlingen uit twee opleidingsrichtingen te ondervragen: de opleiding Sociaal Juridische Dienstverlening en de Administratief Juridische Richting.

Binnen de opleiding Juridische Dienstverlening kan een drie- of vierjarig traject gevolgd worden op niveau 3 of 4. Relatief veel allochtone jongeren volgen dit traject. Dit is opmerkelijk omdat de opleiding een talig karakter heeft. In de praktijk blijkt dit voor allochtone jongeren vaak een struikelblok om de opleiding af te ronden. Desondanks blijven velen van hen voor deze opleiding kiezen. Het is interessant om te onderzoeken waarom jongeren met taalproblemen de keuze voor deze opleiding maken.

Opleiding Sociaal Cultureel Werk

Binnen de unit Sociaal Cultureel Werk kan de opleiding tot Randgroepjongerenwerker worden gevolgd. De opleiding kan via een BBL traject op niveau 2 worden gevolgd waar geen specifieke vooropleiding voor vereist is. Wel dient een voortraject te zijn gevolgd. Ook op niveau 4 kan de opleiding worden gevolgd via een BBL of BOL traject.

Binnen de opleiding wordt naast aandacht voor omgang en communicatie met randgroepjongeren, ook aandacht besteed aan het leren zelf. Dit betekent dat er veel aandacht vanuit de opleiding is voor taal-, studie-, beroeps- en sociale vaardigheden. Binnen de opleiding wordt veel gewerkt in kleine groepjes.

Ouders (van allochtone afkomst)

Uit verschillende onderzoeken komt naar voren dat ouders een belangrijke rol spelen bij het studie- en beroepskeuzeproces van hun kinderen. Ouders van allochtone afkomst zouden echter vooral een belemmerende rol spelen. Door ouders zelf aan het woord te laten en met hen in gesprek te gaan, kan worden onderzocht of de in theorie geschetste beelden overeenkomen met de wijze waarop allochtone ouders daadwerkelijk optreden. Bovendien worden de ouders door de panelgesprekken bij het onderzoek betrokken.

Studie- en beroepenoriëntatie

De Raad voor Studie- en Beroepskeuze definieert het studie- en beroepskeuzeproces als: (...) 'één van de verbindende schakels tussen het individu en de arbeidsmarkt'.²⁷ Het doel van dit proces zou moeten zijn het opbouwen van een eigen beroepsidentiteit om van daaruit een meer succesvol handelingsperspectief en -strategie met betrekking tot onderwijs en arbeid te ontwikkelen, aldus de Raad.

2.2 Methoden van onderzoek

Het onderzoek naar het proces van de beroepenoriëntatie bij allochtone jongeren is kwalitatief van aard. Ten eerste omdat er in de literatuur verschillende uitgesproken aannames te vinden zijn die nauwelijks getoetst zijn. Er worden verklaringen aangedragen voor de beroepenoriëntatie bij allochtone jongeren en mogelijke knelpunten aangewezen, die niet getoetst zijn op de doelgroep.

²⁷ Raad voor Studie- en Beroepskeuze, p. 2.

De tweede reden is dat kwalitatief onderzoek zeer geschikt is om de dieperliggende achtergronden van het keuzeproces van beroepenoriëntatie bij allochtone jongeren naar boven te halen.

Het onderzoek zal activerend van karakter zijn. Dat wil zeggen dat de onderzoekssubjecten, in onderhavig onderzoek zijn dat allochtone leerlingen en allochtone ouders, actief betrokken worden bij het onderzoek.

2.3 Opzet en uitvoering van onderzoek

Oorspronkelijke opzet

Naar aanleiding van de centrale vraagstelling en doelstelling van het onderzoek, zag de oorspronkelijke onderzoeksopzet er als volgt uit:

1. literatuurstudie
2. diepte-interviews onder allochtone leerlingen die vraaggestuurd onderwijs volgen op niveau 1
3. enquêtes onder allochtone leerlingen niveau 3 en 4
4. panelgesprekken met ouders van allochtone leerlingen van Landstede
5. panelgesprekken met allochtone leerlingen voor terugkoppeling

De eerste twee punten van het onderzoek konden worden uitgevoerd volgens de oorspronkelijke opzet.

2.3.1 Literatuurstudie

Literatuuronderzoek is bedoeld om theoretische verklaringsmodellen over de studie- en beroepskeuze van allochtone jongeren uiteen te zetten. De daaruit voortvloeiende concepten en aannames dienen als uitgangspunt voor de enquête en de panelgesprekken.

2.3.2 Semi-gestructureerde diepte-interviews allochtone leerlingen niveau 1

Leerlingen van niveau 1 beschikken over een zwakkere taalkennis dan mbo-leerlingen die een opleiding op hogere niveaus volgen. Hierdoor is de kans groot dat zij vragen uit de enquête niet goed zullen begrijpen en er vertekening van informatie optreedt. Er is daarom gekozen om diepte-interviews af te nemen aan de hand van semi-gestructureerde vragen. Deze vorm van informatie vergaren is zeer geschikt om door te vragen naar achterliggende argumenten voor bepaalde keuzes.

Er zijn tien semi-gestructureerde vragenlijsten afgenomen onder niveau 1 leerlingen, die de eenjarige AKA-opleiding aan Landstede in Harderwijk volgden in het najaar van 2006. Alle leerlingen zijn van allochtone afkomst, waarvan zes jongens en vier meisjes. De leeftijd varieert van 15 jaar tot en met 20 jaar. De helft van de ondervraagde leerlingen is 17 jaar. Binnen de AKA-opleiding volgt de helft een beroepsopleiding richting Zorg en Welzijn, drie leerlingen volgen de richting Techniek en twee leerlingen de richting Economie.

Vijf van de geïnterviewde leerlingen hebben als vooropleiding op de middelbare school de Internationale schakelklas (ISK) gevolgd. Drie leerlingen hebben op het speciaal onderwijs gezeten en twee op het vmbo. Alle leerlingen die de ISK hebben gedaan of speciaal onderwijs hebben gevolgd, hebben een certificaat van hun vooropleiding behaald. Van de vmbo-ers heeft één leerling zijn diploma niet behaald.

Van alle leerlingen zijn er zeven meteen na hun middelbare school doorgestroomd naar de beroepsopleiding. Eén leerlinge is in haar AKA-jaar van beroepsrichting veranderd, namelijk van Secretarieel naar Zorg en Welzijn. Twee leerlingen hebben na hun middelbare school eerst een beroepsopleiding op niveau 2 proberen te volgen. Eén van hen volgde de richting Autotechniek en de ander Elektrotechniek. Beide leerlingen is het niet gelukt hun opleiding af te ronden. Eén van de leerlingen vond de opleiding die hij volgde te saai. Hij had goede cijfers, maar ging op den duur spijbelen. Hij werd uiteindelijk door de school geschorst, waardoor hij de opleiding niet kon afronden. De andere leerling geeft aan te zijn afgehaakt door privé-omstandigheden.

Bijgestelde uitvoering

De punten 3 en 4 van de onderzoeksopzet konden niet worden uitgevoerd zoals was beoogd. Daarom zijn deze aangepast aan de feitelijke onderzoeksomstandigheden. Punt 5, de terugkoppeling van de resultaten in een panelgesprek met allochtone leerlingen, is door tijdsgebrek komen te vervallen. Daarmee helaas ook de actieve betrokkenheid van leerlingen bij de interpretatie van de uitkomsten van het onderzoek.

2.3.3 Enquêtes leerlingen niveau 2, 3 en 4

Na afronding van de literatuurstudie is een conceptvragenlijst ontworpen. De vragenlijst is bedoeld om te inventariseren welke factoren invloed hebben gehad op de studie- en beroepskeuzeprocessen van de leerlingen, alsmede de knelpunten. Deze lijst is in eerste instantie bij twee leerlingen afgenomen. Naar aanleiding van deze proefafname bleek dat de vragenlijst onder allochtone jongeren gevoelig lag, omdat zij zich gestigmatiseerd voelden. Daarom is besloten ook autochtone leerlingen bij het onderzoek te betrekken. De door hen ingevulde vragenlijsten zijn ook verwerkt in dit rapport. Hierdoor heeft het onderzoek onbedoeld een vergelijkend karakter gekregen.

De resultaten van het proefinterview hebben tot herziening van de vragenlijst geleid. De tweede versie van de lijst is bij twee klassen gebruikt, waarvan de leerlingen (zowel allochtoon als autochtoon) de richting Sociale en Juridische Dienstverlening niveau 3 of 4 volgen. Door een groep leerlingen is na afloop feedback gegeven, waarna enkele definitieve wijzigingen in de vragenlijst zijn aangebracht.

Aanvankelijk was het de bedoeling om een groep van 150 allochtone leerlingen op niveau 3 en/of 4 te werven. Zij beheersen de Nederlandse taal voldoende om de lijst te kunnen invullen. In de geselecteerde klassen bleken onvoldoende allochtone leerlingen te zitten, waardoor het aantal van 150 leerlingen niet kon worden gehaald. Om toch aan meer allochtone leerlingen te komen, zijn ook onder niveau 2 leerlingen enquêtes afgenomen. Alle vragenlijsten zijn afgenomen op Landstede, locatie Zwolle.

In totaal zijn er 94 vragenlijsten ingevuld en geretourneerd. Hiervan waren er slechts 81 bruikbaar. In 7 gevallen bleek de leeftijd van de leerlingen te hoog om nog van een jongere te kunnen spreken. Van deze 81 leerlingen waren er 35 van allochtone afkomst: 29 leerlingen hebben een niet-westerse allochtone afkomst en zes zijn er van westerse allochtone afkomst. Gelet op de doelgroep van dit onderzoek, zijn de vragenlijsten van de zes westerse allochtone leerlingen buiten het onderzoek gelaten.

Hiermee komt het totale aantal leerlingen waarvan de vragenlijst is verwerkt op 81. Daarvan zijn 52 leerlingen van autochtone afkomst (21 jongens en 31 meiden) en 29 leerlingen (10 jongens en 19 meiden) van niet-westerse allochtone afkomst. Wanneer in dit onderzoek gesproken wordt van allochtone leerlingen, worden daarmee alleen de niet-westerse allochtone leerlingen bedoeld. Van de allochtone leerlingen zijn 11 personen (38%) in Nederland geboren. De overige leerlingen zijn elders geboren onder andere de Nederlandse Antillen, Irak, Iran, Marokko, Turkije, Sri Lanka en Thailand.

De leeftijd van de leerlingen varieert van 16 jaar tot en met 24 jaar. Vrijwel alle leerlingen zitten in het eerste jaar van hun opleiding, op twee autochtone en één allochtone leerling na. Zij volgen het tweede leerjaar. Van de autochtone leerlingen volgt 84 % de opleiding op niveau 4. Van de overige 16 % zit de helft op niveau 2 en de andere helft op niveau 3. Onder de allochtone leerlingen is eveneens niveau 4 het meest vertegenwoordigd met 69 %. Niveau 3 wordt gevolgd door 17 % van de leerlingen en de overige 14 % volgt de opleiding op niveau 2.

Alle niveau 2 leerlingen zijn eerstejaars scholieren die de beroepsopleiding Randgroepjongerenwerk (RGJW) volgen. Deze beroepsopleiding valt binnen de sector Sociaal Cultureel Werk (SCW). Alle overige leerlingen zijn tweede of derdejaars leerlingen Sociaal Juridische Dienstverlening (SJD) of Administratief Juridische Medewerker (AJM) en volgen de opleiding op niveau 3 of 4. In onderstaand tabel is weergegeven welke beroepsopleiding de leerlingen volgen.

Tabel 1**Gevolgte beroepsopleiding van allochtone en autochtone mbo-leerlingen**

Opleiding	Allochtone leerlingen	Autochtone leerlingen	Totaal
Sociaal Juridische Dienstverlening	17 (58%)	27 (52%)	44 (54%)
Administratief Juridische Medewerker	6 (21%)	19 (36%)	25 (31%)
SCW, Randgroepjongerenwerker	6 (21%)	6 (12%)	12 (15%)
Totaal	29 (100%)	52 (100%)	81 (100%)

Van alle leerlingen hebben er 69 een vmbo-opleiding gevolgd, voornamelijk de richting theoretische leerweg. De meest gekozen sector is Economie, gevolgd door Zorg en Welzijn. Een zeer kleine minderheid van zeven leerlingen heeft havo gevolgd. Eén persoon heeft het vmbo gevolgd, een ander persoon heeft in het buitenland zijn vooropleiding behaald en van drie leerlingen is de vooropleiding onbekend. In totaal hebben 70 leerlingen het diploma van hun vooropleiding behaald.

Uit de gegevens blijkt verder dat 12 autochtone leerlingen en 11 allochtone leerlingen voor hun huidige beroepsopleiding al een andere mbo-opleiding hebben gevolgd. Een greep uit de eerst gevolgde opleidingen laat zien dat het om zeer uiteenlopende beroepsopleidingen gaat: administratie, beveiliging, paardenhouderij, helpende welzijn, schildersopleiding, schoonheidsspecialiste, haarverzorging, onderwijsassistent, verpleging, toerisme, sociaal pedagogisch werk, en media en organisatie. Het is duidelijk dat de meeste opleidingen nogal veraf liggen van de huidige keuze voor SJD, AJM of RGJW. Van de 23 leerlingen gaven slechts vijf leerlingen aan de eerst gevolgde mbo-opleiding te hebben afgerond. Onder hen één autochtone leerling en vijf allochtone leerlingen. Daaruit kunnen we concluderen dat er 18 leerlingen bij een eerdere opleiding zijn afgehaakt.

2.3.4 Panelgesprekken Turkse en Irakese moeders

Aanvankelijk was het de bedoeling om ouders van verschillende allochtone afkomst, waarvan het kind op Landstede onderwijs volgt, bij dit onderzoek te betrekken. Het gaat om kinderen die in het laatste jaar van het vmbo zitten, of al op het mbo onderwijs volgen. Bovendien zouden alleen Turkse en Marokkaanse ouders bij panelgesprekken betrokken worden. Zij vormen samen met de groep nieuwkomers de grootste groep niet-westerse allochtonen waarvan het kind op Landstede zit. Het is echter niet gelukt om via Landstede ouders te vinden die behoren tot de beoogde doelgroep en mee wilden werken aan het onderzoek.

Via twee bezoekvrouwen²⁸, één van Irakese afkomst en één van Turkse afkomst, hebben we alleen vrouwen weten te bereiken. In totaal hebben negen moeders van Turkse afkomst aan de panelgesprekken deelgenomen. Ook is het gelukt om een gesprek te voeren met twee moeders van Irakese afkomst. De Marokkaanse groep bleek niet bereikbaar en voor de groep nieuwkomers was het moeilijk om panelgesprekken te voeren vanwege de taalbarrière.

Helaas ontbreken nagenoeg de vaders, ondanks verwoede pogingen via het netwerk van Variya en dat van Landstede om hen te betrekken. Tijdens de panelgesprekken is aan de moeders de vraag voorgelegd waarom zij denken dat het zo moeilijk is om vaders bereid te vinden voor deelname aan het onderzoek.

²⁸ Bezoekvrouwen leggen contacten en gaan op huisbezoek bij vrouwen van allochtone afkomst. De bezoekvrouwen activeren, luisteren, signaleren en verwijzen. De bezoekvrouwen spreken de taal van de vrouwen en kennen de cultuur en gewoontes. De bezoekvrouwen halen hun landgenotes uit een sociaal isolement en leiden bijvoorbeeld toe naar taallessen, organiseren voorlichtingsbijeenkomsten en activiteiten buiten de deur.

Hierop werden verschillende mogelijke redenen als antwoord gegeven:

- de vaders vinden het misschien onbelangrijk;
- de link met onderzoek beschouwen zij als een teken dat er sprake is van een probleemsituatie rondom hun kinderen en zij zien daarom liever af van deelname;
- ze steunen wat dit betreft te veel op hun echtgenotes (gemakzucht);
- sommige vaders vinden het niet gepast een gesprek te voeren met een vrouwelijke onderzoekster (de onderzoekster heeft aangegeven de gesprekken te willen voeren in het bijzijn van een mannelijke contactpersoon, maar ook dat heeft niets opgeleverd).

2.3.5 Terugkoppeling leerlingen

Deze fase van het onderzoek is in verband met tijdgebrek komen te vervallen.

Hieronder volgt een schematische weergave van het verloop van de uitvoering van het onderzoek. Uit dit overzicht blijkt dat er veel tijd zat tussen de verwerving van de onderzoeksgegevens en de uiteindelijke verwerking daarvan.

Verloop uitvoering onderzoek	
Oktober-december 2005	opzet projectplan en start literatuurstudie
Januari-april 2006	afronding literatuurstudie, ontwerpen van vragenlijst
Mei 2006	testen, afnemen en invoeren van vragenlijst onder leerlingen Landstede
Juni 2006	diepte-interviews AKA-leerlingen
November 2006-juni 2007	werving allochtone ouders voor panelgesprekken, uitvoering en uitwerking van de gesprekken
Mei 2007-Augustus 2008	verwerking en analyse van alle onderzoeksgegevens (enquêtes, diepte-interviews en panelgesprekken)

3. Theoretisch kader

3.1 Inleiding

In dit hoofdstuk volgt een uiteenzetting over de in de literatuur beschreven mogelijke factoren die het studie- en beroepskeuzeproces bij allochtone jongeren zouden beïnvloeden. Welke veronderstellingen met betrekking tot het studie- en beroepskeuzeproces van allochtone jongeren kunnen naar aanleiding van de literatuurstudie geformuleerd worden? Welke veronderstellingen met betrekking tot beroepsbeelden kunnen naar aanleiding van de literatuurstudie geformuleerd worden? Ten slotte wordt ingegaan op mogelijke oplossingsrichtingen die in de literatuur te vinden zijn, waarmee het studiekeuzeproces- en beroepenoriëntatie van allochtone jongeren positief te beïnvloeden zou zijn.

3.2 Naar een 'allochtone' studie- en beroepskeuzeproces: een literatuurverkenning

In het onderzoek 'VakWerk' dat is uitgevoerd door SMO en I&O research (2000), wordt een theoretisch model uiteengezet dat **wel specifiek** gericht is op het verklaren van het schoolkeuzeproces bij allochtone jongeren.²⁹ De studiekeuze betreft volgens de onderzoekers geen individueel proces, maar wordt door meerdere actoren beïnvloed. Het proces wordt als 'ongelijksoortig' en 'ongelijktijdig' bestempeld. Ongelijksoortig, omdat niet alle leerlingen dezelfde informatie verzamelen, ontvangen of interpreteren. Ongelijktijdig, omdat leerlingen de informatie op verschillende momenten verzamelen of ontvangen.

Volgens de onderzoekers wijkt de wijze waarop allochtonen een opleidingskeuze maken, nauwelijks af van de wijze waarop autochtonen dat doen. Wel kan de inhoud van de informatie die allochtonen ontvangen, verzamelen en de wijze waarop zij deze informatie interpreteren, afwijken door culturele verschillen. De in het theoretische model onderscheiden actoren/factoren kunnen het proces van studie- en beroepskeuze bij allochtone jongeren positief dan wel negatief beïnvloeden. Er wordt vanuit gegaan dat keuze gedeeltelijk bepaald wordt door interesses en capaciteiten van een leerling die veelal vastliggen en moeilijk te veranderen zijn. Voorts worden kennis van het opleidingsaanbod, het arbeidsmarktperspectief en het beroepsbeeld onderscheiden. Deze aspecten zijn makkelijker te beïnvloeden. De onderzoekers zijn van mening dat het bij de allochtone leerlingen veelal aan deze kennis ontbreekt.

Zo zouden allochtone jongeren dikwijls niet bekend zijn met de verschillende opleidingen en de verschillende niveaus waarop deze gevolgd kunnen worden. Zij kiezen daarom frequent opleidingen die familie of vrienden ook kiezen. Bovendien zouden allochtone jongeren vaak onjuiste verwachtingen hebben door het gebrek aan kennis en ervaring met het schoolsysteem. Zij hebben vaak geen goed beeld van de opleiding en het beroep waar ze voor kiezen. Dit geldt overigens voor zowel autochtone als allochtone jongeren. De confrontatie met de praktijk valt sommige jongeren dermate tegen dat zij gedemotiveerd raken met alle negatieve gevolgen van dien.

Allochtone jongeren zouden in vergelijking met autochtone jongeren minder realistische beroepswensen hebben. De oorzaken moeten volgens de onderzoekers gezocht worden in taalachterstand en culturele verschillen. De bij allochtonen bekende beroepen kunnen in het land van herkomst een andere status hebben.³⁰ Beroepen waar veel handenarbeid aan te pas komt, worden als inferieur beschouwd. Zij kiezen liever voor beroepen uit de 'witteboorden' sector. Dit verklaart onder meer de ondervertegenwoordiging in bijvoorbeeld de bouw- en zorgsector. Ook de slechte beheersing van de Nederlandse taal wordt als een knelpunt beschouwd. Beroepen in de 'witteboorden' sector stellen vaak grote eisen aan taalvaardigheid, waardoor autochtonen vaker boven allochtonen worden verkozen door werkgevers.

²⁹ Ruiz Peraita, p. 6-8. Het onderzoek is uitgevoerd om de geringere deelname van allochtone deelnemers aan het reguliere vmbo-onderwijs te verklaren.

³⁰ Idem.

Ook is in het keuzeprocess een belangrijke rol weggelegd voor ouders, familie en peergroep (relevante groep leeftijd- en groepgenoten met wie men omgaat), toelidende scholen, andere toelidingskanalen en ROC-instellingen. Hun invloed betreft de informatievoorziening over opleidingen, scholen en beroepen. Wanneer de invloed van deze actoren positief is, bestaat er geen probleem, omdat leerlingen gefundeerde keuzes kunnen maken. Het gevaar voor negatieve beïnvloeding zal voornamelijk uit de directe omgeving komen, zo stellen de auteurs. De informatie van de naaste betrokkenen is soms niet actueel of correct. Zo hebben allochtone ouders in beperkte mate ervaring met het Nederlandse onderwijssysteem en spreken zij de taal niet goed. De kloof tussen ouders en school wordt als een knelpunt beschouwd in het keuzeprocess van de leerling.³¹ Bovendien bestaan er ook bij de ouders van allochtone jongeren vertekende beroepsbeelden.

In figuur 1 is het theoretische model uit dit onderzoek weergegeven³². Dit model vertoont veel overeenkomsten met het model uit de Quick Scan. In beide modellen is de invloed van de belangrijkste informatiekanalen op de studie- en beroepskeuze opgenomen. Daarnaast wordt ook een grote nadruk gelegd op de invloed van bestaande beroepsbeelden bij jongeren als doorslaggevend factor in het keuzeprocess. Een belangrijke verklarende rol is bovendien weggelegd voor de culturele achtergrond van de leerlingen. Er zijn echter ook verschillen in het keuzeprocess. Deze zijn vooral onderzocht in het onderzoek 'Allochtonen en beroepskeuze' van Frans Meijers (1991). Deze wordt in de volgende paragraaf besproken.

Figuur 1. Actoren van invloed op het schoolkeuzeprocess van leerlingen

Achtergrond deelnemers

Cultuur

↓ +/-

Scholen en andere toelidingskanalen

Informatie over:

1. Opleidingen
2. Scholen
3. Beroepen

→ +/-

Deelnemers

Kennis van:

1. Opleidingenaanbod
2. Beroepsbeelden
3. Arbeidsmarktperspectieven

+/- ←

ROC-instellingen

Informatie over :

1. Opleidingen
2. Scholen
3. Beroepen

↑ +/-

Ouders, familie en peergroep

Informatie over:

1. Opleidingen
2. Scholen
3. Beroepen

Bron: I&O Research uit 'VakWerk', p. 8.

³¹ Idem.

³² Idem, p.8.

3.2.1 Naar vergelijkende verklaringmodellen

Frans Meijers heeft in opdracht van de Raad voor Studie- en Beroepskeuze, een vergelijkend literatuuronderzoek verricht naar de studie- en beroepskeuzeprocessen bij autochtone en allochtone jongeren. Centraal staat het boven tafel krijgen van de specifieke problemen die allochtone jongeren en hun ouders ondervinden bij het beroepskeuzeproces. Meijers heeft daartoe een systematische vergelijking gemaakt van het beroepskeuzeproces bij allochtone en autochtone jongeren en jongvolwassenen.

In zijn onderzoek begint Meijers eerst met een overzicht van het beroepskeuzeonderzoek dat in Nederland is uitgevoerd. Volgens de auteur kenmerkt het onderzoek naar beroepskeuzeprocessen zich voornamelijk door bestudering van deelaspecten van het beroepskeuzeproces. Het gevolg is dat de beroepskeuze in onderzoeken als 'randverschijnsel' meegenomen wordt. 'Van een geïntegreerde benadering waarin de beroepskeuze wordt gezien als een proces waarin sociologische, psychologische en economische factoren gelijktijdig en in onderlinge samenhang een rol spelen, is geen sprake'.³³ Het beroepskeuzeproces wordt voornamelijk als een ontwikkelingspsychologisch proces beschouwd.

In de literatuur worden volgens Meijers vier theoretische invalshoeken met betrekking tot beroepskeuze onderscheiden (zie Spijkerman en Bullens):³⁴

1. Een persoonsgerichte of (ontwikkelings)psychologische invalshoek: de in een persoon gelegen factoren worden voornamelijk als bepalend geacht voor de beroepskeuze.
2. Een 'omgevings'- of sociologische invalshoek: de omgeving wordt als bepalend geacht in de beroepskeuze (ontwikkeling).
3. Een 'interactionele' of 'matchings'-invalshoek: de aandacht ligt hier op de vraag hoe afstemming bereikt kan worden tussen de individuele capaciteiten en wensen aan de ene kant en de concrete arbeidsplaatsen aan de andere kant.
4. Een 'besliskundige' invalshoek: hierin gaat alle aandacht naar het kiezen als proces.

Meijers meent, naar aanleiding van een overzichtsstudie waarin aandacht geschonken wordt aan Nederlandse onderzoeken op het gebied van beroepskeuze, dat geconcludeerd kan worden dat er weinig aandacht is voor de sociologische en interactionele benadering.

3.2.2 Beroepskeuze als socialisatieproces

Gottfredson (1981) heeft als eerste geprobeerd alle bestaande theorieaanzetten te integreren tot één theorie.³⁵ Haar theorie wordt gezien als de meest omvattende theorie op het gebied van het studie- en beroepskeuzeproces. In haar beroepskeuzetheorie staat de aanname centraal dat de beroepskeuze beschouwd moet worden als een proces waarin gelijktijdig aan het ontwikkelen van een zelfconcept of een eigen identiteit, voortdurend beroepen of beroepsmogelijkheden worden weggestreept. In deze theorie ligt de nadruk op het socialisatieproces als de belangrijkste beïnvloedingsfactor op het keuzeproces.

Gottfredson stelt dat het zelfconcept rond het tiende levensjaar volledig ontwikkeld is op het punt van de geslachtsrol. Dit betekent dat jongens en meisjes rond hun tiende levensjaar duidelijk voor ogen hebben wat typische mannenberoepen, dan wel vrouwenberoepen zijn. Die beroepen die niet in overeenstemming komen met hun sekse worden geëlimineerd als beroepsmogelijkheid. Rond het twaalfde levensjaar wordt het zelfconcept uitgebreid met een '*social class identity*'. Jongens en meisjes gaan beroepsmogelijkheden meten aan hun eigen sociale groep of klasse. Potentiële beroepen dienen aan de criteria van het eigen milieu te voldoen. Beroepsprestige is afhankelijk van het sociale milieu waarin een individu opgroeit. Op het moment dat individuen de middelbare school betreden, is volgens Gottfredson reeds een zogenaamde 'zone van acceptabele beroepsalternatieven' ontstaan.

³³ Meijers, 1991, p. 48.

³⁴ Idem.

³⁵ Idem, p. 54.

Hierin bevinden zich de acceptabele beroepsalternatieven van een individu. Binnen deze zone bestaat en maximalistische en minimalistische beroepswens oftewel een idealistische en een realistische beroepswens.

Na het veertiende levensjaar ontwikkelt zich het 'unieke zelf'. In deze fase worden afhankelijk van de persoonlijke voorkeuren en mogelijkheden van het individu meer beroepsmogelijkheden afgestreept. Meestal blijven individuen in deze fase binnen de eigen ontwikkelde zone van beroepsalternatieven. Wanneer deze fase, die samenvalt met de fase van voortgezet onderwijs, tevens de fase van eindonderwijs is, wordt de arbeidsmarkt betreden. Men komt er achter dat 'de ideale baan' die wordt nagestreefd, niet altijd (direct of geheel) haalbaar is, waardoor er soms compromissen moeten worden gesloten. Volgens Gottfredson geschiedt dit in een vaste volgorde. Als eerste wordt de aansluiting op de eigen interesses ingeleverd, vervolgens het ambitieniveau dat men nastreeft en als laatste de seksespecifieke voorkeur.³⁶

In verschillende onderzoeken wordt de theorie van Gottfredson ondersteund, ook voor Nederland. Meijers heeft dit aangetoond in zijn onderzoek 'Allochtone jongeren, hun Ouders en Arbeid'.³⁷ Maar naast een bevestiging is ook geconcludeerd dat enige relativisering ervan op zijn plaats is. Zo blijken meisjes meer ruimte te hebben om van traditionele sekse-afhankelijke beroepen af te wijken en verloopt de fase van compromissen sluiten in de praktijk niet altijd zoals in theorie is aangegeven. Meijers concludeert daarom dat de zone van acceptabele beroepsalternatieven naar alle waarschijnlijkheid niet statisch is, maar zich blijft ontwikkelen.

Geconcludeerd kan worden dat het beroepskeuzeproces niet alleen een ontwikkelingspsychologisch proces betreft, maar ook een socialisatieproces. De sterke relatie tussen de zone van acceptabele beroepsalternatieven en het zelfbeeld leidt ertoe dat het zeer moeilijk is om via studie- en beroepskeuzebegeleiding, jongeren tot andere keuzes te brengen.³⁸ Uiteraard speelt naast beide processen ook de omgeving van een individu een belangrijke rol in het studie- en beroepskeuzeproces. Deze bestaat uit familie, gezin en peergroep. Evenals als het socialisatieproces is ook de omgeving aan verandering onderhevig. Deze beïnvloedt individuen en hun standpunt ten aanzien van studie- en beroepskeuze.

Het onderzoek '*Socialisatie in migrantengezinnen. Een basis voor opvoedingsondersteuning*' (1994) van Jannet van der Hoek, betreft een literatuuronderzoek naar de gezinsopvoeding van Turkse, Marokkaanse, Surinaamse en Antilliaans/Arubaanse gezinnen. In het bijzonder naar de relatie tussen de gezinsopvoeding en onderwijs. Hoewel het geen onderzoek betreft naar de beroepskeuze van allochtone jongeren, biedt dit onderzoek wel inzicht in het socialisatieproces van allochtone jongeren.

Bij het inventariseren van de onderzoeksgegevens heeft de onderzoekster een onderscheid gemaakt in de opvoeding per leeftijdsfase en per sekse. Daarnaast is inhoudelijk een onderscheid gemaakt in: opvatting van ouders over ontwikkeling en opvoeding, opvoedingsgedrag, de omgang tussen opvoeder en kind en de attitude van de ouders tegenover onderwijs en hun visie daarop.³⁹ In plaats van de gangbare onderwijsachterstand te verklaren aan de hand van het 'sociaal milieu' van de ouders, hanteert de onderzoekster de zogeheten ecologische benadering. Deze benadering gaat uit van een wisselwerking tussen de onmiddellijke opvoedingsomgeving (microsysteem) van kinderen en jeugdigen en de bredere samenleving. Hierdoor wordt het mogelijk te analyseren hoe de overgang van de eigen naar de Nederlandse cultuur het microsysteem beïnvloedt. Migratie kan het microsysteem zodanig onder druk zetten, dat onderdelen ervan disfunctioneel worden. Ook het macrosysteem van het migratieland kan de opvoedingshandelingen van migranten beperken.

³⁶ Krooneman, p. 27.

³⁷ Idem.

³⁸ Meijers, p.3.

³⁹ Van der Hoek, p. 99.

Met betrekking tot de opvoeding onderscheiden allochtone opvoeders globaal drie fasen. De eerste fase wordt gekenmerkt door toegeeflijkheid van de ouders, hoewel al wel de fundamenteën van goed gedrag worden aangeleerd. In de tweede fase, die tussen het tweede en zesde levensjaar ingaat, worden meer eisen gesteld aan het kind en een strengere controle op naleving uitgeoefend. Sekseverschillen in de opvoeding komen tot uitdrukking door meisjes veelal huishoudelijke taken toe te wijzen en jongens de boodschappen te laten doen. De derde fase breekt aan wanneer het kind de puberteit bereikt. In deze fase treedt meestal voor meisjes een verzwaring van regels op. Vaak komt het er op neer dat hun bewegingsvrijheid buitenshuis beperkt wordt. Welke eisen er aan jongens gesteld worden, blijft onduidelijk. Hun bewegingsvrijheid buitenshuis is in ieder geval groter dan die van de meisjes.

In de relatie tussen ouder en kind is veelal sprake van warmte. Verder zijn er aanwijzingen dat de cognitieve stimulatie door ouders vrij gering is. De omgang tussen ouders en kind is vooral sociaal van aard. In de tweede en derde fase wordt het kind steeds meer beschouwd als volwassene. Dit blijkt onder meer uit de toegenomen verantwoordelijkheden in het gezin en de familie waar het kind mee te maken krijgt. Verder krijgen de oudste kinderen door de ouders de taak van medeopvoeder toegewezen. Ten slotte zijn er aanwijzingen dat de opvoeding van meisjes voornamelijk afhankelijk is van de achtergrondkenmerken van de ouders, vooral van het opleidingsniveau van de vader.

Ten aanzien van onderwijs blijken de meeste ouders een scheiding te maken tussen school en het gezin. Thuis leren kinderen belangrijke waarden en gedrag, ofwel thuis is het domein van de opvoeding, op school leren kinderen zich cognitief te ontwikkelen, ofwel de school vertegenwoordigt het domein van een toekomstig beroep. Wanneer kinderen naar de basisschool gaan lijken ouders zich meer te oriënteren op een geschikte school, dan bij de overgang van het basis- naar het voortgezet onderwijs. Als motief wordt aangevoerd dat ouders geen inzicht hebben in het systeem van het voortgezet onderwijs.

Ouders hebben echter wel hoge onderwijsaspiraties voor hun kinderen, ook ten aanzien van hun beroepskeuzes. Hierbij maken zij geen onderscheid tussen zonen en dochters, maar feitelijk gedrag wijst uit dat jongens meer worden gestimuleerd. Dit geldt overigens niet voor de Surinaams/Creoolse en de Antilliaans/Arubaanse populatie. In deze groepen wordt de financiële zelfstandigheid van meisjes als noodzakelijk gezien.⁴⁰ De hoge onderwijsaspiraties van ouders gaan echter vaak gepaard met teleurstelling over de doorverwijzing van hun kinderen naar het voortgezet onderwijs. Deze teleurstelling zou ook door jongeren gevoeld worden en bijdragen aan demotivatie en schooluitval.

Uit het onderzoek zijn de volgende relevante conclusies te trekken:

- Bij de opvoeding zijn de achtergrondkenmerken van de ouders en dan vooral de plaats van herkomst en het scholingsniveau bepalend.
- Het onderscheid dat soms in onderzoek wordt gemaakt in onderzoek naar opvoeding in migrantenpopulaties tussen relationele en persoonlijke waarden, wordt onterecht als een contrast gezien tussen de collectieve niet-westerse waarden (wij-cultuur) en westerse individualisme (ik-cultuur). Van der Hoek komt tot deze conclusie, omdat uit haar onderzoek blijkt dat ouders individuele prestaties van hun kinderen ook waarderen. In dit opzicht verschilt deze conclusie met het uitgangspunt van Meijers.
- Wanneer kinderen voortgezet onderwijs volgen komt ook omgekeerde verticale overdracht voor. Kinderen informeren hun ouders over school en werk.
- Ouders blijken de functies van school en gezin te scheiden. Beide socialisatiekaders worden dus niet op elkaar afgestemd.
- Hoewel ouders betrokken zijn bij de keuze van de basisschool, laten ze de keuze voor het voortgezet onderwijs veelal over aan hun kinderen of de basisschool zelf. Als verklaring wordt gegeven dat de school als de deskundige wordt gezien.
- Ouders en leraren hebben over en weer vooroordelen over elkaars competenties. Ouders verwijten de leraren onderstimulering van hun kind. Leraren bestempelen op hun beurt het opvoedingsgedrag

⁴⁰ Dit heeft te maken met het vóórkomen van een relatief hoger percentage éénoudergezinnen.

van de ouders als onvoldoende, of niet betrokken. Volgens de onderzoeker heeft dit negatieve effecten op de ontwikkelingskansen van het kind.

- Gezien de grote wens van ouders en vooral ook meisjes om onderwijs te volgen en een baan te verwerven, lijken negatieve schoolprestaties op het voortgezet onderwijs niet alleen het gevolg van mogelijke belemmeringen in de opvoeding. Ook macrofactoren als het schooltype en geanticiperde belemmeringen bij het vinden van een baan lijken schoolprestaties negatief te beïnvloeden.
- Het huwelijk geldt in Turkse, Marokkaanse en Hindoestaanse gezinnen voor meisjes als opvoedingsdoel. Dit wil niet zeggen dat dit voor meisjes op voorhand betekent dat met school/opleiding gestopt moet worden.

Al met al kan gesteld worden dat de fasen van het socialisatieproces binnen allochtone gezinnen anders verloopt dan het socialisatieproces op school, zoals door Gottfredson uiteengezet. De onderzoekster komt tot de conclusie dat niet gesproken kan worden van contrasterende waarden, omdat er ook gedeelde waarden tussen autochtonen en allochtonen naar voren komen. De invulling aan een bepaalde waarde kan echter verschillen. De eigenschap zelfstandigheid bijvoorbeeld, zeer belangrijk voor autochtonen, kan ook door allochtone ouders als belangrijke waarde worden beschouwd, maar anders worden ingevuld. Door er een andere betekenis aan te geven wordt juist het contrast tussen de wij-cultuur en ik-cultuur tot uiting gebracht. Opvallend is verder dat uit het onderzoek blijkt dat onderwijsprestaties ook beïnvloed kunnen worden door macrofactoren die niet alleen betrekking hebben op toekomstperspectieven maar ook het schooltype.

Met betrekking tot beroepsbeelden kan volgens Krooneman geconcludeerd worden dat de zone van acceptabele beroepsalternatieven begrensd wordt door de ouders, die veelal opgegroeid zijn in preïndustriële samenlevingen. De begrenzing heeft betrekking op drie punten: 1 de geslachtsrol, 2 het beroepsprestige en 3 de acceptabele onderwijsinvesteringen.⁴¹ Wat het eerste punt betreft: in veel herkomstlanden is duidelijk sprake van een onderscheid tussen mannen- en vrouwenwerk. Hoewel in Nederland veel beroepen geslachtsneutraal zijn, blijven deze beroepen voor allochtonen buiten beeld. Ten aanzien van beroepsprestige kan opgemerkt worden dat in veel herkomstlanden een duidelijk onderscheid gemaakt kan worden tussen hoofd- en handenarbeid. In Nederland is dit onderscheid moeilijker aan te brengen, omdat de arbeidsplaatsenstructuur complexer is. Ten slotte wordt in veel herkomstlanden toelating tot een bepaalde opleiding gelijkgesteld aan garantie tot toelating tot een bepaalde sociale klasse. Om dit te realiseren dient echter eerst een bepaalde inzet geleverd te worden.

3.2.3 De zes verklaringsmodellen van Meijers

Het studie- en beroepskeuzeproces bij jongeren betreft niet alleen een socialisatievraagstuk. Binnen de literatuur kunnen op analytisch niveau zes verschillende verklaringsmodellen worden onderscheiden, aldus Meijers.⁴² Ieder model geeft een verklaring voor de verschillen (in problemen van) het studie- en beroepskeuzeproces bij autochtone en allochtone jongeren. In schema 2 zijn de verschillende modellen beschreven. Ook is een overzicht gegeven van de verschillen en overeenkomsten in het studie- en beroepskeuzeproces. In de verschillende verklaringsmodellen worden vaak dezelfde elementen gebruikt. Iedere factor is echter slechts eenmaal opgenomen, daarom is het schema volgens Meijers niet volledig. De verschillen tussen beide groepen vormen tevens de knelpunten waar allochtone jongeren tegenaan lopen.

Na bestudering van de literatuur komt Meijers tot de conclusie dat het beroepskeuzeproces van allochtone jongeren belemmerd wordt door een zevental problemen:⁴³

1. Het gezin. Uit onderzoek valt *niet* op te maken dat allochtone ouders een minder belangrijke rol spelen dan autochtone ouders in het studie- en beroepskeuzeproces. Het probleem is dat het belang van het gezin voorop staat in plaats van het belang van het individuele kind.

⁴¹ Krooneman, p. 29.

⁴² Meijers, p. 129-130.

⁴³ Meijers, p. 67-68.

De beroepskeuze is hierdoor primair de verantwoordelijkheid van het hele gezin en niet van het individu. Allochtone gezinnen kenmerken zich door de 'traditionele' verhoudingen: de gehanteerde opvoedingsstijl is autoritair waarin met name de vader een dominante positie inneemt. Hieruit wordt afgeleid dat de vader ook een dominante rol speelt in de studie- en beroepskeuze. De door vaders gehanteerde waarden en normen betreffende acceptabele opleidingen en beroepen, zijn echter niet adequaat voor de Nederlandse situatie. De betere kennis over studie- en beroepsmogelijkheden en de beroepswensen van allochtone jongeren wordt daardoor minder goed benut.

2. Het terugkeerperspectief: de concentratie op een mogelijke toekomstige terugkeer kan een goede school- en beroepsloopbaan hinderen. Zowel in het land waar men verblijft als in het thuisland. Dit heeft tot gevolg dat allochtone jongeren en hun ouders beroepen beoordelen aan de hand van criteria die ontleend zijn aan de hand van het land van herkomst. Verder leidt het ertoe dat jongeren een beroep kiezen waarmee zij in het herkomstland in hun onderhoud kunnen voorzien. Ten slotte wordt er op voorhand rekening mee gehouden dat het gekozen beroep een goede toekomst moet verzekeren. Van de jongeren wordt verwacht dat zij de ouders later onderhouden. De invloed van het remigratieperspectief op het studie- en beroepskeuzeproces kan afgezwakt worden, omdat het in andere onderzoeken wordt tegengesproken. Ouders zouden wel willen terugkeren, maar zien geen mogelijkheden omdat hun kinderen niet terug willen. Verder speelt ook de vrees bij ouders dat zij zich in hun herkomstland niet meer thuis zullen voelen. Meijers concludeert daarom dat bij de beroepskeuze slechts in lichte mate rekening wordt gehouden met een eventuele terugkeer.

Schema 2. Verschillen in (problemen van) het beroepskeuzeproces bij allochtone en autochtone jongeren

Verklaringsmodel	Gelijk	Ongelijk
Omgeving/ Socialisatie Probleem	Ouders stimuleren kinderen	Gezagsstructuur allochtone gezinnen gebaseerd op levenservaring
	Kinderen krijgen zone acceptabele alternatieven mee	Omgang met formele instanties vreemd proces
Cultuurprobleem	Ontwikkeling zelfbeeld interacteert met genoemde zone	Gezinsinterne conflicten door botsing van culturen
		Kind tussen twee culturen
		Volwassenen voelen zich niet verantwoordelijk opleiding
		Sneller volwassen gedrag (werk) verwacht van jongeren
Racismeprobleem		Onderwijs geïnterpreteerd vanuit standenperspectief
		Rol van vrouwen vastgelegd in traditionele termen
Kennisprobleem	Ontbreken adequate kennis over beroepen/ arbeidsmarkt	Werkgevers bevooroordeeld

<p>Begeleidingsprobleem</p>	<p>Kennis en perspectief gebaseerd op onderwijstrajecten</p> <p>Keuze werkt niet rationeel maar wordt ad hoc gemaakt (ongelijktijdig en ongelijksoortig)</p> <p>Informatievraag en informatieopname uitsluitend over eigen interesse</p>	<p>Geen info onderwijssysteem</p> <p>Angst contact allochtonen</p> <p>Remigratie-perspectief</p>
<p>Maatschappelijke verdelingsprobleem</p>	<p>Segmentering arbeidsmarkt blokkeert doorstroming</p> <p>Achterstelling en achterstand versterken elkaar en blokkeren leertrajecten</p> <p>Keuzen gebaseerd op economische korte-termijn motieven; niet op zelfontplooiing of op een rationeel stappenplan</p>	<p>Familiehulp model als verwachtingspatroon bij allochtone jongeren met betrekking tot gedrag consulenten</p> <p>Taal- en communicatieproblemen</p>

Bron: Meijers, F., Allochtonen en beroepskeuze, p. 129-130.

3/4. Een gebrek aan kennis over studie- en beroepsmogelijkheden in het land waar men verblijft, in combinatie met een slechte (schriftelijke) beheersing van de Nederlandse taal. Een slechte beheersing van de Nederlandse taal leidt tot een informatieachterstand, vooral omdat de meeste informatie schriftelijk wordt aangeboden. Het gevolg is een kennisprobleem. Ouders en jongeren kiezen uit een onvolledig spectrum een beroepsopleiding, omdat zij partieel geïnformeerd zijn. Met name in de studie- en beroepskeuzevoorlichting aan allochtonen zou het schorten aan het bereiken van de groep, de helderheid van de informatie en het aanduiden van de relatie tussen de informatie en de reële mogelijkheden. Het punt van gebrekkige voorlichting wordt het meest genoemd als oorzaak voor de beperkte studie- en beroepskeuze van allochtonen. Meijers is van mening dat dit het gevolg is van:

- een gebrek aan kennis van het Nederlandse onderwijssysteem. Hierdoor zijn ouders afhankelijk van het advies van de leerkrachten voor het vervolgonderwijs van hun kinderen.
- ouders laten zich niet door officiële instanties voorlichten, maar gaan af op ervaringen van vrienden en familieleden. De oriëntatie op de eigen kring zou de onderwijskansen van de kinderen slecht beïnvloeden.
- zowel allochtone ouders als hun kinderen overschatten de mogelijkheden wat betreft het realiseren van een succesvolle schoolloopbaan. Gebrekkige kennis over opleidingsmogelijkheden leidt tot 'niet-realistische denkbeelden' over gewenste en haalbare onderwijsniveaus van de jongeren.

5. Een niet-realistische kijk op de mogelijkheid om via onderwijs op de sociale ladder te klimmen: veel allochtone ouders denken dat het volgen van onderwijs voldoende is om hoger op de sociale maatschappelijke ladder te klimmen. Ouders hanteren een standenperspectief: deelnemen aan onderwijs wordt belangrijker geacht dan prestatie. Zij hebben te hoge onderwijsaspiraties voor hun kinderen en de aandacht is vooral gericht op 'witte boorden' beroepen. Voor allochtone meisjes gelden nog specifieke problemen. Hoewel allochtone ouders voor hun dochter(s) een goede opleiding wensen, nemen de meisjes veel minder deel aan het beroepsonderwijs en worden zij slechts voor een zeer beperkt aantal beroepen opgeleid. Dit kan verklaard worden door de

geslachtsspecifiekere criteria die zij hanteren in hun beroepskeuze. Bovendien accepteren zij vaak geen leerplek of baan die ver van huis ligt. Ten slotte zijn waarden en voorstellingen vanuit de eigen cultuur over geschikte beroepen van betekenis. Zo wordt nachtwerk bijvoorbeeld niet als gepast beschouwd en mogen beroepsopleidingen niet te lang duren. Verder kunnen mogelijke huwelijksplannen de studie- en beroepsopleiding negatief beïnvloeden.

6. Een negatieve houding naar de overheid in het algemeen en 'officiële' studie- en beroepskeuzebegeleiding in het bijzonder: men is bang voor te grote bemoeienis van de overheid met het persoonlijke leven. Dit heeft tot gevolg dat men een passieve houding toont ten aanzien van het verzamelen van informatie en het opzoeken van begeleiding. Allochtone ouders en jongeren die wel bij begeleiders aankloppen, krijgen niet wat zij verwachten. Van begeleiders wordt niet alleen informatieoverdracht verwacht, ook medeverantwoordelijkheid voor de gekozen opleiding van de jongeren en hulp bij de overgang naar een beroep. Een ander probleem is het contact tussen beroepskeuzebegeleiders en jongeren dat het gevolg is van 'miscommunicatie'. Hoewel jongeren vaak de omgangstaal goed beheersen, begrijpen zij vaak de formele, op informatieoverdracht afgestemde taal niet. Er zijn drie soorten van miscommunicatie te onderscheiden:
 - Miscommunicatie als gevolg van een slechte taalbeheersing van een jongere. Het gevolg is dat hij/zij een deel van wat door de begeleider gezegd wordt niet begrijpt of zelf niet duidelijk kan maken welke informatie hij/zij wil.
 - Miscommunicatie als gevolg van verschillen in cultuurspecifieke kennissystemen, ook wel interculturele miscommunicatie genoemd.
 - Miscommunicatie als gevolg van het feit dat de beroepskeuzebegeleider oppervlakkige verklaringen van een jongere accepteert, terwijl doorvragen gewenst is.
7. Destabiliserende momenten in de (beroeps)biografie van jongeren: deze zijn het directe gevolg van twee factoren. Ten eerste door het leven met of tussen twee culturen die op belangrijke onderdelen een andere levensloop eisen. Het gevolg is dat de cultuurbeleving in het thuis- en in het schoolmilieu wel eens in botsing komen. Ten tweede door de slechte maatschappelijke positie van de allochtone jongeren. Zij bevinden zich relatief meer in achterstandssituaties en lopen een grotere kans om gediscrimineerd te worden op de arbeidsmarkt. Deze factoren leiden ertoe dat het voor jongeren of hun ouders weinig zinvol is om lange termijn plannen te maken voor een beroepsloopbaan.

3.2.4 Aannames naar aanleiding van de verklaringsmodellen van Meijers en onderzoek Van der Hoek

Naar aanleiding van het verklaringsmodel van Meijers en de uitkomsten uit het onderzoek van Van der Hoek kunnen de volgende veronderstellingen worden gedaan met betrekking tot het studie- en beroepskeuzeproces van allochtone jongeren en hun ouders:

1. Allochtone jongeren worden door hun ouders gestimuleerd om te studeren.
2. Binnen allochtone gezinnen spelen vaders een belangrijke rol bij de studie- en beroepskeuze van hun kinderen. Hoe hoger het opleidingsniveau van de vader, hoe beter de begeleiding.
3. Allochtone jongeren en hun ouders beoordelen beroepen aan de hand van criteria uit het land van herkomst (cultuur).
4. Het studie- en beroepskeuzeproces van allochtone jongeren wordt beïnvloed door het terugkeerperspectief, ook al zijn jongeren vaak niet van plan om terug te keren.
5. Ouders hebben een informatieachterstand met betrekking tot de studie- en beroepskeuzemogelijkheden als gevolg van een slechte taalbeheersing en door wantrouwen naar officiële instanties.
6. Ouders laten zich vaak door vrienden en familie voorlichten over de studie- en beroepskeuzemogelijkheden in Nederland.
7. Voorlichting door vrienden en familie pakt veelal negatief uit voor allochtone jongeren.

8. Allochtone jongeren hebben een informatieachterstand met betrekking tot de studie- en beroepskeuzemogelijkheden in Nederland als gevolg van 'miscommunicatie' met de beroepskeuzebegeleider en een gebrekkige studie- en beroepskeuzevoorlichting door school.
9. Allochtone jongeren hebben niet-realistische denkbeelden over gewenste en haalbare onderwijsniveaus als gevolg van het gehanteerde standenperspectief.
10. Allochtone ouders hebben te hoge onderwijsaspiraties voor hun kinderen en zijn vooral op 'witte boorden' beroepen gericht.
11. Allochtone jongeren hebben geen lange termijn planning ten aanzien van hun beroepsloopbaan als gevolg van de slechte vooruitzichten op de arbeidsmarkt.
12. Macrofactoren, zoals het schooltype en slechte vooruitzichten op een baan, kunnen demotiverend zijn voor de schoolprestaties van allochtone leerlingen.

3.3 Cultuur- en begeleidingsprobleem nader bekeken

In de voorgaande paragraaf zijn de zes verklaringsmodellen van Meijers besproken, waarin het studie- en beroepskeuzeproces als socialisatievraagstuk, cultuurprobleem, racismeprobleem, kennisprobleem, begeleidingsprobleem en maatschappelijk verdelingsprobleem wordt benaderd. De meerwaarde van zijn modellen is voornamelijk gelegen in de sociologische en interactionele benadering van het vraagstuk. In deze paragraaf zal dieper worden ingegaan op beide verklaringsmodellen.

Uit de resultaten van de Quick Scan blijkt dat jongeren slecht bekend zijn met het Nederlandse onderwijssysteem, geen concrete beelden van beroepen hebben, en/ of minder realistische beroepswensen nastreven. Het gevolg is een extra moeilijk zoekproces naar een geschikte opleiding of beroepskeuze, omdat een beroepsidentiteit ontbreekt. Bij het betreden van de arbeidsmarkt is de praktijkschok vervolgens groot. Het lijkt erop dat de voorbereiding vanuit de opleiding op de bedrijfsculturen waar jongeren in de praktijk mee te maken krijgen, vaak niet leidt tot een soepele aanpassing aan die praktijk. Bovendien ontbreekt het docenten aan inzicht in factoren die het keuzeproces van allochtone jongeren beïnvloeden, waardoor zij niet de begeleiding kunnen bieden die nodig is. Dit geldt overigens ook voor autochtone jongeren, echter in grotere mate voor allochtonen.

Hoe komt het dat het veel jongeren, allochtonen in het bijzonder, aan een beroepsidentiteit ontbreekt? Hoe valt de praktijkschok van (allochtone) jongeren te verklaren? En waarom zijn docenten niet in staat allochtone jongeren adequater te begeleiden? Hoewel Meijers verklaringenmodellen ingaan op de vragen, dateert zijn rapport uit 1991. In meer recente literatuur wordt eveneens ingegaan op bovenstaande vragen die als cultuur- en begeleidingsprobleem worden behandeld.

3.3.1 De beroepsidentiteit: naar een betere beroepswens en -begeleiding

In de literatuur wordt het begrip arbeidsidentiteit of beroepsidentiteit gedefinieerd als een toestand waarbij leerlingen in staat zijn over zichzelf te reflecteren in relatie tot hun studie- en beroepskeuze.⁴⁴ De afwezigheid van een duidelijk beroepsbeeld bij jongeren heeft te maken met de afwezigheid van het antwoord op de vragen:

- *Wat betekent arbeid voor mij?*
- *Hoe kan ik mij bekwamen in arbeid?*
- *Wat wil ik door mijn arbeid voor anderen betekenen? Waarom wil ik bepaalde arbeid verrichten?*

Een beroepsidentiteit is het resultaat van een ontwikkelingsproces waarin 'exploratie' en 'commitment' centraal staan. Exploratie wordt opgevat als 'de mate waarin een individu oprecht gekeken en geëxperimenteerd heeft met alternatieve richtingen en overtuigingen'.⁴⁵ Voor het beroepskeuzeonderwijs betekent dit dat leerlingen de mogelijkheid moeten hebben in contact te komen met het arbeidsproces waar zij voor willen kiezen en met zichzelf geconfronteerd moeten worden. Wat betreft hun capaciteiten, wensen, doelen en behoeften zouden zij zichzelf beter moeten leren kennen.⁴⁶

⁴⁴ Meijers (2002), p. 29.

⁴⁵ Marcia in Bosma e.a. In: Den Boer en Smulders, p. 7.

⁴⁶ Den Boer e.a. p. 13-14.

Onder het begrip commitment wordt 'de keuze uit een veelheid aan alternatieve uiteenlopende domeinen' verstaan.⁴⁷ Met domeinen worden de verschillende levensgebieden van een leerling zoals thuis, school of werk bedoeld. Van commitment is sprake wanneer een persoon reeds geëxploreerd heeft en een bewuste beroepskeuze heeft gemaakt die gebaseerd is op afwegingen die te maken hebben met exploratie.

Volgens Meijers is het belangrijk voor werknemers om te weten waarom ze bepaalde werkzaamheden verrichten, gelegen in de voortschrijdende flexibilisering van de arbeid. Dit dwingt hen tot een grotere mobiliteit, zowel binnen de eigen organisatie als daarbuiten. Verder is het belangrijk dat werknemers in staat zijn maatwerk te leveren hetgeen een kenmerk van een diensteneconomie is. Dit veronderstelt een grote mate van handelingsvrijheid bij werknemers op het laagste niveau van de organisatie. Werknemers moeten zichzelf kunnen sturen binnen de strategische doeleinden van de organisatie. Dit impliceert dat zij zich met de doelen van de organisatie identificeren. Door Onsek wordt dit ook aangeduid als 'identiteitsvorming'. Het opbouwen van een beroepsidentiteit is een langdurig proces. Door de flexibilisering van de arbeid worden werknemers gedwongen een reflectieve identiteit op te bouwen. Dit is het vermogen om voortdurend betekenis te geven aan arbeid.

Het ontbreken van een beroepsidentiteit bij jongeren wordt in de literatuur toegeschreven aan de dominerende traditionele onderwijscultuur waarin 'industriële onderwijsmodel' centraal staat. Hierin is sprake van een aanbodgerichte onderwijscontext. De overgang van een industriële naar een diensteneconomie dwingt scholen om niet alleen vakkennis over te dragen en de functiegebonden beroepsvaardigheden van de leerling te ontwikkelen, maar ook persoonlijke vaardigheden tot ontwikkeling te brengen, aldus Meijers.⁴⁸ Het gevolg van een aanbodgerichte onderwijscontext voor docenten en leerlingen is dat:⁴⁹

- docenten pedagogische verhoudingen vooral opvatten als 'ordelijke en op de leerstof betrokken' communicatie;
- docenten uiterst zeldzaam door leerlingen als voor hen relevante volwassenen worden genoemd;
- leerlingen geleerde kennis voor een toets voor het grootste gedeelte snel vergeten;
- de meeste leerlingen geen beroepswens of een heldere oriëntatie op de toekomst hebben;
- de meeste leerlingen niet in staat zijn betekenisgericht te leren;
- de meeste leerlingen hun welbevinden op school voornamelijk laten afhangen van de omgang met leeftijdsgenoten.

Aanbodgericht onderwijs leidt ertoe, dat leerlingen door zowel de docenten als de school niet begeleid worden bij het opbouwen van een beroepsidentiteit. Geurts spreekt ook wel over 'beroepsonderwijs dat met de rug naar de deelnemer staat'.⁵⁰ De vraag dringt zich op wie er verantwoordelijk is voor de vorming van de beroepsidentiteit. Het onderwijs of de arbeidsorganisaties?

Meijers is van mening dat het een gedeelde verantwoordelijkheid is van zowel scholen als arbeidsorganisaties, hoewel beide weinig tot geen ervaring hiermee hebben.⁵¹ In het huidige traditionele, aanbodgestuurde beroepsonderwijs (ook wel aangeduid als een diplomafabriek) en in de nogal passieve rol van het bedrijfsleven dient een cultuuromslag plaats te vinden. De huidige diensteneconomie stelt nieuwe eisen aan werknemers, zoals zojuist bij het bespreken van de beroepsidentiteit is uiteengezet. In het verlengde daarvan worden ook nieuwe eisen gesteld aan het beroepsonderwijs.

Voor het beroepsonderwijs betekent dit een omslag naar vraaggestuurd onderwijs, ook wel competentiegericht onderwijs genoemd. Hierdoor wordt de talentontwikkeling van de leerling als

⁴⁷ Idem.

⁴⁸ Meijers, (2005), p. 1.

⁴⁹ Meijers (2002), p. 30-31.

⁵⁰ Geurts, p. 3.

⁵¹ Meijers, (2002), p. 29-30.

uitgangspunt gekozen, wat het voor leerlingen aantrekkelijker maakt om te leren. Het herontwerpen van het beroepsonderwijs brengt nieuwe fundamenteën van leren met zich mee:⁵²

1. Persoonlijke begeleiding: moet leiden tot een persoonlijke bekwaamheidsontwikkeling van de leerling, die daardoor weet wie hij/zij is, wat hij/zij kan en wil. Dit in tegenstelling tot de afstandelijke studie- en beroepskeuzevoorlichtingen van scholen.
2. Nieuwe rollen voor de docent: naast het leren helpen van leerlingen wordt een beroep gedaan op bekwaamheden als coaching, begeleiding en op vernieuwing van het onderwijs.
3. Beoordelen wat je kunt: leerlingen worden niet beoordeeld op wat zij nog niet kunnen. Het vertrekpunt van ontwikkeling is hun zichtbare talenten.
4. Lichte organisatie: het loopbaancentrum dient een werkgemeenschap te zijn waarbij veel horizontale en externe netwerken zijn, in plaats van verticale hiërarchie. Binnen de organisatie draait het om stimuleren, faciliteren en inspireren.
5. Lerende organisatie: het loopbaancentrum dient voortdurend bezig te zijn met zich te professionaliseren door doen, denken en beslissen aan elkaar te koppelen. Lichte en lerende organisaties leiden tot minder bureaucratie.

Kortom, de leerling dient centraal te staan in het beroepsonderwijs. Om dit te kunnen verwezenlijken dienen bovenstaande fundamenteën de basis van de school te vormen. Op deze wijze kan een transformatie van 'industriële opleidingsfabriek' naar loopbaancentrum tot stand komen. Geurts geeft echter aan dat een dergelijk herontwerp binnen het beroepsonderwijs niet algemeen gedragen wordt. Deze veranderingen zijn echter wel noodzakelijk om de wensen en capaciteiten van leerlingen centraal te kunnen stellen binnen het onderwijs. Daarmee samen hangt de wens om leerlingen beter voor te bereiden op hun aansluiting bij arbeidsorganisaties.

Rest nog de vraag hoe docenten in hun nieuwe rol als coach, hun begeleiding aan allochtone leerlingen kunnen verbeteren. De huidige docent is onvoldoende toegerust om zijn/haar allochtone leerling adequate studie- en beroepskeuzebegeleiding te bieden. Dit wordt als één van de oorzaken genoemd voor de verkeerde studie- en beroepskeuze van allochtone jongeren. Meijers vermeldt in zijn begeleidingsmodel dat docenten onder meer niet bekend zijn met de cultuur van hun leerlingen en vanuit hun vooroordelen over allochtonen studie- en beroepsadvies geven. Cultuur is te definiëren als 'de collectieve mentale programmering die de leden van één groep of categorie mensen onderscheidt van die van andere'.⁵³ Cultuur is dus aangeleerd en wordt via de sociale omgeving overgedragen. Wanneer verschillende culturen bij elkaar komen, bijvoorbeeld op school, kunnen interculturele problemen ontstaan als gevolg van botsing van culturen en miscommunicatie.

In het onderzoek *Leerlingbegeleiding: Luxe of Noodzaak?* (2003) blijkt uit interviews met zowel allochtone leerlingen als schoolmanagers dat beide groepen van mening zijn dat docenten te weinig kennis hebben van de culturele achtergronden van de leerling. Docenten zouden vooral óver leerlingen praten, in plaats van met leerlingen en zij hebben doorgaans een gebrek aan kennis. Het gaat dan om vakliteratuur over onder andere onderwijskundige ontwikkelingen, jeugdculturen en allochtonen. De gemiddelde docent weet weinig over bijvoorbeeld de Turkse of Marokkaanse cultuur. Docenten denken wel dat ze het weten, maar het ontbreekt hen aan feitelijke kennis. Leerlingen geven op hun beurt aan, een begeleider te willen die naar hen luistert en hen centraal stelt in plaats van de school en de bijbehorende regels. Een dialoog tussen leraar en leerling is dus heel belangrijk.

Wanneer waarden van docenten en leerlingen niet met elkaar overeenkomen, leidt dit tot problemen in de *waardencommunicatie*. De interculturele problemen beperken zich niet tot de school. Ook op de stageplek of arbeidsplaats lopen allochtone leerlingen hier tegen aan, wat een verklaring vormt voor de cultuurschokken die leerlingen ervaren. Een oplossing voor interculturele problemen wordt dikwijls gezocht in het *interculturaliseren* van personen of organisaties. Intercultureel leren communiceren bestaat

⁵² Geurts, p. 6-7.

⁵³ Hofstede & Hofstede, p. 19.

uit drie fasen: bewustwording, kennis en vaardigheden.⁵⁴ Bewustwording dat mentale programma's door de omgeving bepaald zijn en begrijpen dat andere mensen andere mentale programma's kunnen hebben. Kennis slaat op het leren van de symbolen, helden en rituelen van andere culturen, zonder dat de waarden van die culturen gedeeld hoeven te worden. De fase van vaardigheden betreft zowel bewustwording als kennis, als ervaring. De ervaring van het leren functioneren in een omgeving die intercultureel is.

3.3.2 Aanvullingen op geformuleerde aannames

In paragraaf 3.2.4 is een twaalftal aannames geformuleerd met betrekking tot het studie- en beroepskeuzeprocess van allochtone jongeren en hun ouders. Naar aanleiding van de aanvullingen in voorgaande paragrafen kunnen aanvullend de onderstaande veronderstellingen worden geformuleerd:

13. Allochtone leerlingen stuiten bij het krijgen van studie- en beroepsvoorlichting op vooroordelen van hun studie- en beroepsbegeleider/docenten.
14. Het ontbreekt allochtone leerlingen aan een beroepsidentiteit (hoewel dit ook voor autochtonen geldt, zou het vaker onder allochtonen voorkomen).
15. Allochtone jongeren die vraaggestuurd onderwijs volgen, weten beter wat ze willen en kunnen dan allochtone leerlingen die aanbodgestuurd onderwijs volgen.

⁵⁴ Idem, p. 347.

4. Resultaten leerlingen

'Ik kies voor mezelf. Het is belangrijk dat ik het leuk vind!'

4.1 Inleiding

In dit hoofdstuk worden de uitkomsten van de enquêtes uiteengezet, evenals de uitkomsten van de diepte-interviews met niveau 1 leerlingen. Hierbij was de centrale vraag: Welke factoren beïnvloeden het verloop van het studiekeuzeproces en de beroepenoriëntatie bij allochtone jongeren die vraaggestuurd onderwijs krijgen op niveau 1 en de allochtone en autochtone jongeren die aanbodgestuurd onderwijs volgen op niveau 2, 3 en 4? De vragenlijst (zie bijlage 1) is onderverdeeld in verschillende onderdelen om de motivatiefactoren van leerlingen te achterhalen, evenals het verloop van hun studie- en beroepskeuzeprocessen, hun beroepsbeelden en de invloed en rol van hun omgeving. De vragen die tijdens de diepte-interviews zijn gesteld, komen grotendeels overeen met de vragen uit de enquête. Bij niveau 1 leerlingen kon echter doorgevraagd worden naar achterliggende gedachten en motieven van de leerlingen.

Onder niveau 1 leerlingen zijn tien semi-gestructureerde vragenlijsten afgenomen. Alle leerlingen zijn van allochtone afkomst, waarvan zes jongens en vier meiden. De leeftijd varieert van 15 jaar tot en met 20 jaar. De helft van de ondervraagde leerlingen is 17 jaar. Binnen de AKA-opleiding volgt de helft een beroepsopleiding richting Zorg en Welzijn, drie leerlingen volgen de richting Techniek en twee leerlingen de richting Economie.

Onder niveau 2 tot en met 4 leerlingen lag de respons op 81 bruikbare vragenlijsten. Hiervan zijn er 52 lijsten van leerlingen van autochtone afkomst (21 jongens en 31 meiden) en 29 leerlingen (10 jongens en 19 meiden) van niet-westerse allochtone afkomst. De leeftijd van de leerlingen varieert van 16 jaar tot en met 24 jaar. Vrijwel alle leerlingen zitten in het eerste jaar van hun opleiding, op twee autochtone en één allochtone leerling na. Zij volgen het tweede leerjaar. Van de autochtone leerlingen volgt 84 % de opleiding op niveau 4. Van de overige 16 % zit de helft op niveau 2 en de andere helft op niveau 3. Onder de allochtone leerlingen is eveneens niveau 4 het meest vertegenwoordigd met 69 %. Niveau 3 wordt gevolgd door 17 % van de leerlingen en de overige 14 % volgt de opleiding op niveau 2.

Alle niveau 2 leerlingen zijn eerstejaars scholieren die de beroepsopleiding Randgroepjongerenwerk (RGJW) volgen. Deze beroepsopleiding valt binnen de sector Sociaal Cultureel Werk (SCW). Alle overige leerlingen zijn tweede of derdejaars leerlingen Sociaal Juridische Dienstverlening (SJD) of Administratief Juridische Medewerker (AJM) en volgen de opleiding op niveau 3 of 4.

4.2 Motivatie

In de vragenlijst wordt de studiemotivatie van leerlingen gemeten aan de hand van een aantal variabelen. Deze variabelen zijn afgeleid uit de in theorieën voorkomende (mogelijke) verklaringen voor studie- en of beroepskeuze zoals uiteengezet in het vorige hoofdstuk:

- Intrinsieke capaciteit
- Thuisituatie
- Toekomstperspectief
- Capaciteit om te kiezen
- Zelfconcept/identiteit

Om te achterhalen welke variabelen de motivatie van leerlingen, positief dan wel negatief, beïnvloeden bij hun studiekeuze, is een aantal stellingen geformuleerd. De uitkomsten van de leerlingen die op niveau 1 onderwijs volgen, worden vergeleken met de uitkomsten van de overige leerlingen. Binnen de laatste groep zal onderscheid gemaakt worden naar etniciteit.

1. Intrinsieke capaciteit

Uit de resultaten van de eerste set stellingen valt een aantal zaken op. Meer autochtone leerlingen dan allochtone geven aan de opleiding moeilijker te vinden dan verwacht. Ook kwalificeren meer allochtone leerlingen dan autochtone leerlingen hun opleiding als te moeilijk.

Bijna 70 % van de allochtone leerlingen vindt dat hun opleiding overeenkomt met hun verwachtingen. Toch zegt bijna 25 % van de allochtone leerlingen niet te weten of zij de opleiding zullen afronden. Onder autochtone leerlingen is dat slechts 10 %. Van de autochtone leerlingen geeft 94 % aan zijn/haar best te doen, tegenover slechts 80 % van de allochtone leerlingen.

Ruim 30 % van de allochtone leerlingen geeft aan de Nederlandse taal moeilijk te vinden. Onder autochtonen ligt dat percentage, met 26 %, ook opvallend hoog. Toch zegt ruim 90 % van de leerlingen uit beide groepen, goed te begrijpen waar de lessen over gaan. Wel vinden meer autochtone leerlingen dan allochtone leerlingen dat zij het goed doen op school.

Tabel 1. Intrinsieke capaciteit van allochtone en autochtone mbo-leerlingen.

Stellingen	Allochtone leerlingen	Autochtone leerlingen
1. Deze opleiding is moeilijker dan ik ervan had verwacht	21%	28%
2. Deze studie is wat ik ervan had verwacht	69%	58%
3. Ik weet niet of ik de opleiding zal volhouden	22%	10%
4. Ik doe mijn best op school	80%	94%
5. Ik zou liever een andere opleiding willen volgen	14%	16%
6. Ik heb het gevoel dat ik thuis hoor op deze opleiding	78%	78%
7. Ik vind de Nederlandse taal moeilijk	31%	26%
8. Ik begrijp goed waar de lessen over gaan	93%	92%
9. Deze studie is te moeilijk	11%	8%
10. Ik vind dat ik het goed doe op school (goede cijfers)	76%	80%

Hoewel er op de afzonderlijke stellingen verschillen in scores zijn en ook de gemiddelde score op de variabele van elkaar verschilt, is er geen sprake van een significant verschil tussen allochtonen en autochtonen ten aanzien van de intrinsieke capaciteit⁵⁵

AKA-leerlingen (niveau 1)

Voor veruit de meeste AKA-leerlingen is de opleiding niet moeilijker dan ze hadden verwacht. Bijna de helft geeft aan liever een andere opleiding te willen volgen, doelend op een vervolgopleiding niveau 2. Een aantal leerlingen vindt dat ze niet thuishoren op de opleiding. Zo zegt één van de respondenten dat hij de opleiding 'drie keer niks' vindt. 'AKA-onderwijs is bedoeld voor leerlingen die in hun vooropleiding problemen hebben gehad of die moeilijk kunnen leren'. Voor een aantal leerlingen geldt dat ze het diploma van hun vooropleiding niet hebben gehaald, terwijl ze vinden dat ze wel de potentie hebben. In AKA-onderwijs vervelen ze zich, omdat ze de lessen te gemakkelijk vinden. Deze leerlingen komen in de gesprekken ambitieuzer over dan hun medescholieren en hebben ook een duidelijk beeld van wat ze willen bereiken in hun beroepsleven.

De meeste AKA-leerlingen geven aan, dat ze hun best doen op school en dat ze goed presteren. Hoewel de helft van de leerlingen de Nederlandse taal moeilijk vindt, is het merendeel van mening dat er een goed begrip is van waar de lessen over gaan. Geen van hen geeft aan de studie te moeilijk te vinden.

⁵⁵ Bepaald aan de hand van de Mann-Whitney toets. Zie bijlage 2.

2. Situatie thuis

Om de thuissituatie te beoordelen werden acht stellingen voorgelegd. De antwoorden zijn in tabel 2 uiteengezet. Daaruit blijkt dat 90 % van de autochtone leerlingen aangeeft thuis in alle rust te kunnen leren. Ook geeft 94 % van hen aan dat hun ouders er rekening mee houden dat zij huiswerk moeten maken voor school. Voor allochtone leerlingen geldt dat voor 77 % van de geïnterviewden.

Bijna 2/3 van de autochtone leerlingen kan op steun van een ouder en/of broer/zus rekenen bij het maken van huiswerk, tegenover iets meer dan 1/3 van de allochtone leerlingen. Ook hoeven autochtone leerlingen thuis minder klusjes uit te voeren dan hun allochtone medeleerlingen.

Tabel 2. Thuissituatie allochtone en autochtone mbo-leerlingen.

Stellingen	Allochtone leerlingen	Autochtone leerlingen
1. Ik kan thuis in alle rust leren	83%	90%
2. Ik heb thuis geen eigen ruimte om te leren	-	4%
3. Mijn ouders houden er rekening mee dat ik voor school huiswerk moet maken	77%	94%
4. Ik vind het thuis niet gezellig	7%	4%
5. Ik maak mijn huiswerk in de bibliotheek of bij een vriend(in)	7%	2%
6. Ik kom thuis niet aan huiswerk toe door klusjes die ik moet doen	14%	6%
7. Ik kan mij thuis goed ontspannen	71%	100%
8. Mijn ouders (broer/zus) helpen mij met huiswerk als dat nodig is	35%	66%

Alle autochtone leerlingen geven aan zich thuis goed te kunnen ontspannen, tegenover 71% van de allochtone leerlingen. Van deze laatste groep geeft 7% aan het thuis niet gezellig te vinden. Van de autochtone leerlingen heeft 4% dit te kennen gegeven.

Ten aanzien van de variabele thuissituatie kan geconcludeerd worden dat de antwoorden van beide groepen leerlingen op onderstaande stellingen van elkaar verschillen. Hierbij scoren de autochtone leerlingen ook gemiddeld significant beter dan hun allochtone klasgenoten.

AKA-leerlingen

AKA-leerlingen krijgen van school geen huiswerk mee, al kunnen ze thuis zelfstandig werken als ze dat willen. Alle AKA-leerlingen geven aan dat ze thuis goed kunnen leren als het nodig is. Ook geven al deze leerlingen aan dat hun ouders er rekening mee houden als ze thuis voor school bezig zijn. Indien nodig kan het merendeel op hulp rekenen bij hun schoolwerk.

3. Toekomstperspectief

Bijna 70% van de allochtone leerlingen geeft aan een goed idee te hebben van de baan waarvoor ze studeren. Onder autochtone leerlingen ligt dit percentage veel lager (52%). Hiertegenover staat dat bijna 50% van de autochtone leerlingen weet wat ze na hun studie willen gaan doen, terwijl dit voor slechts 38% van de allochtone leerlingen geldt.

Veruit de meeste leerlingen, rond de 90% in beide groepen, zijn van mening dat hun sterke punten in overeenstemming zijn met de beroepseisen die bij de opleiding horen. Opvallend is dat 93% van de allochtone leerlingen er vertrouwen in heeft een goede baan te zullen vinden na afronding van de opleiding, terwijl bijna de helft van de leerlingen uit deze groep van mening is, dat zij vanwege het feit dat ze allochtoon zijn niet dezelfde kansen hebben op de arbeidsmarkt. Daar is ruim een kwart van de autochtone leerlingen het mee eens.

Op de stelling 'ik verdoe mijn tijd op school, want ik zal toch nooit een goede baan kunnen krijgen in deze maatschappij', antwoordt 10% van de allochtone leerlingen het hiermee eens te zijn. Dit lijkt in te druisen tegen het antwoord op de stelling ervoor. Het antwoord op de laatste stelling zou een verklaring hiervoor

kunnen zijn. Ruim 20% van de allochtone leerlingen ziet voor zichzelf geen toekomst in Nederland weggelegd. Wellicht dat een groep leerlingen wel positief is over het vinden van een goede baan na afronding van de opleiding, maar dan in het buitenland. In ieder geval zijn de leerlingen allemaal bereid, om als dat nodig is, voor een goede toekomst harder te werken.

Onder autochtone leerlingen is 84% positief over het vinden van een goede baan. Dit percentage ligt weliswaar lager dan bij de allochtone groep leerlingen, maar geen van de autochtone leerlingen vindt dat ze hun tijd verspillen op school. 90% van hen ziet voor zichzelf een toekomst in Nederland weggelegd. Ook hier geldt dat indien nodig nagenoeg alle leerlingen bereid zijn om harder te gaan werken voor een goede toekomst.

Tabel 3. Toekomstperspectief allochtone en autochtone mbo-leerlingen.

Stellingen	Allochtone leerlingen	Autochtone leerlingen
1. Ik heb een goed idee van de baan waar ik voor leer	68%	52%
2. Ik heb geen idee wat ik na mijn studie wil doen	38%	48%
3. Mijn sterke punten passen goed bij de beroepseisen die bij mijn opleiding horen	90%	88%
4. Ik vind dat ik niet geschikt ben voor het beroep waar ik voor leer	7%	8%
5. Ik heb er vertrouwen in dat ik een goede baan zal krijgen na afronding van mijn opleiding	93%	84%
6. Ik verdoe mijn tijd op school, want ik zal toch nooit een goede baan kunnen krijgen in deze maatschappij	10%	-
7. Mijn toekomst ligt in Nederland	79%	90%
8. Een allochtoon heeft niet dezelfde kansen op een goede toekomst als een autochtoon	46%	26%
9. Ik ben bereid harder te werken voor een goede toekomst als dat nodig is	100%	98%

Ten aanzien van het variabele toekomstperspectief kan geconcludeerd worden dat de antwoorden op bovenstaande stellingen van beide groepen leerlingen niet significant van elkaar verschillen.

AKA-leerlingen

Van de AKA-leerlingen geven slechts twee personen aan een goed beeld te hebben van het beroep waarvoor ze leren. Dit ondanks het feit dat ze stage lopen en in workshops verschillende beroepsvaardigheden leren. Sommige leerlingen geven aan dat ze het idee hebben niet echt te leren voor een beroep. Het gaat immers om zo'n laag niveau. Bovendien voeren de leerlingen tijdens hun stages werkzaamheden uit die geen betrekking hebben op de vaardigheden die ze op school leren en het beroep waarvoor ze zouden kunnen doorleren. Als 'assistent van...' zijn ze met ondersteunende werkzaamheden bezig. Hierdoor heeft deze groep geen goed beeld van het beroep dat ze zou willen uitoefenen. Toch geven ze bijna allemaal aan dat ze geschikt zijn voor het beroep waarvoor ze leren.

Voor alle leerlingen is het ten tijde van het interview duidelijk dat ze na het behalen van hun AKA-diploma verder gaan met een vervolgopleiding. Eén leerling wil door naar het vmbo (theoretische leerweg) en de overige leerlingen willen de vervolgopleiding op niveau 2 doen. Van hen heeft één leerling de wens om van beroepsrichting (sector) te veranderen. Bijna de helft van de leerlingen heeft geen idee wat ze na de vervolgopleiding gaat doen. Wel vertouwen ze er allen op om een goede baan te vinden. Ook zien ze op één leerling na, hun toekomst in Nederland weggelegd. Van alle leerlingen zijn er drie overtuigd dat ze als allochtoon niet dezelfde kansen hebben op een goede toekomst als een autochtoon. Allen zijn echter, als dat voor een goede toekomst nodig is, bereid om harder te werken.

4. Capaciteit om keuzes te maken

Binnen beide groepen geven verreweg de meeste leerlingen aan voor hun studie te hebben gekozen, omdat ze van mening zijn dat deze bij hen past. Druk van ouders, of de invloed van vrienden speelt hierbij een zeer beperkte rol. Bij autochtonen speelt de studiekeuze van vrienden een nagenoeg te verwaarlozen rol.

Hoewel bijna alle leerlingen het belangrijk vinden dat ze hun eigen keuzes maken, geeft 20% aan het wel belangrijk te vinden wat andere personen van hun studiekeuze vinden. Onder autochtone leerlingen vraagt 40% altijd eerst de mening van een ander, voordat wordt overgegaan tot een keuze. Bij allochtonen ligt dit percentage iets lager, op 36%.

Tabel 4. Capaciteit om te kiezen: allochtone en autochtone mbo-leerlingen.

Stellingen	Allochtone leerlingen	Autochtone leerlingen
1. Ik heb voor mijn studie gekozen omdat ik die bij mij vind passen	93%	90%
2. Ik laat anderen vaak beslissingen voor mij nemen	10%	4%
3. Ik vraag altijd eerst de mening van een ander voordat ik een keuze maak	36%	40%
4. Ik vind het belangrijk wat andere mensen van mijn studiekeuze vinden	21%	20%
5. Ik vind het belangrijk om mijn eigen keuzes te maken	97%	98%
6. Ik heb voor deze studie gekozen omdat mijn ouders dat willen	7%	6%
7. Ik heb voor deze studie gekozen omdat mijn vrienden ook voor deze studie hebben gekozen	7%	2%

Concluderend: om (studie)keuzes te maken er is geen significant verschil in de capaciteit van allochtone leerlingen en autochtone leerlingen.

AKA-leerlingen

De eerste stelling uit tabel 4 gaat niet op voor AKA-leerlingen, omdat ze niet voor de opleiding hebben gekozen. De vooropleiding van de meeste leerlingen is onvoldoende (speciaal onderwijs en Internationale Schakelklas) om op niveau 2 aan een beroepsopleiding te beginnen. Twee andere leerlingen hebben op het vmbo gezeten, waarvan er één het diploma heeft behaald. Hij is echter na eerst een jaar een beroepsopleiding op niveau 2 te hebben gevolgd, teruggeplaatst naar de AKA- opleiding niveau 1. Binnen de AKA-opleiding moeten leerlingen voor een bepaalde richting (sector) kiezen, die gelieerd is aan een bepaalde beroepsopleiding: vijf leerlingen volgen een beroepsopleiding richting Zorg en Welzijn, drie leerlingen volgen de richting Techniek en twee leerlingen de richting Economie. De keuze voor een bepaalde sector is veelal een voortvloeisel van de keuze die al in de vooropleiding is gemaakt. Slechts één leerling is gedurende de AKA-opleiding van studierichting veranderd en is daarmee ook een andere richting ingeslagen als die van de vooropleiding.

Alle leerlingen geven aan dat de keuze voor een vervolgopleiding (uiteengezet onder punt 3 **Toekomstperspectief**) door hen zelf is gemaakt. Ze vinden de opleiding bij hen passen. Ook vinden ze het belangrijk om zelf beslissingen te nemen, maar voor het merendeel van de leerlingen geldt wel dat ze eerst de mening van een andere persoon vragen voordat ze een keuze maken. Zoals een leerling het verwoordde: 'advies is belangrijk'. Als het gaat om de studiekeuze vinden de meeste leerlingen het niet belangrijk wat andere mensen daar van vinden. Slechts één persoon geeft aan voor een studierichting te hebben gekozen vanwege zijn ouders en één leerling omdat zijn vrienden er ook voor hadden gekozen.

5. Zelfconcept/identiteit

In beide groepen is 90% van de leerlingen tevreden met zichzelf. Opvallend is het zeer hoge percentage van allochtone leerlingen, namelijk 96%, dat aangeeft veel zelfvertrouwen te hebben. Hoewel vooral allochtone leerlingen aangeven veel zelfvertrouwen te hebben, ligt met bijna 30%, het percentage met een negatief zelfbeeld eveneens onder hen het hoogst! Dit wijst erop dat de gegeven antwoorden op de

stellingen elkaar weerspreken, waardoor er een verschil is in de antwoorden die door beide groepen leerlingen op de stelling zijn gegeven. Autochtone leerlingen scoren significant beter op het variabele zelfconcept dan allochtonen.

Tabel 5. Zelfconcept van allochtone en autochtone mbo-leerlingen.

Stellingen	Allochtone leerlingen	Autochtone leerlingen
1. Ik ben tevreden met mezelf	90%	90%
2. Ik heb veel zelfvertrouwen	96%	71%
3. Ik weet zeker dat ik het goed zal doen na mijn studie	93%	86%
4. Meestal heb ik een negatief beeld van mezelf	29%	22%

AKA-leerlingen

Verreweg de meeste AKA-leerlingen geven aan tevreden te zijn met zichzelf en veel zelfvertrouwen te hebben. Dit wordt bij veel leerlingen van huis uit gestimuleerd. Ook geeft een aantal leerlingen aan dat hun zelfvertrouwen in de loop van het schooljaar op de AKA-opleiding is toegenomen.

4.3 Studie- en beroepskeuzeprocess

In de enquête zijn vragen opgenomen over het studie- en beroepskeuzeprocess van leerlingen om na te kunnen gaan *hoe* zij tot hun studie- en beroepskeuze zijn gekomen en welke invloed en/of rol de omgeving daarbij heeft gespeeld. In deze paragraaf wordt ook nagegaan of er verschillen, dan wel overeenkomsten zijn tussen de verschillende groepen leerlingen.

4.3.1 Oriëntatie en studiekeuze

Aan de leerlingen is een aantal factoren voorgelegd en hen is gevraagd om aan te geven in hoeverre deze van belang zijn geweest voor hun studiekeuze. In onderstaand tabel is aangegeven welke factoren als 'zeer belangrijk' en 'belangrijk' zijn aangekruist.

Tabel 6. Belang van factoren en hun invloed op de studiekeuze van allochtone en autochtone mbo-leerlingen.

	Allochtone leerlingen	Autochtone leerlingen
Inhoud van de studie	90 %	92 %
Beroepsmogelijkheden	96 %	90 %
De school	67 %	62 %
Toelatingseisen	70 %	52 %
Zwaarte van de studie	63 %	58 %
Studiekosten	48 %	32 %
Begeleidingsmogelijkheden tijdens de studie	74 %	51 %
Duur van de studie	82 %	76 %
Aanzien van de studie	67 %	38 %

Voor alle leerlingen vormen de inhoud van de studie en de beroepsmogelijkheden de meest belangrijke aspecten bij het maken van een studiekeuze. De beroepsmogelijkheden zijn bij het maken van een studiekeuze voor allochtone leerlingen een grotere factor van betekenis dan bij autochtone leerlingen.

Ook de overige factoren wegen zwaarder bij allochtone leerlingen, dan bij hun autochtone studiegenoten. Grote verschillen in factoren die de studiekeuze van allochtone en autochtone leerlingen beïnvloeden zijn: de toelatingseisen, de mogelijkheden om begeleiding te krijgen en het aanzien van de studie. Voor allochtone leerlingen vormt het aanzien van de studie een even zware factor als de school waar de opleiding gegeven wordt. Dit staat in schril contrast met de keuzes die autochtone leerlingen maken.

De vraag of leerlingen nog andere voor hen relevante factoren missen, die niet in tabel 10 staan vermeld, leverde onder 6% van de autochtone leerlingen het volgende op: 'de mogelijkheid om door te studeren' en 'reisafstand'.

AKA-leerlingen

Voor niveau 1 leerlingen is de AKA-opleiding de enige optie om in het beroepsonderwijs een eerste certificaat te behalen. De meeste leerlingen vinden dat er niet echt kan worden gesproken van een keuze voor de huidige opleidingsrichting. Slechts één leerling geeft aan het AKA-systeem te waarderen, omdat er geen huiswerk wordt gegeven en 'leren door te doen was voor mij een betere optie'.

Op de vraag welke factoren voor hen van belang zijn bij hun vervolgstudie, geven alle leerlingen als eerste aan de beroepsmogelijkheden gevolgd door de inhoud van de studie en de toelatingseisen. Veel meer dan bij voorgaande mbo-leerlingen, vormt begeleiding een belangrijke factor. Voor acht AKA-leerlingen is de mogelijkheid om begeleid te worden 'erg belangrijk' tot 'belangrijk' voor de studiekeuze. De meeste leerlingen geven aan dat de zwaarte van de studie een belangrijke rol speelt bij hun studiekeuze, maar een aantal leerlingen staat er onverschillig tegenover. Ditzelfde geldt voor de opleidingsduur.

Het aanzien van de studie is voor twee leerlingen een zeer belangrijke factor en voor vier leerlingen belangrijk. De overige leerlingen staan er neutraal tegenover, of vinden het onbelangrijk. De school en de kosten van de vervolgopleiding beïnvloeden de studiekeuze van de AKA-leerlingen het minst, evenals bij de andere mbo-leerlingen.

4.3.2 Belang omgeving en invloed op studiekeuze

De leerlingen konden aangeven hoeveel belang zij hechten aan de mening van verschillende personen over hun opleidingskeuze. Het gaat dus niet om directe invloed op de studiekeuze. In onderstaande tabel is aangegeven voor hoeveel leerlingen de mening van onderstaande personen 'heel belangrijk' en/of 'belangrijk' is geweest bij het maken van een studiekeuze.

Tabel 7. Het belang van de mening van personen op de studiekeuze van allochtone en autochtone mbo-leerlingen.

	Allochtone leerlingen	Autochtone leerlingen
Vader	51 %	64 %
Moeder	62 %	84 %
Broer/zus	29 %	29 %
Andere familieleden	11 %	8 %
Vrienden	14 %	14 %
Kennissen	7 %	2 %
Decaan	38 %	35 %
Leraar	38 %	27 %
Mentor	45 %	31 %
Beroepskeuzebegeleider	39 %	35 %

Uit tabel 7 blijkt dat voor de meeste autochtone leerlingen vooral de mening van de moeder van belang is voor hun opleidingskeuze. De mening van de vader komt op de tweede plaats. Autochtone leerlingen hechten iets minder belang aan de mening van broer/zus dan aan de mening van de meeste schoolfunctionarissen, uitgezonderd leraren.

Ook voor allochtone jongeren is de mening van de moeder belangrijk voor de studiekeuze. Opvallend bij deze groep leerlingen is, dat ook de mening van school voor ongeveer 40% van de allochtone leerlingen als belangrijk wordt beschouwd.

De mening van de mentor, een leraar, de decaan en/of beroepskeuzebegeleider is door meer leerlingen als *belangrijker* aangemerkt dan de mening van hun broer/zus.

Ondanks het belang dat men hecht aan de mening van mensen uit de eigen omgeving, is door ruim 80% van alle leerlingen aangegeven, dat de keuze voor de studie uiteindelijk een eigen keuze betreft! Voor bijna 20% van alle leerlingen is de studiekeuze gebaseerd op de uitslag van een beroepskeuzetest. Opmerkelijk is dat de rol van school verder zeer beperkt is. Zowel leraren als decanen zijn door geen van de leerlingen genoemd als adviseurs. Alleen binnen de groep autochtone leerlingen geeft 8% aan voor de studie te hebben gekozen, op advies van de beroepskeuzebegeleider. Overigens is de mening van de beroepskeuzebegeleider wel van belang (zie tabel 7).

Wat de ouders van de studiekeuze vinden, is voor autochtonen belangrijker dan voor allochtonen. Voor 15% van hen is het belangrijk geweest dat de vader het een goede opleiding vindt en voor 19% is instemming van de moeder belangrijk geweest. Bij allochtone leerlingen speelt instemming van ouders een veel kleinere rol bij het maken van een studiekeuze. Voor 7% van de leerlingen is van toepassing dat ze voor de opleiding hebben gekozen, omdat hun vader het een goede opleiding vindt en voor 4% heeft instemming van de moeder een rol gespeeld.

De rol van eventuele broers en zussen bij het maken van een beroepskeuze is groter bij allochtone leerlingen. Van hen geeft 7% aan voor de opleiding te hebben gekozen, omdat een broer/zus deze opleiding ook heeft gevolgd. Wat hun broer/zus van de opleiding vond, is voor geen van hen als belangrijk aangegeven. Echter, voor 7% was het wel *belangrijk* wat hun vrienden van de studiekeuze vonden. Maar 4% van de autochtone leerlingen kiest voor de studie, omdat een broer/zus de opleiding ook heeft gevolgd. Wel is het voor 2% van de autochtone leerlingen belangrijk te weten wat hun broer/zus of hun vrienden van de opleiding vinden.

AKA-leerlingen

Voor de meeste AKA-leerlingen is de mening van familie *belangrijk* bij de keuze voor een vervolgopleiding. In tegenstelling tot mbo-leerlingenniveau 2 en hoger, vindt de helft van de leerlingen de mening van de vader belangrijk. Voor slechts drie leerlingen geldt hetzelfde voor de mening van hun moeder. Daar waar andere mbo-leerlingen veel minder hechten aan de mening van hun broers/zussen, is precies het tegenovergestelde het geval bij AKA-leerlingen. De meeste leerlingen geven aan dat de mening van hun broers/zussen belangrijk is. Dit komt, omdat zij meer dan hun ouders kennis hebben over schoolzaken. Zeker wanneer het om oudere broers/zussen gaat die zelf bezig zijn met het volgen van een beroepsopleiding, of deze al hebben afgerond. De mening van de mentor is evenals die van vrienden voor de helft van de leerlingen belangrijk voor de studiekeuze. Overige personen, zoals de beroepskeuzebegeleider of kennissen, zijn niet of nauwelijks van belang.

De uiteindelijke vervolgopleiding is voor vier leerlingen gebaseerd op een zelf gemaakte studiekeuze. Waarbij het argument vaak is: 'het lijkt mij een leuke opleiding'. Voor twee leerlingen is de keuze gebaseerd op het advies van de mentor. Eén respondent heeft voor een vervolgopleiding gekozen vanwege zijn vrienden en omdat hij zeker weet dat hij die richting leuk vindt. Een andere respondent heeft zijn keuze voor de vervolgopleiding gebaseerd op de uitslag van een beroepskeuzetest en weer een ander op basis van het advies van het Trajectbureau. Ten slotte is er één leerling van wie de keuze gebaseerd is op het advies van de vader.

4.3.3 Ouders en informatie over de opleiding

We hebben gezien dat ten aanzien van hun studiekeuze zowel allochtone als autochtone leerlingen veel waarde hechten aan de mening van hun ouders, hoewel hun mening over de uiteindelijke studiekeuze van minder groot belang is. Het is bijgevolg interessant om na te gaan waar ouders hun mening over een opleiding op baseren. Aan alle leerlingen is daarom gevraagd of hun ouders van te voren informatie over hun opleidingskeuze hadden.

Van de autochtone leerlingen geeft 83% aan dat hun ouders van tevoren over informatie over de gekozen opleiding beschikten. Er zijn verschillende informatiebronnen aangegeven, waaruit blijkt dat brochures/folders de belangrijkste bron van informatie zijn voor deze ouders, gevolgd door het bezoeken van een voorlichtingsdag en informatie via de school zelf.

- brochures/folders (54%)
- voorlichtingsdagen (40%)
- school (33%)
- via eigen kind (25%)
- internet (21%)
- broer/zus (4%)
- kennissen (4%)

Van de allochtone leerlingen had slechts 41% van de ouders van tevoren informatie over de opleiding die zij wilden kiezen. De leerlingen gaven aan dat hun ouders van de volgende informatiebronnen gebruik hebben gemaakt:

- school (24%)
- via eigen kind (24%)
- brochures/folders (17%)
- internet (14%)
- voorlichtingsdagen (14%)
- broer/zus (10%)
- kennissen (7%)

Uit bovenstaande opsomming blijkt dat allochtone ouders zich voor informatie vooral op de school en hun kinderen steunen. Ook spelen hun andere kinderen en kennissen een grotere rol dan bij autochtone ouders het geval is. Van folders/brochures en het bezoeken van voorlichtingsdagen wordt veel minder gebruik gemaakt. Een mogelijke verklaring hiervoor kan liggen in het feit dat allochtone ouders de Nederlandse taal minder goed beheersen (als ze het Nederlands al beheersen) en daarom vooral afhankelijk zijn van mondelinge overdracht van informatie via contacten op de school en hun eigen kinderen.

AKA-leerlingen

Hoewel alle AKA-leerlingen aangeven verder te willen studeren en al een keuze gemaakt hebben voor een vervolgstudie, hebben de ouders van vijf leerlingen geen informatie over de gekozen vervolgstudie. Bij de andere vijf leerlingen hebben de ouders wel informatie over de vervolgstudie van hun kind, in een aantal gevallen betreft dat alleen de vaders. Bij het vergaren van informatie hebben zij vooral geput uit de volgende bronnen: de school en hun kind (de leerling zelf). Deze vindplaatsen zijn twee keer genoemd. De overige bronnen zijn één keer genoemd, te weten:

- het bijwonen van een voorlichtingsdag
- via een zelforganisatie
- via de mentor

In één geval heeft een vader van een leerling extra informatie gekregen via een collega van hem. Een andere leerling geeft aan dat zij haar vader niet van informatie heeft voorzien, maar dat haar vader toch inhoudelijk het één en ander van haar vervolgstudie afwist. Zij houdt het op algemene kennis van haar vader, die zelf in Nederland heeft gestudeerd en bekend is met het schoolsysteem.

4.3.4 Informatie en studiekeuze

De meeste leerlingen geven aan de keuze voor een opleiding vooral zelf te maken zoals in paragraaf 4.2.2 is aangegeven. Bovendien zouden de inhoud en de beroepsmogelijkheden daarbij vooral centraal staan. Een zeer belangrijke vraag is dan ook in hoeverre zij van tevoren over informatie beschikten van de studie waar zij voor kozen.

In beide groepen geeft 96% van de leerlingen aan dat zij over informatie van hun opleidingskeuze beschikken. De overige 4% van de leerlingen in beide groepen geeft aan wel op de hoogte te zijn geweest van mogelijkheden om informatie te vergaren via voorlichtingsdagen en folders/brochures, maar is er niet achteraan gegaan.

Voor de leerlingen die wel van tevoren informatie hebben vergaard, geeft 80% van de autochtone leerlingen aan dat deze informatie 'zeer belangrijk', dan wel 'belangrijk' is geweest voor de studiekeuze. Dit zelfde geldt voor 84% van de allochtone leerlingen.

Tabel 8. Wanneer begon je informatie over je openingskeuze te verzamelen?

	Allochtone leerlingen	Autochtone leerlingen
Een jaar van tevoren	16 %	20 %
Een halfjaar van tevoren	28 %	27 %
Een paar maanden van tevoren	20 %	20 %
Een maand van tevoren	12 %	12 %

In beide groepen, 27% van de autochtone leerlingen en 28% van de allochtone leerlingen, is de meerderheid een half jaar voor aanvang van de studie met het verzamelen van informatie begonnen. Slechts 20% van de autochtone leerlingen is een jaar van tevoren begonnen. Onder allochtone leerlingen geldt dit voor 16%. Overige leerlingen zijn nog later gestart met het zoeken naar informatie, of weten niet meer wanneer ze hun zoektocht naar achtergrondinformatie zijn begonnen.

Vervolgens is aan de leerlingen, de 96% die informatie heeft opgezocht, de vraag voorgelegd welke informatiebron(nen) zij geraadpleegd hebben. In tabel 9 is een overzicht gegeven van de geraadpleegde bronnen en het percentage leerlingen uit beide groepen dat deze heeft geraadpleegd.

Tabel 9. Overzicht geraadpleegde bronnen voor aanvang studiekeuze.

	Allochtone leerlingen	Autochtone leerlingen
Brochure	60 %	53 %
Folder	44 %	67 %
Internet	64 %	61 %
Voorlichtingsbijeenkomsten/ -dagen van Landstede	36 %	65 %
Decaan (vorige opleiding)	24 %	25 %
Mentor (vorige opleiding)	8 %	8 %
Leraar (vorige opleiding)	4 %	8 %
Beroepskeuzebegeleider	12 %	14 %
Vader	-	2 %
Moeder	-	6 %
Broer/zus	4 %	2 %
Overige familie	4 %	2 %
Vrienden	16 %	2 %
Kennissen	8 %	4 %
Klasgenoten	4 %	4 %
Onderwijsbeurs	8 %	12 %
het CWI	-	2 %

Het is opmerkelijk dat allochtone leerlingen net als hun ouders veel minder dan hun autochtone studiegenoten gebruikmaken van de mogelijkheid om een voorlichtingsdag bij te wonen. Onder hen die dat wel gedaan hebben, geeft 12% aan dat hun vader hen vergezeld heeft. Een even groot aantal leerlingen geeft aan samen met hun moeder te zijn geweest.

Voor 20% van de leerlingen geldt, dat ze met vrienden naar een voorlichtingsbijeenkomst zijn geweest. En 12% van de allochtone jongeren heeft een broer/zus gevraagd om mee te gaan.

Van autochtone leerlingen die een voorlichtingsdag hebben bijgewoond is 36% samen met hun vader gegaan. In 43% van de gevallen is moeder mee geweest. Dit komt overeen met de informatie onder paragraaf 4.3.3. 12% van autochtone jongeren heeft een vriend(in) gevraagd om mee te gaan en 10% van hen heeft zich laten vergezellen door een broer/zus.

Allochtone leerlingen raadplegen vaker vrienden om aan informatie met betrekking tot een studie te komen (16% tegenover 2%). Daar waar allochtone ouders om aan informatie te komen een beroep op hun kinderen doen, gebeurt dat niet andersom. Autochtone leerlingen raadplegen hun vader, maar vooral ook hun moeder om informatie over een eventuele studiekeuze te vergaren.

AKA-leerlingen

Negen van de tien AKA-leerlingen hebben informatie vergaard over hun vervolgopleiding. De leerling die dat niet gedaan heeft, weet pas sinds kort dat hij zijn AKA-opleiding zal halen. Hij is echter wel op de hoogte van de voorlichtingsdagen en de mogelijkheid om via brochures/folders aan informatie te komen. Hij zal zich er, naar eigen zeggen, binnenkort in verdiepen en zich vervolgens inschrijven voor een vervolgopleiding.

Voor zeven leerlingen is de informatie die zij vergaard hebben van belang geweest bij het maken van een keuze voor een vervolgstudie. Voor de overige twee leerlingen is de informatie minder van belang geweest, omdat ze al zeker weten welke richting ze na hun AKA-opleiding op willen gaan.

Tabel 10. Wanneer begon je informatie over je opleidingskeuze te verzamelen?

	AKA- leerlingen
Een halfjaar van tevoren	2
Een paar maanden van tevoren	6
Een maand van tevoren	1

De AKA-opleiding duurt één jaar, dus het ligt voor de hand dat leerlingen pas in de loop van het jaar beginnen met de oriëntatie op een eventuele vervolgstudie. Uit tabel 10 wordt duidelijk dat de meeste leerlingen veelal twee of drie maanden van tevoren op zoek gaan naar informatie. Slechts één leerling is vlak voor de zomervakantie begonnen met zoeken.

De negen leerlingen hebben vooral de volgende bronnen geraadpleegd:

- een brochure/folder/Trajectbureau (7 leerlingen)
- internet (3 leerlingen)
- de mentor (3 leerlingen)
- een leraar (2 leerlingen)
- vrienden (2 leerlingen)
- een voorlichtingsbijeenkomst (1 leerling)
- de vader (1 leerling)
- broers/zussen (1 leerling)
- kennissen (1 leerling)
- klasgenoten (1 leerling)

Uit bovenstaande wordt helder dat de meeste leerlingen in ieder geval een folder of brochure hebben gelezen. Ook internet is voor een aantal leerlingen een belangrijk medium gebleken, evenals praten met de eigen mentor. Op de leraar en familie, of vrienden wordt klaarblijkelijk veel minder een beroep gedaan.

Onder de AKA-leerlingen zijn evenals bij de overige allochtone leerlingen de voorlichtingsdagen niet populair.

4.3.5. Kwaliteit informatiebronnen

In tabel 11 is uiteengezet hoeveel procent van de autochtone leerlingen de vijf door hen meest geraadpleegde bronnen als ‘*zeer duidelijk*’ of ‘*duidelijk*’ bestempelt. Daaruit blijkt dat voor autochtone leerlingen vooral de folder en de voorlichtingsbijeenkomsten de meeste heldere informatie over de studie verschaffen. Treffend is dat allochtone leerlingen die de voorlichtingsdag hebben bijgewoond, hierover minder positief zijn dan de autochtone leerlingen. Ook de informatie uit de folder is door minder allochtonen dan autochtonen als ‘*zeer duidelijk*’ of ‘*duidelijk*’ aangeduid.

Daarentegen wordt de informatie die verstrekt is door de decaan door meer allochtone dan autochtone leerlingen gewaardeerd. Zij hebben dus meer baat bij een mondelinge overdracht van informatie, waarbij ruimte is voor persoonlijke aandacht en de mogelijkheid om door te vragen. Alle andere geraadpleegde bronnen zijn minder gewaardeerd door de allochtone leerlingen.

Tabel 11. Overzicht positieve waardering van bronnen door allochtone en autochtone mbo-leerlingen.

	Allochtone leerlingen	Autochtone leerlingen
Brochure	67 %	65 %
Folder	63 %	78 %
Internet	67 %	67 %
Voorlichtingsbijeenkomsten/ -dagen van Landstede	50 %	72 %
Decaan (vorige opleiding)	42 %	31 %

Hoewel in beide groepen 96% van de leerlingen aangeeft voor aanvang van de studie informatie te hebben gezocht, twijfelt ruim een kwart van de leerlingen over de gekozen studie bij aanvang van de opleiding. Op de vraag hoe zeker zij van hun studiekeuze waren toen ze aan de studie begonnen, antwoordt ruim 73% van de autochtone leerlingen ‘*heel zeker*’ tot ‘*zeker*’. Dit geldt met 72% bijna in gelijke mate voor de allochtone jongeren. Waarschijnlijk kan deze discrepantie toegeschreven worden aan het te laat beginnen met de oriëntatie op een vervolgopleiding. Meer dan de helft van de leerlingen begint minder dan een half jaar van tevoren met het raadplegen van bronnen.

AKA-leerlingen

De AKA-leerlingen zijn vrij positief over de door hen geraadpleegde informatiebronnen. De meeste informatie is door hen als ‘*duidelijk*’ aangemerkt. Slechts één leerling bestempelt de informatie via het internet en de brochure als ‘*onduidelijk*’.

Van alle AKA-leerlingen geven drie leerlingen aan ‘*heel zeker*’ (waaronder de leerling die geen informatie heeft gezocht) en vijf leerlingen ‘*zeker*’ te zijn van hun studiekeuze. Slechts twee leerlingen twijfelen nog steeds en geven aan het moeilijk te vinden om keuzes te maken.

4.4 Beroepsbeelden

Op de vraag in welke sector de leerlingen willen gaan werken, antwoordt 28% van de autochtone leerlingen dat ze dat nog niet weten. Van de allochtone leerlingen zegt 15% het nog niet te weten. De meest genoemde sectoren komen overeen met de opleidingsrichting die leerlingen volgen. Aansluitend is aan leerlingen de vraag voorgelegd welk beroep ze zouden willen gaan uitoefenen. De uitkomsten staan weergegeven in tabel 12 en in figuur 1 en 2.

Tabel 12. Overzicht beroepswensen autochtone en allochtone mbo-leerlingen.

	Allochtone leerlingen	Autochtone leerlingen
Jurist	-	2 %
Maatschappelijk werker	7 %	2 %
Kinderbescherming	3 %	2 %
Personeelszaken	3 %	2 %
Incasobureau	-	2 %
Ambtenaar	-	2 %
Algemeen recherche ambtenaar	-	2 %
Politie	-	4 %
Deurwaarder	-	2 %
Advocaat	31%	2 %
Technische recherche	-	2 %
Militair	-	2 %
Notaris	-	2 %
Jongerenwerker	14%	8 %
Instructeur	-	2 %
Onderwijs	-	2 %
Psycholoog	7 %	-
Weet niet	35 %	52 %

Het is frappant dat 52% van de autochtone leerlingen en 35% van de allochtone leerlingen geen idee heeft welk beroep ze zouden willen gaan uitoefenen. Eveneens is het opvallend dat allochtone leerlingen een beperkt aantal beroepen selecteren. Zij noemen of voor de hand liggende beroepen die naadloos aansluiten bij de opleiding, of juist beroepen die vragen oproepen. Zo wil 31% van de allochtone leerlingen advocaat worden, tegenover 2% van de autochtone leerlingen. Op zich is het niet onmogelijk om via het mbo door te stromen naar het hbo en de universiteit. Dat zal echter slechts een enkeling lukken en daarom is een dergelijk beroepsbeeld niet realistisch te noemen. Dit zelfde geldt voor de 7% van de allochtone leerlingen die aangeven psycholoog te willen worden. Wat beroepswensen betreft zijn autochtone leerlingen realistischer. Zij maken beroepskeuzes die beter aansluiten bij hun opleidingsrichting en -niveau.

Bij het maken van een beroepskeuze laten leerlingen zich leiden door verschillende factoren. Maar welke factoren vinden leerlingen het belangrijkste? Sommige factoren scoren even hoog en zijn daarom in de onderstaande overzichten naast elkaar vermeld.

Door autochtonen zijn de volgende factoren genoemd

1. het beroep klinkt interessant 63%
2. wil graag met andere mensen omgaan 57%
3. afwisseling/nuttig beroep 55%
4. wil graag andere mensen helpen 53%
5. goede toekomstperspectieven 47%
6. kan er meerdere kanten mee op 43%
7. doorgroeimogelijkheden 37%
8. verzekerd van een goede toekomst 25%
9. beroep heeft veel status/mogelijkheid om zelfstandig te werken/mogelijkheid om het beroep in een ander land uit te oefenen 18%
10. wil graag een kantoorbaan 16%

Door allochtonen zijn de volgende factoren genoemd

1. wil graag met andere mensen omgaan 74%
2. beroep klinkt interessant/wil graag andere mensen helpen 70%

3. nuttig beroep 59%
4. kan er meerdere kanten mee op 44%
5. met dit beroep ben ik van een goede toekomst verzekerd 37%
6. wil graag een kantoorbaan 30%
7. doorgroeimogelijkheden 26%
8. goede toekomstperspectieven/mogelijkheid om het beroep in een ander land uit te oefenen 22%
9. beroep heeft veel status 19%
10. aanzien bij familie en vrienden/bij dit beroep hoef ik mij niet vies te maken/wil eigen baas zijn 15%

De drie meest genoemde factoren zijn voor autochtone als allochtone leerlingen bijna dezelfde. Wel verschilt het percentage tussen allochtone leerlingen en autochtone leerlingen. Van de allochtone leerlingen geeft 22% aan bij het maken van een beroepskeuze er rekening mee te houden dat het beroep in het buitenland uitgeoefend kan worden. Het is opmerkelijk dat dit voor 18% van de autochtone leerlingen eveneens een belangrijk argument is geweest.

De invloed van de factor status op de beroepskeuze laat weinig verschil zien tussen beide groepen. Echter, 15% van de allochtone leerlingen vindt het belangrijk dat familie en vrienden het beroep hoog waarderen. Dit in tegenstelling tot autochtone leerlingen waar slechts 8% aangeeft het belangrijk te vinden hoe de omgeving oordeelt over het beroep. Een ander verschil tussen beide groepen betreft het belang dat leerlingen hechten aan de zogenaamde 'schone' beroepen. 15% van de allochtone leerlingen maakt kenbaar het belangrijk te vinden niet vies te worden tijdens het werk. Dit aspect geldt slechts voor 6% van de autochtone leerlingen. Dit punt houdt verband met het feit dat 30% van de allochtone leerlingen een voorkeur heeft voor een kantoorbaan. Deze voorkeur is door 16% van de autochtone leerlingen aangegeven.

Voorts geeft 4% van de allochtone leerlingen aan voor een 'echt' mannenberoep te kiezen. Onder autochtone leerlingen is dit geen factor van betekenis. De beeldvorming over een typisch vrouwenberoep is bij alle leerlingen minder van invloed op de beroepskeuze.

Aan alle leerlingen is een aantal stellingen ten aanzien van hun beroepskeuze voorgelegd. In tabel 13 zijn de antwoorden weergegeven voor leerlingen die met 'zeer eens' en 'eens' hebben geantwoord.

Tabel 13. Beroepskeuze en arbeidsmarkt, allochtone en autochtone mbo-leerlingen.

Stellingen	Allochtone leerlingen	Autochtone leerlingen
1. Ik heb een goed beeld van het beroep waar ik voor leer.	75%	67%
2. Ik vind het belangrijk dat ik na mijn opleiding zeker ben van de baan waar ik voor leer.	100%	89%
3. Ik vind het belangrijk dat ik voor een beroep kies met status, ook al moet ik er veel moeite voor doen op school.	48%	39%
4. Een beroep met status is belangrijk, ook al is er weinig vraag naar op de arbeidsmarkt.	31%	19%
5. Ik kies liever voor een beroep met zekerheid op een baan, dan een beroep met weinig zekerheid op een baan.	79%	73%
6. Bij het kiezen van een beroep houd ik er rekening mee dat ik het beroep ook in het buitenland kan uitoefenen.	32%	29%
7. Ik heb weinig vertrouwen in een goede carrière, dus neem ik genoeg met elke baan.	11%	0
8. Ik heb mij bij mijn beroepskeuze laten leiden door de situatie op de arbeidsmarkt.	17%	4%
9. Ik vind het belangrijker dat ik een beroep kies dat bij mij past, dan te letten op status of de kans op een baan.	96%	96%

Uit tabel 13 valt op te maken dat allochtone leerlingen vaker dan autochtone leerlingen van mening zijn dat ze een goed beeld hebben van het beroep waar ze voor leren. Zij hechten, zoals ook hiervoor aangegeven, meer waarde aan een beroep met status en zijn bereid om daar op school harder voor te werken. Het argument van status is zelfs voor één derde van de allochtone leerlingen belangrijker dan het feit dat er weinig kans is om het gewenste beroep uit te oefenen. Een deel van de allochtone leerlingen spreekt zichzelf tegen wanneer ze vervolgens aangeven liever een beroep te willen met zekerheid op een baan.

Voor 11% van de allochtone leerlingen geldt dat ze weinig vertrouwen hebben in een goede beroeps carrière. Hierdoor zijn ze bereid zijn om alle kansen op de arbeidsmarkt te grijpen. Voor autochtone leerlingen gaat dit niet op.

Tabel 14. Beroepskeuze en rol omgeving, allochtone en autochtone mbo-leerlingen.

Stellingen	Allochtone leerlingen	Autochtone leerlingen
1. Ik heb bij mijn beroepskeuze veel rekening gehouden met de mening van mijn omgeving.	18%	24%
2. Ik vind het belangrijk wat mijn ouders van mijn beroepskeuze vinden.	69%	71%
3. Mijn ouders vinden het belangrijk dat ik een betere carrière krijg dan zij.	68%	37%
4. Mijn ouders moedigen mij aan om het beter te doen dan zij.	83%	55%
5. Mijn ouders vinden het goed als ik hetzelfde beroep uitoefen als zij.	15%	49%

Tot slot is een aantal stellingen voorgelegd waarin de rol van de omgeving, met name die van de ouders, centraal staat. Voor bijna een kwart van de autochtone leerlingen is de omgeving belangrijk bij het maken van een keuze voor een bepaald beroep. Ditzelfde geldt voor nog geen vijfde van de allochtone leerlingen. In beide groepen geeft ruim twee derde van de leerlingen aan dat de mening van ouders met betrekking tot hun beroepskeuze belangrijk is. Uit de daarna volgende stellingen blijkt dat vooral ouders van allochtone leerlingen het belangrijk vinden dat hun kinderen het beter doen dan zij.

Tabel 15 laat zien dat de genoten opleiding van ouders, vooral van vaders, onbekend is. Het geringe percentage ouders dat geen opleiding heeft gevolgd, betreft moeders. Het opleidingsniveau van de moeders is relatief hoog, waarbij zelfs 11% universitair geschoold is. De meeste vaders hebben een mbo-opleiding genoten. Bij de moeders is er sprake van enorme verschillen in het genoten opleidingsniveau.

Van de vaders verricht 59% betaald werk. Het gaat met name om functies op laag of middelbaar niveau. De overige vaders zijn werkloos, langdurig ziek/WAO, of met de VUT/pensioen. Slechts één vader is huisman. Van de moeders werkt 48% buitenshuis. Zij zijn vaak werkzaam in de verpleging, of in de productie. De moeders die in het verleden werkten, deden dit veelal in het land van herkomst. 33% van de moeders is huisvrouw. De overige moeders zijn werkloos, langdurig ziek/arbeidsongeschikt of met de VUT/pensioen.

Tabel 15. Hoogst genoten opleiding van ouders van allochtone leerlingen.

Opleidingsniveau	Vaders	Moeders
Geen onderwijs	0%	4%
Lager onderwijs	12%	15%
Voortgezet onderwijs	8%	11%
MBO	32%	22%
HBO	16%	22%
Universiteit	8%	11%
Weet niet	24%	15%

Bij autochtone ouders is er wel duidelijk sprake van een zwaartepunt in de genoten opleiding (zie tabel 16). Meest voorkomende opleiding ligt op mbo-niveau, gevolgd door hbo-niveau. Van 18% van de vaders en 12% van de moeders is het onbekend welke opleiding zij genoten hebben.

Tabel 16. Hoogst genoten opleiding van ouders van autochtone leerlingen.

Opleidingsniveau	Vaders	Moeders
Geen onderwijs	0%	0%
Lager onderwijs	2%	2%
Voortgezet onderwijs	13%	15%
MBO	33%	39%
HBO	28%	29%
Universiteit	6%	4%
Weet niet	18%	12%

In deze groep verricht 86% van de vaders betaald werk. Het gaat om zeer uiteenlopende beroepen. Van leraar tot buschauffeur en van bouwvakker tot bankmedewerker. De overige vaders zijn langdurig ziek of arbeidsongeschikt. Van de moeders verricht 73% betaald werk. 19% van hen is huisvrouw. Leerlingen geven vaak aan dat hun moeder een deeltijd baan heeft. Hierbij gaat het veelal om beroepen als administratief medewerkster, beroepen in het onderwijs, of het maatschappelijke werk. De overige moeders zijn langdurig ziek of arbeidsongeschikt.

Een vergelijking tussen de ouders van allochtone leerlingen en die van autochtone leerlingen heeft als uitkomst dat ouders uit de laatste groep veel vaker werkzaam zijn. Dat geldt niet alleen voor vaders, maar vooral voor moeders. Bovendien zijn autochtone ouders meer werkzaam in middelbare en hogere functies. Allochtone vaders zijn vaker ondernemer en hebben een eigen zaak.

Uit de antwoorden van autochtone leerlingen op de vraag welk beroep of studie eventuele broers of zussen volgen, blijkt dat de meeste van hen nog scholier zijn of studeren. Zussen volgen vrij vaak een hbo-opleiding. Broers werken vaker en wel in een functie op mbo-niveau. Uit antwoorden van allochtone leerlingen is op te maken dat broers en/of zussen vaak nog schoolgaand zijn, of werken. Broers werken veelal in de ICT of in de administratie (boekhouding). Werkende zussen hebben veelal een kantoorbaan op mbo-niveau.

AKA-leerlingen

De AKA-leerlingen geven unaniem aan te willen werken in de sector die aansluit bij hun opleidingsrichting. Genoemd zijn: de economische sector, de technische sector, de zorg- en welzijnssector en de detailhandel. Op de vraag welk beroep de leerlingen willen uitoefenen zijn uiteenlopende antwoorden gegeven, zoals te zien is in figuur 3. Van de tien leerlingen weten er twee nog niet welk beroep ze willen uitoefenen. Eén van de leerlingen weet wel wat hij wil, namelijk werken in de zorgsector in een bejaardentehuis of ziekenhuis, maar heeft nog niet een concreet beroep voor ogen.

De keuze voor het beroep is vooral ingegeven door de volgende factoren

1. het beroep klinkt interessant/het lijkt mij nuttig/ik ben verzekerd van een goede toekomst/
ik wil graag andere mensen helpen (7 leerlingen)
2. goede toekomstperspectieven/kan er meerdere kanten mee op/met mensen omgaan (6 leerlingen)
3. afwisseling/ makkelijk om een baan te vinden op de arbeidsmarkt (5 leerlingen)
4. veel status/veel doorgroei mogelijkheden/zelfstandig werken (4 leerlingen)
5. het beroep kan in een ander land uitgeoefend worden/hoef 's nachts niet te werken (3 leerlingen)

De meeste AKA-leerlingen geven aan voor een beroep te kiezen met goede perspectieven en een beroep dat hen een zinvol gevoel geeft. Daarnaast vormen afwisseling die het beroep biedt en de mogelijkheid op een baan ook belangrijke factoren bij het maken van een beroepskeuze. Veel minder van gewicht is het feit of een beroep typisch mannelijk of vrouwelijk is. Argumenten als 'het niet hoeven werken met de handen' of 'het zich niet vies hoeven maken', spelen nauwelijks een rol bij de keuze voor een beroep. Slechts één persoon gaf aan per se een kantoorbaan te willen.

Tabel 17. Beroepskeuze en arbeidsmarkt, AKA-leerlingen.

Stellingen	AKA-leerlingen
1. Ik heb een goed beeld van het beroep waar ik voor leer.	7
2. Ik vind het belangrijk dat ik na mijn opleiding zeker ben van de baan waar ik voor leer.	10
3. Ik vind het belangrijk dat ik voor een beroep kies met status, ook al moet ik er veel moeite voor doen op school.	7
4. Een beroep met status is belangrijk, ook al is er weinig vraag naar op de arbeidsmarkt.	5
5. Ik kies liever voor een beroep met zekerheid op een baan, dan een beroep met weinig zekerheid op een baan.	9
6. Bij het kiezen van een beroep houd ik er rekening mee dat ik het beroep ook in het buitenland kan uitoefenen.	4
7. Ik heb weinig vertrouwen in een goede carrière, dus neem ik genoeg met elke baan.	3
8. Ik heb mij bij mijn beroepskeuze laten leiden door de situatie op de arbeidsmarkt.	5
9. Ik vind het belangrijker dat ik een beroep kies dat bij mij past, dan te letten op status of de kans op een baan.	9

Ook aan de AKA-leerlingen zijn stellingen voorgelegd ten aanzien van hun beroepskeuze. In tabel 17 staan de uitkomsten voor de leerlingen die het 'zeer eens' tot 'eens' zijn met de stellingen.

Daaruit valt af te lezen dat de zekerheid van een baan vinden die aansluit op de studie, door alle leerlingen belangrijk wordt gevonden. Leerlingen vinden het belangrijk een baan te vinden die bij hen past. Toch geeft slechts de helft van hen aan, zich bij hun beroepskeuze op de arbeidsmarkt georiënteerd te hebben. Vier leerlingen hebben er bij hun beroepskeuze rekening mee gehouden dat ze het beroep ook in het buitenland kunnen uitoefenen.

Een baan met status wordt door meer dan de helft van de leerlingen belangrijk gevonden. De leerlingen zijn bereid om daar harder hun best voor te doen. De helft van de leerlingen is zelfs van mening dat een baan met status belangrijk is, ook al is er weinig vraag naar. Veruit de meeste leerlingen denken er niet aan om met elke baan genoeg te nemen en hebben vertrouwen op een goede carrière.

Vrijwel alle AKA-leerlingen hebben ouders die het belangrijk vinden dat zij het beter doen dan zichzelf (tabel 18). De meeste leerlingen worden daarin ook door hun ouders aangemoedigd. Twee leerlingen zeggen dat hun ouders er geen moeite mee zouden hebben als zij hetzelfde beroep zouden gaan uitoefenen als dat van hun ouders.

Tabel 18. Beroepskeuze en rol omgeving, AKA-leerlingen.

Stellingen	AKA-leerlingen
1. Ik heb bij mijn beroepskeuze veel rekening gehouden met de mening van mijn omgeving.	4
2. Ik vind het belangrijk wat mijn ouders van mijn beroepskeuze vinden.	6
3. Mijn ouders vinden het belangrijk dat ik een betere carrière krijg dan zij.	9
4. Mijn ouders moedigen mij aan om het beter te doen dan zij.	7
5. Mijn ouders vinden het goed als ik hetzelfde beroep uitoefen als zij.	2

Uit tabel 19 blijkt dat het merendeel van de ouders van AKA-leerlingen niet of laag is opgeleid. Van zes leerlingen verricht de vader betaald werk. Van vier leerlingen is de vader langdurig ziek, of zit in de WAO. De vaders die werken of gewerkt hebben, verrichten beroepen die veelal tot de lagere beroepsgroepen behoren:

- chef in de fabriek
- lasser
- militair op kantoor
- politieagent (2x)
- productiemedewerker
- schoonmaker
- herder (in Turkije)
- administratief medewerker

Tabel 19. Hoogst genoten opleiding van ouders van AKA-leerlingen.

Opleidingsniveau	Vaders	Moeders
Geen onderwijs	1	3
Lager onderwijs	1	1
Voortgezet onderwijs	3	2
MBO	2	-
HBO	1	1
Universiteit	-	1
Weet niet	2	2

Van slechts twee leerlingen verricht de moeder betaald werk. Van twee andere leerlingen is de moeder werkloos. De moeders van de overige leerlingen zijn huisvrouw. De werkende moeders hebben een beroep in de lage beroepssectoren:

- productiemedewerkster (2x)
- medewerkster in een slagerij
- secretaresse
- psycholoog (nu huisvrouw)

Broers van AKA-leerlingen oefenen vaak een beroep uit en zijn veelal in de technische sector werkzaam. De meeste zussen zijn nog scholier en een aantal volgt middelbaar beroepsonderwijs. De zussen die werken hebben een functie op laag of middelbaar niveau.

5. Uitkomsten panelgesprekken allochtone moeders

'Als zij blij is, zijn wij ook blij'

5.1 Inleiding

De geplande panelgesprekken met allochtone ouders, werden gesprekken met allochtone moeders. Centraal in de gesprekken stond de vraag: welke rol spelen allochtone ouders bij het studiekeuzeproces en de beroepenoriëntatie van hun kinderen? Hoewel de vaders niet aanwezig waren, is naar hun achtergrond en hun standpunt via de deelnemende moeders gevraagd. Evenals bij de leerlingen, zijn aan de moeders vragen voorgelegd over de motivatiefactoren, het studie- en beroepskeuzeproces, de beroepsbeelden en de invloed en rol van de omgeving op de studie- en beroepskeuze van hun kind(eren).

5.2 Achtergrondgegevens moeders

In totaal vonden er drie bijeenkomsten met moeders plaats die alle konden worden georganiseerd dankzij hulp van bezoekvrouwen in Hengelo, Zwolle en Kampen. Aan de panelgesprekken namen in totaal elf moeders deel: negen van hen zijn van Turkse en twee van Irakese afkomst. Alle vrouwen zijn van middelbare leeftijd en in Turkije of Irak geboren. Vrijwel alle Turkse vrouwen zijn in verband met hun huwelijk naar Nederland geëmigreerd. De beide Irakese moeders zijn met samen hun echtgenoten en kinderen vanuit Irak naar Nederland gevlucht.

Bijzonder feit is dat de beide Irakese moeders universitair geschoold zijn in hun land van herkomst, evenals hun echtgenoten, terwijl de meeste Turkse moeders veelal niet verder zijn gekomen dan de middelbare school in hun geboorteland. Een aantal Turkse moeders heeft in Nederland aanvullende cursussen gevolgd. De echtgenoten van de vrouwen hebben voornamelijk in Turkije scholing gehad op middelbaar of lager schoolniveau. Hier in Nederland voeren de meeste vaders een beroep uit op laag of middelbaar niveau: lasser, vrachtwagenchauffeur, productiemedewerker, voorman, afdelingschef. Eén vader zit in de ziektewet en een ander is momenteel werkloos, maar is als vrijwilliger werkzaam.

De gezinssamenstelling van de moeders is als volgt: zeven moeders hebben elk drie kinderen en de overige moeders hebben elk twee kinderen. Voor de panelgesprekken zijn vooral de keuzes van die kinderen van belang, die het laatste jaar van het vmbo of havo volgen. Ook over de keuzes van hun kinderen die in het 1^e of 2^e jaar van het mbo of hbo zitten, is doorgevraagd. Aangezien er geen gesprekken met vaders hebben plaatsgevonden, is via de moeders geprobeerd te achterhalen welke mening hun echtgenoten ten aanzien van de studie- en beroepskeuze van hun kind(eren) hebben/hadden en welke rol zij hierin spelen/gespeeld hebben.

5.3 Rol en invloed basisschool

De keuze voor studie en beroep wordt volgens de meerderheid van de moeders al in een vroeg stadium beïnvloed door het schooladvies dat kinderen vanuit het basisonderwijs krijgen. Van de moeders met kinderen die een vmbo-advies kregen, geeft een aantal moeders aan dat het advies veel lager uitviel dan op basis van de score van hun kinderen verwacht mocht worden. Zij zijn de mening toegedaan, ook al waren zij het niet met het advies van de school eens, 'de leraar weet het beter'. Het vertrouwen in school wordt versterkt door het gebrek aan inzicht in het Nederlandse schoolsysteem, aldus de moeders. Het blijkt dat veel ouders niet weten dat zij tegen het advies van school protest kunnen aantekenen en hun ongenoegen erover mogen laten blijken.

'Ik vertrouwde de leraar 100%. Het is een democratisch land en dan verwacht je zoiets niet. Je verwacht eerlijkheid'. Kinderen gaan veilig naar school en de school zorgt goed voor de kinderen denkt men. Het opvoeden tussen twee culturen is moeilijk. Er zou informatie in eigen taal moeten zijn en individueel of klassikaal zou aan allochtone ouders informatie overgedragen moeten worden. Nu bestaat er bij veel ouders, door de negatieve ervaringen, veel wantrouwen tegenover scholen. Je moet gewoon vechten voor je kind'. (moeder in panelgesprek)

Een deel van de deelnemende moeders laat weten dat het schooladvies dat hun kinderen kregen overeenkwam met de score van hun kind. De overige moeders hebben het tegenovergestelde meegemaakt. Hun kind kreeg een lager studieadvies dan hij/zij volgens de score aankon. Volgens twee moeders, die beiden onafhankelijk van elkaar werkzaam zijn als bezoekvrouw, is dit een veel gehoorde klacht van ouders die zij te spreken krijgen. Zij vangen veel signalen op van ouders die ontevreden zijn over het lage studieadvies van hun kind, terwijl hun kind hoger gescoord heeft bij de toets. Zij zijn van mening dat veel kinderen door deze werkwijze van de basisschool onjuist worden behandeld.

Volgens één van de moeders, waarvan de dochter een advies kreeg voor een lager schoolniveau dan op grond van de toets verwacht mocht worden, heeft dit psychische gevolgen voor het kind. Ook wanneer een kind later beter blijkt te presteren dan verwacht, blijft het een minderwaardigheidscomplex behouden. Een andere moeder vertelt dat haar zoon juist minder goed is gaan presenteren op de middelbare school, omdat hij een te laag advies kreeg en daardoor niet geprikkeld werd om zijn best te doen.

De moeders zijn van mening dat kinderen die naar het vmbo gaan, een beperktere studiekeuze hebben dan leerlingen die havo of vwo advies krijgen. Leerlingen moeten immers op het voortgezet onderwijs al op hele jonge leeftijd een sectorrichting kiezen, terwijl maar weinig jongeren op die leeftijd al zeker weten wat ze willen worden. Bovendien zijn vooral jongens op die leeftijd nog niet serieus bezig met hun toekomst. Terwijl de keuze voor een sectorrichting op het vmbo bepalend is voor de beroepsrichtingen op het mbo.

Het vertrouwen dat ouders hadden in de school, 'de school weet het beter', is omgeslagen in wantrouwen. De ouders zijn van mening dat hun kinderen het slachtoffer worden van discriminatie door basisscholen. Als gevolg van het wantrouwen naar school toe, zijn ouders zich meer gaan verdiepen in het onderwijssysteem. Door de negatieve ervaringen met hun oudste kind(eren) zijn zij wijzer geworden en laten zij zich beter en meer informeren door veel vragen te stellen aan leraren die zij goed vinden en vertrouwen. Eveneens laten zij zich informeren door hun oudste kinderen.

Er zijn ook ouders die aankloppen bij allochtone zelforganisaties, bij vertrouwenspersonen, zoals de bezoekvrouwen, of bij zogenaamde Ouderpunten⁵⁶. Zij stellen zich harder op wanneer hun volgende kind een laag schooladvies krijgt. Ouders zijn dan meer bereid om te vechten voor een schooladvies, dat in overeenstemming is met de score.

De moeders geven aan alerter op te treden bij een laag advies van hun andere kinderen en tijdig bij school aan de bel te trekken, wanneer zij het niet eens zijn met het advies. 'Het is belangrijk dat je als ouder serieus kijkt naar wat je kind aankan. Met die gegevens kun je een school eventueel confronteren wanneer er sprake is van een te laag advies, zegt één van de moeders.'

5.4 Rol en invloed ouders

In de meeste (Turkse) gezinnen geldt dat de ouder die in Nederland is opgegroeid, meer betrokken is bij het schoolgebeuren dan de ouder die later vanuit Turkije is gekomen. In het geval van de panelleden geldt, voor alle moeders van Turkse afkomst, dat zij meer betrokken zijn bij de schoolzaken van hun kinderen dan de vaders. Eén van de moeders geeft aan dat zij regelmatig voorlichtingen organiseert voor ouders over het Nederlandse onderwijssysteem. Haar ervaring is dat indien mensen informatie willen over het onderwijssysteem, zij er zelf achteraan gaan. Zij kunnen haar altijd bellen. Er zijn ook wel heel veel moeders die er niets over weten. Van de tweede generatie zijn veel ouders betrokken, maar er is een groep die niet betrokken is bij de schoolzaken van hun kinderen. Dit is de groep die weinig tot niets weet over het onderwijssysteem. Ook op de basisschool is de betrokkenheid van deze ouders gering. Eén van de moeders geeft te kennen dat zij op ouderavonden nauwelijks Turkse moeders ziet, terwijl er veel

⁵⁶ Groep bestaande uit ouders die als intermediair fungeren tussen ouders en school om de onderlinge communicatie te verbeteren.

Turkse leerlingen in de klas van haar kind zitten. Achteraf heeft deze groep ouders wel kritiek op school als het misgaat met hun kind(eren).

Voor de beide Irakese gezinnen geldt dit niet. Beide ouders zijn als vluchteling naar Nederland geëmigreerd waardoor beide een gelijke informatieachterstand hebben. Doordat ze hoogopgeleid zijn, zijn ze toch goed in staat om hun kind te adviseren en te informeren. Binnen allochtone Arabische gezinnen is het vaak zo dat de vader buitenshuis werkt en de moeder het huishouden doet. De kinderen krijgen daardoor een traditionele opvoeding van huis uit mee. Zo weten bijvoorbeeld veel moeders van Marokkaanse afkomst zich wel te redden in het Nederlands, volgens een bezoekvrouw, alhoewel ze veelal analfabeet zijn. Kinderen gaan daarom voor advies over school of wanneer ze over schoolzaken iets te melden hebben, meestal naar de vader. Die weet er veelal meer vanaf dan de moeder.

Adviseren en informeren

Alle ouders willen het beste voor hun kinderen en stimuleren hen om het goed te doen op school. Maar niet alle ouders zijn in staat om goed advies te geven. Voor ouders is het lastig om hun kind te adviseren wanneer ze geen zicht hebben op het Nederlandse opleidingssysteem. Voor ouders met een laag opleidingsniveau is het erg moeilijk en zelfs een 'ramp voor vrouwen die niet geïntegreerd zijn', zo laat één van de moeders weten.

In bovenstaand geval vinden de moeders het belangrijk dat de kinderen hun ouders informeren en de weg wijzen in de Nederlandse opleidingsinrichting. Vergeleken met vroeger is de interesse van de ouders van tegenwoordig sterk gestegen. Meestal gaat één van de ouders naar de bijeenkomsten, maar er zijn ook ouders die samen gaan. Ouders die niet gaan hebben volgens de moeders meestal geen inzicht in het onderwijssysteem. De taal is tijdens die bijeenkomsten anders dan die ze dagelijks gebruiken, daardoor voelen ze zich machteloos. Bij voorlichtingsavonden over bijvoorbeeld onderwijs in eigen taal komen steeds meer ouders opdagen, vooral van de tweede generatie. Zij zijn meer betrokken bij de schoolzaken van hun kinderen.

Slechts een aantal moeders geeft aan hun kind te hebben geadviseerd over een beroepsopleiding, omdat hun kind zelf niet wist wat zij/hij voor richting moest volgen. De moeders hebben daarbij gekeken naar wat hun kind kan en naar de vraag op de arbeidsmarkt. Opvallend is dat de moeders allen bekend zijn met de Nederlandse taal en zicht hebben op het onderwijssysteem, omdat ze hier gestudeerd hebben (opleiding/cursussen).

De meeste moeders laten weten dat zij en hun echtgenoten van mening zijn dat hun kinderen zelf een keuze moeten maken waar het gaat om studie en werk. Zij vinden het belangrijk dat hun kinderen de opleiding volgen waar zij zelf achter staan en die ze zelf leuk vinden. Kinderen die zelf voor een studie kiezen doen dat volgens de moeders, omdat ze denken dat de studie bij hen past, of omdat het ze inhoudelijk leuk lijkt.

Dwang

De bemoeienis van ouders kan positief dan wel negatief uitvallen. Ouders moeten realistisch zijn en niet te hoge eisen stellen aan hun kinderen. Wat betreft de voorkeur voor zogenaamde 'witte boorden' beroepen zijn ouders van de eerste generatie minder realistisch ten aanzien van de beroepswensen van hun kinderen, dan de tweede generatie ouders. De eerste generatie heeft veelal geen opleiding genoten en onder hen bestaat de wens dit te 'compenseren' via hun kinderen. Eén van de moeders, van de tweede generatie Turkse immigranten, weet dit uit ervaring. Zij werd door haar ouders 'gepusht' om de kappersopleiding te volgen, omdat zij dat een goed beroep voor haar vonden. Maar de opleiding lag haar niet vandaar dat ze voortijdig is gestopt. Deze ervaring heeft er bij haar toe geleid, dat ze nu haar eigen dochter vrij laat in haar studiekeuze.

In hun drang het beste te willen voor hun kinderen geven sommige bevraagde moeders toe dat zij en hun echtgenoot dwang hebben uitgeoefend op hun kind om een bepaalde studie te volgen. In bijna alle gevallen bleek dit niet succesvol. Zo geeft één van de moeders aan dat zij en haar echtgenoot hun dochter hebben gedwongen om voor de studierichting administratie te kiezen, omdat zij van mening waren dat ze in die richting een beter beroep zou kunnen vinden. Hun dochter wilde die richting eigenlijk niet volgen, omdat zij niet goed is in de exacte vakken. Ook de leraren van hun dochter vonden het geen goed idee, maar zij drukten als ouders hun wil door. Naar de beroepswens van hun dochter hadden ze niet gevraagd. Op het mbo bleek al gauw dat hun dochter de opleiding niet aankon en het er niet naar haar zin had.

Zij erkennen hun fout en laten hun andere dochter, die op het punt staat om voor een studierichting te kiezen, vrij in haar studiekeuze. Hoewel ze nog geen informatie hebben over haar opleidingskeuze (tandartsassistente) en het ROC waar zij de opleiding wil gaan volgen, zijn zij wel van plan om naar een voorlichtingsbijeenkomst te gaan om informatie in te winnen.

In één geval was de dwang van de moeder niet zo zeer het gevolg van compensatiedrang, maar het gevoel dat haar zoon meer in zijn mars heeft. Haar zoon werkte in de bouw nadat hij voortijdig gestopt was met zijn hbo-studie. Hoewel zij vond dat hij zich niet hoefde te schamen voor zijn werk, vond ze het zonde om te zien dat hij zwaar lichamelijk werk verrichtte, terwijl hij wel de capaciteiten had om een goed diploma te behalen. 'Op de lange termijn heb je een betere toekomst wanneer je het maximale uit jezelf haalt', aldus de moeder. 'Je weet zelf als ouder hoe zwaar het leven is als arbeider, daarom wil je voor je kind een betere toekomst'.

Wanneer de afstand tussen huis en school te groot is, dan is dat in het bijzonder voor meisjes die een bepaalde opleiding willen gaan volgen, een reden om te kiezen voor een andere opleiding die dicht bij huis gevolgd kan worden. Deze keuze is vaak ingegeven door angst en geldt in sommige gevallen ook voor jongens. Zo heeft één van de moeders haar zoon na het behalen van zijn mavo- diploma, dringend verzocht om niet, zoals zijn klasgenoten, naar het mbo te gaan. Hij zou dan naar een andere stad moeten reizen voor zijn opleiding. Zij was bang voor negatieve invloeden van buitenaf en vond hem nog te jong. Liever wilde zij dat hij in hun woonplaats ging studeren. Hij heeft toen tegen zijn zin in de havo gevolgd. Nu studeert hij aan het hbo en blijken de meeste van zijn oude mavo klasgenoten afgehaakt te zijn op het mbo. Hij is zijn moeder achteraf dankbaar dat zij hem, weliswaar uit angst, naar de havo heeft gestuurd. Maar deze dankbaarheid zal zeker niet opgaan voor de meeste jongeren die gedwongen worden om de studie van hun eerste voorkeur op te geven, vanwege de reisafstand naar school.

5.5 Rol en invloed cultuur

Cultuur en beroepskeuze

De meeste moeders drukken uit, dat zij het wel belangrijk vinden dat de beroepskeuze van hun kind cultureel gezien aanvaardbaar is. In het bijzonder waar het gaat om de beroepskeuze van hun dochters. Een baan als fotomodel, politieagente of een baan met onregelmatige werktijden vinden de meeste moeders ongeschikt voor hun dochters. Op de vraag hoe moeders hierop zouden anticiperen, zeggen sommige moeders dat zij hun dochters zouden uitleggen waarom de keuze voor een bepaald beroep niet gepast is. Twee moeders hebben een dergelijk gesprek met hun dochter gevoerd en dat heeft er toe geleid dat hun dochters uiteindelijk een andere beroepswens hebben geformuleerd.

Een aantal moeders vertelt dat zij hun kinderen bewust hebben opgevoed met de Turkse cultuur en religieuze normen en waarden waardoor zij hun grenzen leren kennen. De meeste kinderen weten dan zelf eigenlijk al wel of bepaalde beroepen wel of niet door de 'culturele beugel' kunnen en houden daar rekening mee.

De moeders blijken over het algemeen dezelfde opvattingen te hebben over de geschiktheid van beroepsrollen voor dochters en zonen.

Zware arbeid en sectoren waar voornamelijk mannen werkzaam zijn, achten zij minder geschikt voor hun dochters. Hoewel zij van mening zijn dat vrouwen in staat zijn om voor die beroepen te leren, vinden zij dat meisjes 'er niet voor geschikt' zijn om zware arbeid te verrichten. Sommige moeders vinden dat er een verschil is tussen jongens en meisjes, in die zin dat jongens fysiek sterker zijn.

Een aantal moeders geeft aan, dat zij de beroepskeuze van hun kind niet zozeer langs de culturele meetlat leggen, maar meer afgaan op hun moederlijke gevoelens van (on)veiligheid. Beroepen die zij associëren met onveilig en gevaarlijk, bijvoorbeeld het werk van een politieagent, beschouwen zij als onwenselijk. Het maakt deze moeders niet uit of het om hun zoon of dochter gaat. De moeders vertellen dat zij naar hun kinderen toe eerlijk en open zijn over hun angsten voor bepaalde beroepen. Zij zouden hun kinderen echter niet dwingen om voor een ander beroep te kiezen, alleen maar omdat zij het als moeder een gevaarlijk beroep vinden. In veel gevallen beschouwen de echtgenoten van deze moeders het niet als een probleem dat hun kind voor een dergelijk 'gevaarlijk' of 'onveilig' beroep kiest.

Eén van de moeders heeft een dochter die in de gezondheidszorg wil werken. Momenteel loopt de dochter in het kader van haar stage 's nachts diensten. Hoewel zij als ouders blij zijn met haar studiekeuze, 'als zij blij is, zijn wij ook blij', vinden zij de onregelmatige werktijden minder leuk. 's Nachts loopt hun dochter op de afdeling rond tussen verstandelijk gehandicapten en dat vinden ze een beetje gevaarlijk. Maar ze hebben zich er bij neergelegd: 'zij vindt het heel erg leuk en het is haar werk en haar leven'.

Cultuur en beroepsstatus

Eén van de moeders, van Irakese afkomst, geeft aan dat het in de Arabische cultuur belangrijk is dat kinderen goede cijfers behalen. Lage cijfers worden niet geaccepteerd, omdat goede cijfers toegang verschaffen tot een goede opleiding en dat is weer belangrijk om een goed beroep te kunnen uitoefenen. Dat gold nog sterker in Irak tijdens hun eigen studietijd. Zelf had ze graag iets met naaien of koken gedaan. Haar ouders beschouwden dat meer als een hobby en niet als een serieuze beroepskeuze. Zij moest naar de universiteit. Ze verwoordt het wel belangrijk te vinden dat haar dochters een beroep kiezen dat cultureel gezien aanvaardbaar is. Al ligt de uiteindelijke keuze bij hen.

Eén van de allochtone moeders is van mening dat status voor kinderen extra belangrijk is om hun kansen te vergroten op werk. Zelfstandig zijn en stevig in je schoenen kunnen staan, is voor alle potentiële werknemers van belang. Maar een autochtone Nederlandse werkzoekende wordt eerder aangenomen dan een allochtoon, zelfs wanneer beiden over dezelfde capaciteiten beschikken. Een andere moeder staat op het standpunt dat wanneer haar kinderen veel capaciteiten hebben, zij voor een goed beroep met status moeten gaan. Zelf werkt moeder met tegenzin als schoonmaakster. Tegen haar kinderen heeft ze daarom altijd gezegd: 'ga goed leren!' Natuurlijk moeten ze het beroep dat zij uitkiezen wel zelf leuk vinden. Ze moeten met plezier naar werk gaan. Een kantoorbaan heeft haar voorkeur boven een baan waarbij haar kind buiten aan de slag moet. 'Elke ouder probeert zijn kind naar een hoger niveau te tillen, maar je moet als ouder weten hoever je kind kan gaan: je moet realistisch zijn'.

Eén van de moeders laat weten dat zij bij de beroepskeuze van haar dochters rekening houdt met hun talenten en hun voorkeuren. Hoewel ze zelf voor een beroep mogen kiezen, houdt ze wel een oogje in het zeil. Ze heeft liever niet dat haar dochters schoonmaaksters worden. 'Al is dat geen schande', volgens haar. Toch ziet ze er nu al op toe dat haar kinderen goede bijbaantjes nemen. De talenten van haar kinderen vormen de basis voor de richting waarin zij haar kinderen stimuleert. Ze zou haar kinderen echter niet in een bepaalde beroepsrichting dwingen.

Afgezien van culturele grenzen, wordt de geschiktheid van een beroep bepaald door het beeld dat moeders hebben ten aanzien van bepaalde beroepen: beroepen worden door hen gelabeld als veilig of gevaarlijk. Beroepen die zij met gevaar associëren, worden door hen als ongeschikt aangemerkt.

5.6 Rol en invloed middelbare school

Wanneer jongeren van het vmbo een keuze voor een vervolgopleiding moeten maken, ligt het voor de hand dat de keuze binnen één van de sectorrichtingen ligt die zij op het vmbo volgen:

- economie
- zorg en welzijn
- techniek
- landbouw

De keuze voor een beroepsopleiding is in eerste instantie vaak afhankelijk van de sectorrichting die men op het vmbo volgt. De meeste kinderen kiezen een mbo-opleiding die in het verlengde ligt van hun vmbo-opleiding. De dochter van één van de moeders heeft bijvoorbeeld tijdens haar vmbo-opleiding, richting Zorg en Welzijn stage gelopen op een crèche in een ziekenhuis. Dat beviel haar zo goed, dat ze voor de middelbare beroepsopleiding Verpleging koos. De dochter van een andere moeder volgt momenteel de sectorrichting Zorg en Welzijn op het vmbo. Hierna wil zij de mbo-opleiding Sociaal Pedagogische Werk gaan volgen.

De stage op het vmbo blijkt voor sommige leerlingen essentieel te zijn om een beeld te krijgen van het beroep dat zij graag zouden willen uitoefenen. De ervaring die zij in de stage opdoen, vergemakkelijkt de keuze voor een vervolgopleiding.

De meeste moeders laten weten dat hun kinderen, nadat ze een keuze hadden gemaakt voor een potentieel beroep, actief informatie zijn gaan verzamelen over de beroepskeuze in kwestie. De belangrijkste informatiebron voor de vervolgopleiding vormen de leraren van de middelbare school. Via de leraren ontvangen de leerlingen informatie over hun beroepskeuze en over een vervolgstudie. Sommige moeders zeggen dat hun kinderen folders van hun leraar hebben meegekregen.

Ook geven moeders aan dat er op de scholen van hun kinderen regelmatig beroepskeuzetesten worden afgenomen. Maar geen van hen vermeldt dat deze test leidend is geweest voor de beroepskeuze van hun kind.

Slechts een aantal moeders bevestigt dat hun kinderen een voorlichtingsdag of Open Dag hebben bijgewoond. Één moeder vertelt met het hele gezin naar de voorlichtingsdag te zijn geweest op het ROC waar haar dochter is gaan studeren. Een andere moeder refereert aan het feit dat haar echtgenoot samen met hun dochter de Open Dag van het ROC, waar hun dochter ging studeren, heeft bijgewoond. In één geval blijkt de dochter met de hele klas een voorlichtingsdag op een ROC te hebben bijgewoond. Weer een andere moeder geeft te kennen bewust niet met haar dochter te zijn meegegaan, omdat zij zich niet met de studiekeuze van haar dochter wil bemoeien. Een aantal moeders maakt melding van het feit dat hun dochter/zoon nog voor de zomervakantie naar een Open Dag zal gaan en dat zij van plan zijn om mee te gaan. Het is duidelijk is dat er weinig animo is voor het bijwonen van een voorlichtingsbijeenkomst of Open Dag. Als kinderen en/of hun ouders deze bijwonen dan gebeurt dat vooral in een veel later stadium.

Slechts één moeder is op de hoogte van het feit dat het bij sommige opleidingen mogelijk is om een dagdeel mee te lopen tijdens de lessen, de zogenaamde Meeloopdagen. Deze dagen zijn bedoeld om leerlingen een beetje van de sfeer op een ROC te laten proeven en om aan te schuiven bij de lessen van hun potentiële vervolgstudie. Geen van de moeders kan bevestigen dat hun kind van deze mogelijkheid gebruik heeft gemaakt. Wel heeft één van de moeders er voor gepleit om aankomende mbo-leerlingen mee te laten lopen met professionals uit de praktijk. Op deze manier zouden hun kinderen een beter beeld krijgen van het beroep waar ze voor willen leren.

5.7 Rol en invloed arbeidsmarkt

Slechts een aantal moeders bevestigt dat hun kinderen bij hun beroepskeuze gelet hebben op de situatie op de arbeidsmarkt. In één geval heeft de moeder zelf haar dochter geadviseerd om tandartsassistente te

worden, omdat zij weet dat er een grote vraag naar is op de arbeidsmarkt. Zij hoopt dat haar dochter hierdoor sneller een baan zal kunnen vinden wanneer ze haar diploma heeft behaald. Haar dochter heeft informatie over het beroep en de opleiding opgevraagd en is ook naar een voorlichtingsdag geweest. Uiteindelijk heeft zij zelf voor de opleiding tandartsassistente gekozen en de studie bevalt haar tot nu toe erg goed.

In verreweg de meeste gevallen speelt de vraag vanuit de arbeidsmarkt naar bepaalde beroepen geen rol van betekenis voor de beroepskeuze.

5.8 Rol en invloed vrienden

De meeste moeders geven aan dat hun kinderen eigenlijk vooral omgaan met personen met een zelfde etnische achtergrond. Op school is het gemengd en gaan hun kinderen om met zowel autochtonen als allochtonen. Hun privé-tijd brengen ze vooral door met personen met een zelfde etnische achtergrond of met personen van andere niet-westerse afkomst.

Het is niet zo dat hun kinderen niet met autochtonen willen omgaan. In de meeste gevallen kunnen ze het goed vinden met hun klasgenoten. Meer is er volgens de meeste moeders sprake van verschillende belevingswerelden vanwege uiteenlopende interesses. Hun dochters geven bijvoorbeeld aan dat hun Nederlandse vriendinnen over hele andere onderwerpen praten dan zij: 'zij gaan naar de discotheek en hebben het over vriendjes'. 'Ze kunnen niet veel delen', zeggen de moeders.

De vraag of hun kinderen zich bij hun uiteindelijke studie- of beroepskeuze hebben laten beïnvloeden door hun vrienden, is door de moeders negatief beantwoord. Een moeder geeft aan dat haar dochter een hele andere mbo-opleiding is gaan volgen dan al haar vrienden. Geen van de overige moeders kan bevestigen dat er sprake is geweest van beïnvloeding door vrienden. Het is moeilijk te achterhalen of de moeders echt goed zicht hebben in hoeverre hun kinderen wel of niet bij hun keuze beïnvloed zijn door vrienden of door andere personen uit hun omgeving.

5.9 Rol en invloed terugkeerperspectief

Bijna alle moeders benadrukken dat een eventuele terugkeer naar Turkije of Irak een belangrijke rol speelt binnen hun gezin. Een moeder geeft aan binnen nu en vijf jaar te willen remigreren. In de meeste gezinnen wordt gewacht met terugkeer, totdat de jongere kinderen hun school hebben afgerond, of totdat de dochters die niet mee willen getrouwd zijn. Ongetrouwde dochters alleen achterlaten vinden de moeders onverantwoord.

In de meeste gevallen is het terugkeerperspectief alleen van invloed op de studie- en beroepskeuze van de kinderen die wensen te emigreren. Zo is de dochter van één van de moeders bij haar vervolgopleiding bewust op zoek gegaan naar een opleiding waarmee zij ook in Turkije een geschikte baan zal kunnen vinden. Zij houdt bij haar studiekeuze rekening met een mogelijke toekomst in Turkije. Omdat haar dochter een hoofddoek draagt is het praktischer om eerst in Nederland haar hbo-opleiding te volgen. In Turkije is het niet toegestaan om een hoofddoek te dragen in publieke gebouwen, zoals een onderwijsinstelling. Een andere moeder vermeldt dat haar oudste zoon 'beslist niet' in Nederland wil blijven. Na afronding van zijn hbo-studie Psychologie wil hij graag naar Turkije emigreren.

Hoewel de moeders de beroepskeuze van hun kinderen in eerste instantie een keuze van hun kind zelf vinden, zijn zij van mening dat het belangrijk is, dat het gekozen beroep in het land van herkomst uitgeoefend kan worden. Ze zijn zich echter bewust dat het bij hun kinderen totaal geen rol speelt bij het maken van een studie- en/of beroepskeuze.

Ook de Irakese moeders vinden het belangrijk dat hun kinderen bij hun beroepskeuze rekening houden met de arbeidsmarkt in Irak. Het is voor deze moeders een belangrijk punt dat de gekozen beroepsopleiding goede toekomstperspectieven biedt voor een eventuele loopbaan in Irak. Maar de uiteindelijke keuze laten zij bij hun kinderen.

Niet alle kinderen willen volgens hun moeders met hun ouders naar het land van herkomst terugkeren. Dit geldt echter wel voor een groot deel van hen. Onder vooral de hoger opgeleide Turkse jongeren blijkt 'terugkeer' naar Turkije een steeds prominentere rol te spelen bij de studie en beroepskeuze, aldus de moeders. Volgens één van hen vormt discriminatie op de arbeidsmarkt een bepalende verklaring voor het vertrek van deze groep. Het zou voor hen heel moeilijk zijn om hier in Nederland een baan te vinden, terwijl zij met een diploma op zak in Turkije meer kans hebben op een baan. Vooral bij de Turkse overheid zijn veel banen te vinden.

Een ander probleem dat deze jongeren ervaren, is het ontbreken van een netwerk om ergens gemakkelijk binnen te komen. Zo is de oudste dochter van één van de moeders al enige tijd afgestudeerd aan een universiteit. Ze heeft ondanks het versturen van vele sollicitatiebrieven nog geen baan gevonden. Ten slotte is nog genoemd dat de belangstelling voor terugkeer naar het land van herkomst te maken heeft met het feit dat men het leven hier in Nederland saai vindt.

Slechts enkele moeders verwoorden dat de toekomst van hun gezin in Nederland ligt. Eén van hen zegt hierover: 'mijn oudste dochter zou eventueel met haar diploma in Turkije aan de slag kunnen gaan, maar het Turks dat mijn kinderen beheersen is niet 'denderend'. Haar kinderen zijn overigens niet van plan om naar Turkije te emigreren, 'ze zijn in Nederland geworteld'.

Vooral hoger opgeleiden denken aan een eventuele 'terugkeer',⁵⁷ zo blijkt uit de gesprekken en de voorbeelden die de moeders geven. Het gaat dan vaak om kinderen die al een mbo-opleiding afgerond hebben en een vervolgopleiding volgen. Onder de overige kinderen die nog op het vmbo of het mbo zitten, speelt deze kwestie in aanvang geen rol bij het studie- en beroepskeuzep proces. Dit komt vaker voor bij de keuze van een eventuele vervolgopleiding.

⁵⁷ Voor kinderen die geboren zijn in Nederland kan niet gesproken worden van een terugkeer. Veel eerder kan gesproken worden van een 'keren naar het herkomstland van de ouders'.

6 Conclusies en aanbevelingen

6.1 Inleiding

Het doel van dit onderzoek is het inzichtelijk maken van de factoren die het studie- en beroepskeuzeproces van allochtone jongeren beïnvloeden en de rol van hun ouders hierin.

De centrale vraag in dit onderzoek luidt: *Welke factoren beïnvloeden het verloop van het studiekeuzeproces en de beroepenoriëntatie bij allochtone jongeren en in hoeverre wijken deze af van hun autochtone studiegenoten. Welke rol spelen ouders van allochtone leerlingen bij het studiekeuzeproces en beroepenoriëntatie van hun kind(eren)?*

Vervolgens zijn de volgende deelvragen voor het onderzoek opgesteld:

1. Wat is in de literatuur te vinden over mogelijke factoren die het studie- en beroepskeuzeproces bij allochtone jongeren beïnvloeden?
2. Welke veronderstellingen met betrekking tot het studie- en beroepskeuzeproces en beroepsbeelden kunnen naar aanleiding van de literatuurstudie geformuleerd worden?
3. In hoeverre komen de uit de theorie voortvloeiende aannames overeen met de resultaten uit het onderzoek?
4. Welke factoren blijken een rol te spelen op basis van dit onderzoek en welke verschillen zijn er tussen allochtonen en autochtonen? Welke rol spelen ouders?
5. Welke nieuwe verklarende factoren komen uit het onderzoek naar voren?

In dit hoofdstuk worden de belangrijkste resultaten uit het onderzoek uiteengezet en gerelateerd aan de 15 theoretische aannames die opgesteld zijn op basis van de geraadpleegde literatuur zoals besproken in hoofdstuk 3. Hieronder volgt allereerst een kort overzicht van de belangrijkste bevindingen, inclusief eventuele nieuwe verklarende factoren, uit dit onderzoek. Vervolgens wordt beschreven of en hoe de uit de theorie voortvloeiende aannames overeenkomen met de resultaten van het onderzoek. Het hoofdstuk sluit af met enkele aanbevelingen.

6.2 Overzicht bevindingen

Onderstaand een overzicht van de bevindingen uit het onderzoek. Deels worden de conclusies herhaald die al bij de verschillende aannames zijn gepresenteerd, deels zijn dit nieuwe opbrengsten uit het onderzoek.

Motivatie van leerlingen

- **Intrinsieke motivatie:** allochtone leerlingen zeggen vaker dan autochtone leerlingen dat de studie is wat zij ervan verwacht hadden. En zij zeggen minder vaak dan autochtone leerlingen hun best te doen op school. Op de totale schaal is er geen significant verschil tussen allochtonen en autochtonen in intrinsieke capaciteit.
- **Thuisituatie:** Allochtone ouders stimuleren hun kinderen om beter te presteren dan zichzelf. Wel helpen zij hun kinderen minder vaak met huiswerk dan autochtone ouders doen. Ook moeten allochtone jongeren vaker huishoudelijke klussen doen dan autochtone jongeren. Autochtone jongeren kunnen zich thuis beter ontspannen dan allochtone jongeren. Op de totale schaal van de variabele thuisituatie scoren autochtone leerlingen significant beter dan allochtone leerlingen.
- **Toekomstperspectief:** Allochtonen weten beter van de baan waarvoor ze leren en weten beter wat ze gaan doen na de studie. Op de totale schaal (variabele toekomstperspectief) is er geen significant verschil tussen allochtonen en autochtonen in intrinsieke capaciteit.
- **Capaciteit om keuzes te maken:** allochtonen en autochtonen scoren ongeveer gelijk in capaciteit om keuzes te maken.
- **Zelfconcept:** allochtonen scoren hoger op zelfvertrouwen en hebben vaker een negatief beeld van zichzelf.

Studie- en beroepskeuzeproces

- Voor zowel allochtonen als autochtonen is de inhoud van de studie en beroepsmogelijkheden leidend. Bij allochtonen weegt ook begeleiding tijdens studie en status zwaar, meer dan bij autochtonen. Ditzelfde geldt voor de AKA-studenten.
- Voor zowel allochtone als autochtone leerlingen geldt dat de mening van de moeder het belangrijkste is in studie- en beroepskeuze, gevolgd door de mening van de vader. School is belangrijk, dit geldt in hogere mate voor allochtonen dan voor autochtonen. In afwijking daarop geldt dat voor de AKA-leerlingen vooral de mening van de vader belangrijk is.
- Toch kiezen alle leerlingen in hoge mate zelf.
- 83 % van autochtone ouders had informatie over de schoolopleiding, tegenover 41% van de allochtone ouders. Allochtone ouders vooral via eigen kind, school en familie. Autochtone ouders vooral via schriftelijk informatiemateriaal en voorlichtingsdagen.
- Allochtone leerlingen maken minder gebruik van voorlichtingsdagen om zich te laten informeren. Allochtone leerlingen raadplegen vaker vrienden dan autochtone leerlingen.
- Zowel voor ouders als kinderen geldt dat mondelinge informatieoverdracht via mensen waar de leerlingen/ ouders een relatie mee hebben (decaan, mentor, familie maar ook peers) de voorkeur heeft.

Beroepsbeelden

- Opvallend is dat 52% van de autochtone leerlingen en 35% van de allochtone leerlingen nog niet weet wat voor beroep ze willen uitoefenen.
- Jongeren willen vooral een beroep uitoefenen dat interessant klinkt en nuttig is. Jongeren willen ook graag met mensen werken en hen helpen.
- 15% van de allochtone jongeren en 6% van de autochtone jongeren vindt het belangrijk dat een beroep “schoon” is. De allochtone jongeren uit dit onderzoek prefereren ook vaker een kantoorbaan (30%) dan autochtone jongeren (16%). Overigens geven de AKA-leerlingen aan dat zij het helemaal niet erg vinden om vies te worden.
- Voor allochtone jongeren is status belangrijker dan voor autochtone jongeren. Beiden zeggen een goed beeld te hebben van de baan waarvoor ze leren (dit in tegenstelling tot wat onder het eerste punt is gesteld).
- 1 op de 10 allochtone studenten is somber over carrière, dit geldt niet voor autochtone jongeren.
- Allochtone jongeren zeggen vaker dat hun ouders het belangrijk vinden dat zij het beter krijgen dan hun ouders (68 tegen 37%). Ook worden zij vaker aangemoedigd om het beter te doen dan hun ouders (83 tegen 55%). Hun ouders willen minder vaak dat zij hetzelfde beroep uitoefenen (15 tegen 49%).
- Van de allochtone vaders heeft 59% betaald werk en 48% van de allochtone moeders werken. Bij de autochtonen liggen de cijfers van arbeidsdeelname van ouders beduidend hoger: vaders 86% en moeders 73%. De hoogst genoten opleiding van allochtone vaders is vaak mbo (32%), dit geldt eveneens voor de autochtone vaders (39%). Maar allochtone vaders zijn veel vaker laaggeschoold. Opvallend is dat 25% van de allochtone jongeren het opleidingsniveau van hun vader niet kent, dit geldt voor 18% van de autochtone jongeren. Autochtone vaders zijn vaak werkzaam in mbo- en hbo-functies, veel allochtone vaders zijn ondernemer.
- Bijna alle vaders van de AKA-leerlingen zijn laag opgeleid en in lage sectoren werkzaam. Er zijn onder de AKA-leerlingen weinig werkende moeders. AKA-leerlingen laten zich deels leiden door status bij beroepskeuze, maar willen vooral werkzekerheid.

Invloed en rol ouders

- De panelgesprekken met allochtone moeders leveren de volgende bevindingen op: allochtone moeders vinden dat basisscholen te vaak een lager advies (voor voortgezet onderwijs) geven dan verwacht mag worden op basis van de CITO score. Als gevolg hiervan ontstaat er wantrouwen bij ouders naar de school.

- Allochtone ouders hebben zowel een adviserende als een informerende rol in de studie- en beroepskeuze van hun kinderen. Deze adviserende rol is moeilijk vanwege het gebrek aan kennis van het Nederlandse onderwijssysteem, de taal en de cultuur. Sommige ouders oefenen dwang uit, dit heeft vaak een averechtse werking. Daarnaast hebben zij een informatieve rol, maar deze pakt omgekeerd uit: kinderen informeren hun ouders.
- Er is sprake van compensatiedrang: kinderen moet het beter doen en krijgen dan hun ouders.
- De meeste moeders verwoorden het belangrijk te vinden dat de beroepskeuzes van hun kinderen, cultureel gezien, aanvaardbaar zijn.
- De meeste moeders zijn van mening dat er een verschil is in de geschiktheid van beroepsrollen voor meisjes en voor jongens.
- De meeste kinderen anticiperen, volgens hun moeders, op deze culturele maatstaf. Zij weten welke beroepskeuzes op afkeuring kunnen rekening en vermijden deze keuzes.
- De meeste kinderen weten welke beroepen vanuit hun cultuur een hogere status genieten en hebben daardoor volgens hun moeders een voorkeur voor het uitoefenen van die beroepen.
- De eerste informatie komt vaak van de leraar op de middelbare school (en folders).
- Er is weinig animo voor open dagen en voorlichtingsdagen. Vaak worden deze pas bezocht als de studiekeuze is gemaakt.
- Volgens de moeders hebben allochtone jongeren weinig kennis van de Nederlandse arbeidsmarkt. Meer kennis daarvan zou meer kans op een baan bieden en daarmee een betere toekomst.
- Terugkeer is een onderwerp van gesprek binnen veel Turkse gezinnen, maar niet alle kinderen willen met hun ouders naar het land van herkomst.
- Wel zijn er hoger opgeleiden die bij hun vervolgstudie bewust nadenken over de beroepsmogelijkheden in het land van herkomst. Het terugkeerperspectief beïnvloedt alleen de beroepskeuze van de kinderen die graag naar Turkije of Irak willen emigreren.
- Volgens de moeders vinden hun kinderen minder snel dan autochtone jongeren een baan. Ook voelen zij zich gediscrimineerd op de arbeidsmarkt en beschikken ze vaak niet over een relevant netwerk.

6.3 Aannames en conclusies

In hoofdstuk 3 is aan de hand van de literatuur een aantal theoretische aannames geformuleerd over het studie- en beroepskeuzeproces van allochtone jongeren. De vraag die onderstaand beantwoord wordt, is 'in hoeverre komen de uit de theorie voortvloeiende verklaringen overeen met de resultaten uit dit onderzoek. De geformuleerde aannames geven tevens een kort overzicht van de voornaamste bevindingen uit eerder onderzoek.

Conclusies behorende bij aanname 1: *Allochtone jongeren worden door hun ouders gestimuleerd om te studeren.*

Uit het huidige onderzoek blijkt dat allochtone jongeren door hun ouders worden gestimuleerd om te studeren. 83% van de allochtone leerlingen heeft gezegd dat ouders hen aanmoedigen om het beter te doen dan zij. Ook zegt 68% van de jongeren dat hun ouders het belangrijk vinden dat zij een betere carrière krijgen dan zichzelf. Voor de autochtone leerlingen liggen deze scores beduidend lager. 55% van de ouders zou aanmoedigen om beter te presteren dan zichzelf en 37% vindt het belangrijk dat het kind een betere carrière krijgt. Dit verschil wordt wellicht verklaard door het verschil in opleidingsniveau. De allochtone ouders uit dit onderzoek werken vaker op laag en middelbaar niveau en de autochtone ouders op middelbaar en hoog niveau. Dat verklaart dan weer waarom veel meer autochtone dan allochtone jongeren zeggen dat hun ouders het goed vinden als het kind hetzelfde beroep uitoefent als zichzelf (49% tegenover 15%).

Uit de gesprekken met de allochtone moeders blijkt ook dat zij hun kinderen stimuleren om het beter te doen. Het gaat dan vooral om stimuleren door te zeggen dat het kind meer kan dan het laat zien. Dit onderzoek geeft weinig inzicht in de aanpak van de ouders. Hoe stimuleren zij hun kinderen? Uit dit onderzoek blijkt verder dat allochtone jongeren minder vaak dan autochtone jongeren door hun ouders (en broertjes of zusjes) worden geholpen bij hun huiswerk (35% tegenover 66%).

Ook zeggen allochtone jongeren relatief iets vaker dat zij niet aan hun huiswerk toekomen door klusjes, 14% tegenover 6% van de autochtone jongeren.

Conclusies behorende bij aanname 2: *Binnen allochtone gezinnen spelen vaders een belangrijke rol bij de studie- en beroepskeuze van hun kinderen. Hoe hoger het opleidingsniveau van de vader, hoe beter de begeleiding.*

Uit het enquêteonderzoek blijkt dat juist moeders meer bepalend zijn in de beroepskeuze dan vaders; de mening van de moeder weegt zwaarder dan die van de vader. 62% van de allochtone jongeren zegt dat de mening van de moeder belangrijk of heel belangrijk is geweest, tegenover 51% die zegt dat de vader belangrijk/heel belangrijk is geweest. Voor autochtonen liggen die cijfers ongeveer hetzelfde. Van beide groepen vindt 30% de mening van broers/zussen belangrijk. De AKA-leerlingen echter vinden de mening van de vader belangrijker dan die van de moeder en ook de mening van broers/zussen is voor hen belangrijk.

Daarnaast geldt dat voor de allochtone jongeren, zowel voor de leerlingen uit het enquêteonderzoek als voor de AKA-leerlingen, dat de mening van de mentor belangrijk is.

Uit dit onderzoek blijkt niet dat hoger opgeleide vaders betere begeleiding bieden dan minder hoog opgeleide vaders. Dit is eenvoudigweg niet onderzocht.

Uit de panelgesprekken blijkt verder dat voor de Turkse gezinnen geldt, dat vooral de ouder die in Nederland is opgegroeid meer betrokken is bij de school van hun kinderen en de studiekeuze dan de ouder die vanuit Turkije naar Nederland is geïmmigreerd. Maar daarnaast geven de moeders aan dat zij meer betrokken zijn bij schoolzaken dan hun echtgenoten. Bij de beide deelnemende Iraakse moeders geldt dit niet. In hun gezin zijn beide ouders hoogopgeleid, waardoor zowel de vader als de moeder goed in staat is om hun kind te adviseren en te informeren bij hun studie- en beroepskeuze.

Conclusies behorende bij aanname 3: *Allochtone jongeren en hun ouders beoordelen beroepen aan de hand van criteria uit het land van herkomst (cultuur).*

De moeders uit de panelgesprekken geven te kennen dat zij het belangrijk vinden dat de beroepskeuze van hun kind cultureel gezien aanvaardbaar is. Ook vinden zij dat er specifieke mannen en vrouwenberoepen zijn. Mannenberoepen zijn, volgens de moeders, beroepen waar fysieke kracht voor nodig is. Een aantal moeders zegt daarnaast dat niet cultuur leidend is, maar of een beroep al dan niet veilig is. Als voorbeelden van beroepen die niet door de culturele beugel kunnen, of die als onveilig bestempeld zijn voor hun dochters, zijn bijvoorbeeld fotomodel en werk dat onregelmatige werktijden (nacht) met zich meebrengt.

Daarnaast geldt dat er bepaalde ideeën zijn over de status van een bepaald beroep. Status wordt door zowel de jongeren als door de moeders genoemd als een belangrijke factor in de beroepskeuze. Er is echter niet onderzocht om welke beroepen het dan gaat. Opvallend is wel dat veel allochtone leerlingen uit het enquêteonderzoek advocaat willen worden, terwijl dat, afgezet tegen de opleiding die zij volgen, geen realistisch beroepsbeeld is.

Conclusie behorende bij aanname 4: *Het studie- en beroepskeuzeprocess van allochtone jongeren wordt beïnvloed door het terugkeerperspectief, ook al zijn jongeren vaak niet van plan om terug te keren.*

Ruim een derde van de allochtone jongeren geeft aan bij zijn/haar beroepskeuze rekening te hebben gehouden met het kunnen uitoefenen van het gekozen beroep in het buitenland. Overigens geeft een vergelijkbaar percentage autochtone jongeren aan dat dit een factor van betekenis is.

Uit de gesprekken met de moeders blijkt dat binnen de meeste Turkse gezinnen terugkeer een onderwerp van gesprek is, maar niet alle kinderen willen met hun ouders mee terug naar Turkije. Voor Iraakse is, gezien de situatie in hun land, terugkeer op dit moment niet aan de orde, maar de wens blijft aanwezig.

Het lijkt erop dat vooral hoogopgeleiden terugkeer overwegen, volgens de moeders vanwege gevoelde discriminatie op de arbeidsmarkt. Het gaat dan om jongeren die al een mbo-opleiding hebben afgerond en bezig zijn met een vervolgopleiding (hbo). Het terugkeerperspectief heeft volgens de moeders voor

jongeren die op het vmbo of het mbo zitten, geen rol van betekenis gespeeld in de beroeps- en studiekeuze.

Conclusies behorende bij aanname 5: *Ouders hebben een informatieachterstand met betrekking tot de studie- en beroepskeuzemogelijkheden als gevolg van een slechte taalbeheersing en door hun wantrouwen naar officiële instanties.*

Minder dan de helft van de allochtone ouders (41%) beschikte vooraf niet over informatie betreffende studiekeuze van hun kind(eren). Dat is de helft minder dan onder autochtone ouders (83%). Volgens de geïnterviewde moeders hebben veel allochtone ouders een informatieachterstand, omdat zij slecht inzicht hebben in het Nederlandse onderwijssysteem én de Nederlandse taal slecht beheersen. Informatie krijgen de meeste ouders via hun eigen kinderen of via school. Uit dit onderzoek is niet gebleken dat er sprake is van wantrouwen naar officiële instanties. Wel is in de gesprekken met de moeders opgemerkt dat er wantrouwen bestaat naar de basisschool van de kinderen. Er zijn meerdere moeders die uit eigen ervaring vertelden dat hun kind(eren) een lager schooladvies kreeg/kregen dan op basis van de Cito-toets mocht worden verwacht. Dat zorgde ervoor dat het vertrouwen in de school afnam en dat de moeder bij eventuele volgende kinderen op diezelfde school veel meer betrokken raakte. Ook gaven moeders aan dat de betrokkenheid van allochtone ouders in de jaren is toegenomen. Zo worden ouderavonden door ten minste één ouder bezocht. Enkele ouders gaan niet, volgens de moeders, omdat zij zich machteloos voelen vanwege het feit dat ze de Nederlandse taal niet of onvoldoende beheersen.

Conclusies behorende bij aanname 6: *Ouders laten zich vaak voorlichten door vrienden en familie over studie- en beroepskeuzemogelijkheden in Nederland.*

Allochtone ouders laten zich hoofdzakelijk informeren door hun kinderen (24%) en de school (24%) zo blijkt uit dit onderzoek. Ook autochtone ouders laten zich in ongeveer een kwart van de gevallen voorlichten door hun eigen kind, maar zij maken daarnaast vooral gebruik van informatie via brochures/folders en voorlichtingsdagen (respectievelijk 54% en 40%). Allochtone ouders maken veel minder gebruik van brochures/ folders (17%) en voorlichtingsdagen (14%). Overigens maakt ook maar een klein deel van de allochtone ouders gebruik van informatie van familie en kennissen (minder dan 10%).

Uit de gesprekken met de moeders blijkt dat hun kinderen inderdaad een belangrijke eerste informatiebron zijn. Daarnaast laten ouders zich informeren door de school of door zelforganisaties (in de eigen taal). Ten slotte vormen in een enkel geval ook zogenaamde Ouderpunten een informatiebron.

Conclusies behorende bij aanname 7: *Voorlichting door vrienden en familie pakt veelal negatief uit voor allochtone jongeren.*

Hoewel meer allochtone dan autochtone jongeren hun vrienden raadplegen als informatiebron (16% tegenover 2%), is niet af te leiden in hoeverre die informatie negatief uitpakt. Dit is niet onderzocht door middel van de vragenlijst en ook in de diepte-interviews met de AKA-leerlingen en de moeders is dit niet besproken of ter sprake gebracht.

Overigens blijkt uit het enquêteonderzoek dat andere bronnen eveneens en bovendien vaker geraadpleegd worden door de jongeren. Volgens de moeders hebben vrienden geen aanwijsbare invloed gehad op het studie- en beroepskeuzep proces van hun kinderen. Het is ook mogelijk dat zij niet weten of vrienden invloed hebben gehad op de studiekeuze.

Slechts weinig allochtone leerlingen geven aan dat zij zich hebben laten voorlichten door familie (8%). In al deze gevallen gaat het om broers/zussen of andere familieleden en niet om hun ouders. Het omgekeerde komt veel vaker voor: allochtone jongeren informeren zélf veelal hun ouders over hun (beoogde) studiekeuze. De meeste ouders beschikken doorgaans niet over de kennis om hun kinderen in deze fase te adviseren. Wanneer ouders wel in staat zijn om advies te geven kan het positief uitpakken als er geen sprake is van dwang of drang. Afdwongen of opgedrongen keuzes gaan mis, zo blijkt uit de gesprekken met de moeders. Deze conclusie is echter niet exclusief voor allochtone ouders. Opgedrongen keuzes pakken in algemene zin niet goed uit.

Conclusies behorende bij aanname 8: *Allochtone jongeren hebben een informatieachterstand met betrekking tot studie- en beroepskeuzemogelijkheden in Nederland, als gevolg van 'miscommunicatie' met de beroepskeuzebegeleider en een gebrekkige studie- en beroepskeuzevoorlichting door school.*

Allochtone jongeren kiezen uit een minder breed spectrum aan beroepen dan hun autochtone klasgenoten. Relatief weinig allochtone jongeren gaan naar een beroepskeuzebegeleider om informatie over studie of beroep in te winnen. Wel zegt bijna 49% van de jongeren dat de mening van de beroepskeuzebegeleider van belang is geweest voor de studiekeuze. Maar daarin wijken ze nauwelijks af van autochtone leerlingen (35% vond de mening van de beroepskeuzebegeleider belangrijk). In gesprekken met AKA-leerlingen is doorgevraagd. Uit de gesprekken met deze jongeren blijkt dat de meeste leerlingen voor advies en informatie niet naar een beroepskeuzebegeleider gaan, maar naar een leraar of een mentor. De leerlingen voelen zich overigens niet onbegrepen, of in een hokje geplaatst. Het is waarschijnlijker, dit kwam in gesprekken met moeders naar voren, dat de meeste allochtone leerlingen voor informatie eerder afstappen op een leraar of mentor, omdat die dichter bij hen staat. Bovenstaande stelling, dat informatieachterstand onder andere te wijten is aan een gebrekkige voorlichting door de school, wordt niet onderbouwd door dit onderzoek. Ten eerste omdat de informatieachterstand niet duidelijk is vastgesteld én ten tweede omdat de oorzaak van een eventuele informatieachterstand niet onderzocht is.

Uit de gegevens blijkt wel dat allochtone leerlingen vaker gebruikmaken van informatie uit brochures, folders en websites dan dat zij voorlichtingsdagen bezoeken. De open dagen worden veel minder positief gewaardeerd door allochtone leerlingen dan door hun autochtone klasgenoten. De meeste moeders geven bovendien aan, dat hun kinderen pas *nadat* ze een keuze gemaakt hadden voor een potentieel beroep of opleiding, actief informatie zijn gaan verzamelen over hun studie- of beroepskeuze.

Conclusies behorende bij aanname 9: *Allochtone jongeren hebben niet-realistische denkbeelden over gewenste en haalbare onderwijsniveaus als gevolg van het gehanteerde standenperspectief.*

Het standenperspectief houdt in dat meedoen belangrijker is dan de resultaten. Een aanwijzing hiervoor is gelegen in het feit dat de allochtone jongeren relatief vaker dan autochtone jongeren kiezen voor een schoon beroep of een kantoorbaan. Reden hiervoor kan zijn dat hun ouders vaak werkzaam waren in de blauwe boorden-sector (arbeiders) en dat zij het beter willen krijgen dan hun ouders. Zij schijnen te denken dat de keuze voor een witte boorden-beroep automatisch status met zich meebrengt. Uit het literatuuronderzoek bleek ook al dat ouders ervan uitgaan dat het volgen van onderwijs voldoende is om te klimmen op de sociaal-maatschappelijke ladder.

Conclusies behorende bij aanname 10: *Ouders hebben te hoge onderwijsaspiraties voor hun kinderen en zijn vooral gericht op witte boorden-beroepen.*

Er zijn uit het onderzoek onvoldoende aanwijzingen die deze aanname onderbouwen. Uit dit onderzoek blijkt met name dat ouders voor hun kinderen veilige beroepen willen die door de culturele beugel kunnen. Daarnaast zijn zowel ouders als kinderen gevoelig voor beroepen met status. Welke beroepen precies status hebben, is niet op grond van dit onderzoek vast te stellen maar mogelijk zijn dit inderdaad witte boorden-beroepen.

Conclusies behorende bij aanname 11: *Allochtone jongeren hebben geen langetermijnplanning ten aanzien van hun beroepsloopbaan als gevolg van de slechte vooruitzichten op de arbeidsmarkt.*

Uit de onderzoeksgegevens blijkt niet dat de allochtone leerlingen geen langetermijnplanning maken. Dit is ook niet onderzocht. Uit de gesprekken met moeders blijkt dat vooral hoger opgeleide allochtone jongeren nadenken over emigratie naar het land van herkomst van hun ouders.

Veruit de meeste allochtone leerlingen geven aan dat zij erop vertrouwen een goede baan te zullen vinden na het behalen van hun diploma.

Tien procent van de jongeren zegt tijd te verdoen op school, omdat ze toch geen kans heeft op een baan in deze maatschappij. Ook zegt 11% van de allochtone leerlingen dat ze weinig vertrouwen heeft in een goede carrière en dus genoeg neemt met elke baan. Daar staat tegenover dat geen enkele autochtone jongere deze twee stellingen bevestigend heeft beantwoord. Blijkbaar is een deel van de allochtone

jongeren wel degelijk pessimistisch over het arbeidsmarktperspectief. Maar of zij dientengevolge ook de planning van hun beroepsloopbaan op de lange baan schuiven is uit het huidige onderzoek niet op te maken.

Conclusies behorende bij aanname 12: *Macrofactoren zoals het schooltype en de slechte vooruitzichten op een baan kunnen demotiverend zijn voor de schoolprestaties van allochtone leerlingen.*

Uit gesprekken met de moeders blijkt dat het schooltype inderdaad demotiverend kan zijn voor de schoolprestaties van allochtone leerlingen. Voor AKA-leerlingen die beter denken te kunnen presteren dan niveau 1, werkt de opleiding demotiverend, omdat ze zich vervelen tijdens de les. Dit leidt echter niet bij iedereen tot slechte schoolprestaties. Ook een lager schooladvies van de basisschool kan demotiverende effecten hebben op de schoolprestaties op het vervolgonderwijs. Leerlingen worden niet meer geprikkeld en doen daarom niet hun best op school, volgens hun moeders.

Zowel uit de enquêtes als uit de gesprekken blijkt niet dat slechte vooruitzichten op de arbeidsmarkt demotiverend zijn voor de schoolprestaties van allochtone leerlingen. Deze correlatie is niet onderzocht.

Conclusies behorende bij aanname 13: *Allochtone leerlingen stuiten bij het krijgen van studie- en beroepsvoorlichting op vooroordelen van hun studie- en beroepsbegeleider/docenten.*

De moeders uit de panelgesprekken denken dat sommige leraren vooroordelen hebben, omdat zij een lager schooladvies geven dan verwacht mag worden op grond van de Cito-score. De AKA-leerlingen geven aan dat zij zich bij het inwinnen van informatie over studie- en beroepskeuze niet onbegrepen of in een hokje geplaatst voelen door hun beroepsbegeleider, leraar of mentor.

Conclusies behorende bij aanname 14: *Het ontbreekt allochtone leerlingen aan een beroepsidentiteit (hoewel dit ook voor autochtonen geldt, zou het vaker onder allochtonen voorkomen).*

Beroepsidentiteit, gedefinieerd als een toestand waarbij leerlingen in staat zijn over zichzelf te reflecteren in relatie tot hun studie- en beroepskeuze. De enige aanwijzing dat het allochtone leerlingen aan beroepsidentiteit ontbreekt, is dat allochtone leerlingen van niveau 3 en 4 een wensberoep benoemen die een universitaire opleiding vereist. Deze leerlingen kijken niet realistisch naar beroepsmogelijkheden die gebaseerd zijn op hun studieachtergrond en capaciteiten. Opvallend is ook dat allochtone leerlingen uit een beperkt spectrum aan beroepen een keuze maken. Wel zeggen zij minder vaak dan autochtone leerlingen dat zij niet weten welk beroep zij willen uitoefenen.

Conclusies behorende bij aanname 15: *Allochtone jongeren die vraaggestuurd onderwijs (AKA) volgen weten beter wat ze willen en kunnen dan allochtone leerlingen die aanbodgestuurd onderwijs volgen.*

Uit de gesprekken met AKA-leerlingen komt naar voren dat zij beter weten wat zij willen en kunnen, dan leerlingen die aanbodgestuurd onderwijs volgen. En zij geven aan dat hun zelfvertrouwen tijdens hun opleiding gegroeid is. Eén leerling maakt melding van het feit dat 'leren door te doen' een goede optie is geweest. Bijna alle leerlingen vinden het wel belangrijk dat zij in hun vervolgopleiding begeleiding krijgen. Of dit samenhangt met het vraaggestuurd onderwijs, is onduidelijk. Het is niettemin opmerkelijk dat AKA-leerlingen realistischere beroepskeuzes maken dan allochtone leerlingen die aanbodgestuurd onderwijs volgen. In die zin weten ze beter wat hun mogelijkheden zijn. Dat zou pleiten voor meer vraaggestuurd en competentiegericht onderwijs.

6.4 Aanbevelingen

Zorg voor voorlichting in een vroeg stadium

Op het vmbo is de sectorrichting die men kiest veelal bepalend voor de mbo-vervolgopleiding. Het merendeel van de moeders signaleert dat hun kinderen al op jonge leeftijd moeten kiezen voor een bepaalde sector. Er zijn echter weinig kinderen die dan al zeker weten wat ze willen. Vooral jongens zijn nog niet serieus met hun toekomst bezig. Moeders vinden het zeer belangrijk om in die eerste fase aanvullende informatie en begeleiding te bieden, omdat de keuzes in die fase bepalend zijn voor de verdere toekomst. Ook hierbij geldt: maak het persoonlijk en schakel allochtone rolmodellen in.

Maak voorlichting persoonlijk

De voornaamste aanbeveling uit dit onderzoek is wel: maak voorlichting persoonlijk. Jongeren en ouders waarderen persoonlijk contact in studie- en beroepskeuze. Vooral rolmodellen kunnen worden ingezet voor een persoonlijke benadering. Maar ook bijvoorbeeld leraren, mits specifiek daarop getraind, kunnen deze rol spelen. Hieronder wordt in een aantal aanbevelingen deze persoonlijke aanpak verder uitgewerkt.

Trigger jongeren om voorlichtingsdagen te bezoeken

Voorlichtingsdagen, meeloopdagen en doedagen zijn een efficiënt middel om jongeren te informeren over studie- en beroepskeuze. Tijdens zogenaamde meeloopdagen of doedagen kunnen leerlingen een dagje lessen volgen en een indruk krijgen van de sfeer op school.

Allochtone leerlingen gaan minder vaak naar deze activiteiten waardoor ze informatie mislopen. Het lijkt erop dat de drempel te hoog ligt. Als ze gaan, gaan ze meestal met vrienden.

Het is aan scholen om na te gaan hoe ze deze specifieke doelgroep kunnen bereiken. Wees daarbij creatief: denk aan een sms-offensief, chatboxen, inschakelen van mentoren/coaches, organiseren van aparte bijeenkomsten met gratis lunch enzovoorts.

Investeer in peervoorlichting

Uit het onderzoek blijkt dat allochtone jongeren vaker op schriftelijke informatie, ook websites, afgaan dan autochtone jongeren. Ook gaan zij minder vaak naar voorlichtingsdagen, of pas als zij al een (voorlopige) keuze hebben gemaakt. Allochtone jongeren lijken zich ook te baseren op ervaringen van andere jongeren; ze vragen informatie aan andere jongeren, ook broers en zussen, en gaan met andere jongeren naar voorlichtingsdagen.

Investeer dus in peervoorlichting. Denk aan teams van allochtone rolmodellen (jongeren) die voorlichting komen geven op middelbare scholen. Ook hoogopgeleide allochtonen kunnen daarin een rol spelen, bijvoorbeeld als mentor/coach op vmbo's. Zorg dat er aandacht komt in deze peervoorlichting voor beroepen met een gunstig arbeidsmarktperspectief.

Laat jongeren meelopen met professionals

Eén van de moeders pleit ervoor om toekomstige leerlingen te laten meelopen met professionals die het beoogde beroep uitoefenen. Zodoende kunnen jongeren een beter beeld krijgen van het beroep waar ze voor leren. In 2001 is Equivalent, Experts in Emancipatie,⁵⁸ het project 'Mentoring Allochtone Meiden' gestart. Dit project, gericht op allochtone meiden, had tot doel de middelbare schoolleerlingen zoveel mogelijk inzicht te geven in alle aspecten van een bepaald beroep en de daarbij horende opleidingsmogelijkheden. Op deze wijze zouden leerlingen vanuit een realistische kijk en verwachting voor een opleiding en/of beroep kiezen. Hierbij is bewust gekozen voor allochtone beroepsuitoefenaars, die tevens rolmodel kunnen zijn.

Uit het literatuuronderzoek blijkt dat ouders de zone van acceptabele beroepsalternatieven begrenzen op drie punten: de geslachtsrol, het beroepsprestige en een (acceptabele) onderwijsinvestering. Meiden die met het project meededen, bleken op basis van dit project in gesprek te gaan met hun ouders en deze drie punten bespreekbaar te kunnen maken op basis van hun ervaringen. Uit dit onderzoek blijkt verder dat persoonlijk contact van belang is.

Investeer in moeders

Ouders, maar vooral moeders zijn een factor van belang in de beroepskeuze van (allochtone) jongeren. Het is dus de moeite waard om in hen te investeren. Zorg dat ze beter op de hoogte zijn van het Nederlandse onderwijssysteem en de opleidingsmogelijkheden. Maar vooral: zorg dat moeders zich gaan bezinnen op hun cultuur- en standenperspectief. Natuurlijk vormt een goede opleiding een goede basis, maar zorg dat er ook aandacht is voor en kennis van de vragen van de arbeidsmarkt. Laat moeders inzien dat hun zonen als timmerman ook een fatsoenlijk bestaan kunnen hebben met een fatsoenlijk inkomen.

⁵⁸ In 2007 gefuseerd met het Steunpunt Minderheden Overijssel en het Projectbureau Kulturhusen tot Variya.

En dat een vakman misschien wel betere arbeidsperspectieven heeft dan iemand die een administratieve opleiding heeft gedaan. Maar ook creatieve beroepen of beroepen in de creatieve sector zijn het overwegen waard, zoals webdesign, kunstvakdocent op mbo niveau, deejay of veejay, theaterthechniek, design ontwerper enz.

Kortom: bedenk strategieën om ouders beter te informeren. Wellicht moet er beeldmateriaal worden ontworpen om voorlichting over studie- en beroepskeuze vorm te geven of moet het materiaal in verschillende talen worden vervaardigd. Ook kunnen de ouderpunten, als intermediair, een rol spelen in informatieoverdracht. Voor een dergelijke voorlichting geldt outreachend en vindplaatsgericht werken: dus biedt voorlichting aan op plaatsen en tijden waar moeders samenkomen (buurthuis, zelforganisatie).

Ontwerp een model met behulp van jongeren zelf

De bevindingen van dit rapport kunnen gebruikt worden om een model te maken voor een aanpak van de belemmeringen waarmee allochtone leerlingen te maken krijgen bij een studie- en beroepskeuze. Door middel van een matrix wordt inzichtelijk wie betrokkenen en verantwoordelijken zijn en wat mogelijke interventies zijn om leerlingen te ondersteunen bij het overwinnen of wegnemen van de belemmeringen. Maar vooral: geef allochtone jongeren zelf een rol in het uitdenken van knelpunten en oplossingen. Zij zijn ervaringsdeskundig: ze weten hoe het voor hen werkt en voor hun ouders.

Maak (basisschool-)leraren intercultureel competent

Uit deze studie blijkt dat allochtone leerlingen en hun ouders zich vooral onbegrepen voelen door leraren van de basisschool. Uit een onderzoek dat in 2006 door het SMO is uitgevoerd op een scholengemeenschap in Hengelo⁵⁹, blijkt dat 60% van de ondervraagde leraren van mening is dat zij te weinig inzicht hebben in de culturele achtergrond van hun leerlingen. Weinig docenten zijn zich bewust dat culturele waarden een rol van betekenis vormen bij het studie- en beroepskeuzeproces van allochtone jongeren. Wederzijds onbegrip kan onder andere leiden tot een verkeerd school, studie- en beroepsadvies aan allochtone leerlingen. Ook leidt het tot wantrouwen in de relatie tussen school en ouders van allochtone leerlingen. Vooroordelen en miscommunicatie over en weer kunnen worden tegengegaan door basisschoolleraars intercultureel competent te maken.

Doe verder onderzoek naar sekse, status en cultuur

Uit dit onderzoek is gebleken dat sekse, status en cultuur een rol spelen in beroepskeuze. Het is echter onvoldoende duidelijk welke beroepen gelden als statusdragende beroepen en welke beroepen niet door de culturele beugel kunnen. Dit vraagt om explorierend onderzoek naar status en cultuur in relatie tot studie- en beroepskeuze voor jongeren en hun ouders. Dit in relatie tot hetgeen uit het literatuuronderzoek al bleek (Gottfredson, Meijers en Krooneman) namelijk dat er sprake is van een zone van acceptabele beroepsalternatieven die niet statisch is en door de ouders wordt begrensd door de geslachtsrol, het beroepsprestige en de onderwijsinvestering.

In dit explorerende onderzoek kan tevens verder onderzocht worden welke verwachtingen ouders hebben ten aanzien van de ondersteuning van school in de studie- en beroepskeuze.

⁵⁹ Adlouni, SMO, 2006.

Geraadpleegde literatuur

Adlouni, K., *De Bataafse Kamp: een veilige school?! Resultaten van onderzoek naar de veiligheidsbeleving op en rondom O.S.G. de Bataafse Kamp te Hengelo*, SMO, 2006.

Den Boer, P. R. & H.R.M. Smulders, *Kiezen voor een beroep? De ontwikkeling van de beroepsidentiteit als leidraad voor de inrichting van beroepsonderwijs; modelontwikkeling en secundaire analyse*, Bureau Arbeidsmarktonderzoek, STOAS, Wageningen, 2001.

De Bok, F., & Hamza Lemouesset & dr. Jan van Westerlaak, *De andere kant van het gelijk. Onderzoek naar succesfactoren van allochtone jongeren in het beroepsonderwijs*, Rapportreeks nr. 10, Osmose, 1999.

Ten Brinke, K., *Kleur in de bouw. Een onderzoek naar de werving en selectiemethoden van bouwondernemers in de regio Zwolle*, publicatie 41, Almelo, SMO, 2001.

Centraal Bureau voor de Statistiek, *Allochtonen in Nederland 2004*, Voorburg/Heerlen, 2004.

Dagevos, J. en Gijsberts, M. (red.), *'Jaarrapport Integratie 2007'*, Sociaal en Cultureel Planbureau, 2007.

Dagevos, J., *Hoge (jeugd)werkloosheid onder etnische minderheden. Nieuwe bevindingen uit het LAS-onderzoek*, Den Haag, Sociaal en Cultureel Planbureau, 2006.

Equivalent, Experts in Emancipatie, *Methodiekbeschrijving Mentoring Allochtone Meiden*, Aurora, Almelo, 2007.

Factsheets VSV, Ministerie van Onderwijs Cultuur en Wetenschap, november 2005.

Geurts, J., *Herontwerp beroepsonderwijs. Een strijdtoneel*, Intreerede, Haagse Hogeschool/TH Rijswijk, 2004.

Van Hattem, E., *Techniek is vet! Interview- en literatuuronderzoek naar activiteiten van techniekbevordering in het onderwijs; en de mogelijke rol van de Kamer van Koophandel*, Enschede, Wetenschapswinkel Universiteit Twente, 2002.

Hermesen, F., *Sociale netwerken jonge vluchtelingen*, SMO, september 2002.

Van der Hoek, J., *Socialisatie in migrantengezinnen. Een basis voor opvoedingsondersteuning*, Utrecht, De Tijdstroom, 1994, hoofdstuk 4, p. 99-110.

Krooneman, P., *Basis voor later? Een verkenning van het studie- en beroepskeuzeproces in het basisonderwijs*, Rijswijk, Raad voor Studie- en beroepskeuze, 1994.

Landstede, *Productenboek landstede Trajectbureau*. Geautoriseerde versie 1 september 2003.

Marley, P & R. Montziaan, *De arbeidsmarkt voor laagopgeleiden. Kansen en risico's*, Amsterdam, Centrum voor Werk en Inkomen, 2005.

Meijers, F., *Het verantwoordelijkheidsdilemma in het beroepsonderwijs*, Intreerede, Haagse Hogeschool/TH Rijswijk, 2005.

Meijers, F. & R. Flohr, *Leerlingbegeleiding: Luxe of Noodzaak?*, Utrecht, Forum, 2003.

Meijers, F., *Intake, beroepsoriëntatie en studieloopbaanbegeleiding*, Meijers Onderzoek en Advies, 2002.

Meijers, F., Allochtonen en Beroepskeuze; een vergelijkende literatuurstudie, Rijswijk, Raad voor Studie- en Beroepskeuze, 1991.

Ministerie van OC&W, Voortijdig Schoolverlaten, Kamerstuk 26 695, nr.13, 2004.

Raad voor Studie- en Beroepskeuze, *Kiezen voor minderheden, een advies over studie- en beroepskeuzediensverlening ten behoeve van allochtonen*, Rijswijk, 1992.

Ruiz Peraita-Wubbels, H.G.M., & S. Chinchilla Murillo, *Minderheden in cijfers 2005, katern onderwijs*, SMO, 2005.

Roelandt, Th., & J. Veenman, *Allochtonen van school naar werk*, V 67, 's-Gravenhage, SDU uitgeverij, 1990.

Schuurman, L., *Een zorgvuldige keuze. Communicatieadvies om Turkse jongeren te interesseren voor de zorgsector*, publicatie 65, Almelo, SMO, 2003.

Sikkema, P. (red.), *Jongeren op weg naar opleiding en werk*, *Quick Scan*, 2004.

Van Tilborg, L., Voortijdig schoolverlaten: de oorzaken op een rijtje, *Ouders en School*, nr.5, 1996, p. 9-11.

Bijlage I Vragenlijst mbo-leerlingen ROC Landstede

Inleiding

Voor een onderzoek over studie- en beroepskeuzes van mbo - leerlingen, willen we je een aantal vragen stellen.

Het onderzoek wordt uitgevoerd door het Steunpunt Minderheden Overijssel. Via de vragenlijst willen wij proberen te achterhalen, wat jouw motivatie was om je huidige studierichting te gaan volgen. Hoe ben jij tot jouw studiekeuze gekomen? Welke adviezen en meningen waren voor jou van belang? De antwoorden op de vragen zijn vertrouwelijk en anoniem. Dit betekent dat niemand jouw antwoorden te zien krijgt en niemand weet dat hoe jij bepaalde vragen hebt beantwoord.

- Lees de vragen eerst rustig door en probeer vervolgens het antwoord te geven dat het beste jouw mening weergeeft.
- Bij de meeste vragen hoef je maar één hokje aan te kruisen. Soms kun je meerdere hokjes aankruisen; dit staat dan bij de vraag vermeld.
- Bij sommige vragen word je gevraagd kort iets in te vullen.
- De door jou gegeven antwoorden kunnen niet goed of fout zijn. Het gaat om jouw mening.
- Beantwoord alle vragen, sla dus geen vragen over.
- Als je iets niet begrijpt dan kun je altijd vragen stellen.

Het beantwoorden van alle vragen duurt ongeveer een kwartier.

Algemene leerling gegevens

1. Ben je een?

- jongen
 - meisje
-

2. Hoe oud ben je?

.....jaar

3. Welke opleiding volg je op dit moment?

4. Onder welke sector valt de door jou gekozen beroepsopleiding?

- Economie
 - Zorg en welzijn
 - Techniek
 - Landbouw
-

5. In welk leerjaar zit je

.....jaar

6. Welk niveau volg je binnen jouw opleiding?

3

4

7. Op welke locatie volg je de opleiding?

Zwolle

Raalte

Harderwijk

8a. Welke vooropleiding heb je op de middelbare school gevolgd?

vmbo

speciaal onderwijs

Internationale Schakelklas

mavo

havo

vooropleiding in land van herkomst

anders, namelijk

8b. Heb je voor je huidige mbo-opleiding een andere beroepsopleiding gevolgd?

Ja, namelijk de opleiding.....

Nee. -----> Ga verder met vraag 11.

8c. Heb je deze beroepsopleiding afgerond?

Ja.

Nee, omdat

9. Welke leerweg heb je op het vmbo gevolgd?

de theoretische leerweg

de gemengde leerweg

de kaderberoepsgerichte leerweg

de basisberoepsgerichte leerweg

10. In welke sector van het vmbo zat je?

Techniek

Zorg en welzijn

Economie

Landbouw

11. Heb je het diploma van je vooropleiding op de middelbare school gehaald?

Ja

Nee

12. Ben je in je vooropleiding op de middelbare school ooit van studierichting veranderd?

- Ja
- Nee
- Niet van toepassing

Motivatiefactoren

13. Er volgt nu een aantal stellingen over je opleidingskeuze. Geef telkens aan of je het zeer eens, eens, oneens of zeer oneens bent met de stelling. Je keuze geef je aan door middel van een kruisje.

	Zeer eens	Eens	Oneens	Zeer oneens
1. Deze opleiding is moeilijker dan ik had verwacht.				
2. Deze studie is wat ik er van had verwacht.				
3. Ik weet niet of ik de opleiding zal volhouden.				
4. Ik doe mijn best op school.				
5. Ik zou liever een andere opleiding willen volgen.				
6. Ik heb het gevoel dat ik thuis hoor op deze opleiding.				
7. Ik vind de Nederlandse taal moeilijk.				
8. Ik begrijp goed waar de lessen over gaan.				
9. Deze studie is (te) moeilijk.				
10. Ik vind dat ik het goed doe op school (goede cijfers).				

	Zeer eens	Eens	Oneens	Zeer oneens
1. Ik kan thuis in alle rust leren.				
2. Ik heb thuis geen eigen ruimte om te leren.				
3. Mijn ouders houden er rekening mee dat ik voor school huiswerk moet maken.				
4. Ik vind het thuis niet gezellig.				
5. Ik maak mijn huiswerk meestal in de bibliotheek of bij een vriend(in).				
6. Ik kom thuis niet aan huiswerk toe door klusjes die ik moet doen.				
7. Ik kan mij thuis goed ontspannen.				
8. Mijn ouders (of broer en zus) helpen mij met mijn huiswerk als dat nodig is.				

	Zeer eens	Eens	Oneens	Zeer oneens
1. Ik heb een goed idee van de baan waar ik voor leer.				
2. Ik heb geen idee wat ik na mijn studie wil doen.				
3. Mijn sterke punten passen goed bij de beroepseisen die bij mijn opleiding horen.				
4. Ik vind dat ik niet geschikt ben voor het beroep waar ik voor leer.				
5. Ik heb er vertrouwen in dat ik een goede baan zal krijgen na afronding van mijn opleiding.				
6. Ik verdoe mijn tijd op school want ik zal toch nooit een goede baan kunnen krijgen in deze maatschappij.				
7. Mijn toekomst ligt in Nederland.				
8. Een allochtoon heeft niet dezelfde kansen op een goede toekomst als een autochtoon.				
9. Ik ben bereid harder te werken voor een goede toekomst als dat nodig is.				

	Zeer eens	Eens	Oneens	Zeer oneens
1. Ik heb voor mijn studie gekozen, omdat ik die bij mij vind passen.				
2. Ik laat anderen vaak beslissingen voor mij nemen.				
3. Ik vraag altijd eerst de mening van een ander voordat ik een keuze maak.				
4. Ik vind het belangrijk wat andere mensen van mijn studiekeuze vinden.				
5. Ik vind het belangrijk om mijn eigen keuzes te maken.				
6. Ik heb voor deze studie gekozen, omdat mijn ouders dat willen.				
7. Ik heb voor deze studie gekozen, omdat mijn vrienden deze studie ook hebben gekozen.				

	Zeer eens	Eens	Oneens	Zeer oneens
Ik ben tevreden met mezelf.				
Ik heb veel zelfvertrouwen.				
Ik weet zeker dat ik het goed zal doen na mijn studie.				
Meestal heb ik een negatief beeld van mezelf.				

Studie- en beroeporiëntatie

Er volgen nu enkele vragen over je studie- en beroepskeuze. Beantwoord de vragen telkens d.m.v. een kruisje. Je mag meerdere antwoorden geven.

14. Ik heb deze opleiding gekozen omdat:

- mijn vader het een goede opleiding vindt
- mijn moeder het een goede opleiding vindt
- mijn broer(s) /zus(sen) deze opleiding ook hebben gevolgd
- mijn broer(s) /zus(sen) deze opleiding goed vonden
- mijn vrienden het ook hebben gekozen
- kennissen van mij dit aanraadden
- dit adviseerde mijn decaan
- mijn leraar dit aanraadde
- dit adviseerde mijn beroepskeuzebegeleider
- omdat het de uitslag was van de beroepskeuzetest
- het mijn eigen keuze was
- anders, namelijk.....

15. Hoe zeker was je van je studiekeuze toen je er aan begon?

- heel zeker
- zeker
- niet zeker, niet onzeker
- onzeker
- heel onzeker

16. Geef aan hoe belangrijk de mening van de volgende personen voor je opleidingskeuze zijn geweest? Geef je mening door hieronder een kruisje te zetten in één van de vijf hokjes.

	Zeer belangrijk	Belangrijk	Neutraal	Onbelangrijk	Zeer onbelangrijk	Niet aan de orde
1. Vader						
2. Moeder						
3. Broers /zussen						
4. Overige familie						
5. Vrienden						
6. Kennissen						
7. Decaan						
8. Leraar						
9. Mentor						
10. Beroepskeuze- begeleider						

17. Hadden je ouders van tevoren informatie over je opleidingskeuze?

- Ja -----> Hoe zijn zij aan deze informatie gekomen?
- Nee
- via school (beroepskeuzebegeleider/voorlichtingsdagen)
 - via voorlichtingsdagen
 - via folders/brochure
 - via internet
 - via familie (broers/zussen)

via kennissen
via een zelforganisatie
ik heb mijn ouders zelf ingelicht
anders, namelijk

18. Had jij van tevoren informatie over je opleidingskeuze?

Ja

Nee -----→ Hoe komt dat? (meerdere antwoorden mogelijk)

ik was niet bekend met de informatiebrochures /folders
ik was niet bekend met de voorlichtingsdagen /informatiebeurs
ik heb mijn decaan /mentor /leraar nooit om informatie gevraagd
ik was wel op de hoogte van de voorlichtingsdagen en
informatiebrochures, maar ben er niet achteraan gegaan.
anders, namelijk.....

Als je op vraag 18 met 'Nee' hebt geantwoord, ga dan verder met vraag 26.

19. Hoe belangrijk was de informatie die je over de studie had voor je studiekeuze?

zeer belangrijk

belangrijk

niet belangrijk, maar ook niet onbelangrijk

onbelangrijk

zeer onbelangrijk

20. Wanneer begon je informatie over je opleidingskeuze te verzamelen?

een jaar van tevoren

een half jaar van tevoren

een paar maanden van tevoren

een maand van tevoren

weet niet

anders, namelijk.....

21. Hoe ben je aan informatie over je opleiding gekomen? Meerdere antwoorden mogelijk.

via een brochure

via een folder

via internet

via voorlichtingsbijeenkomsten/ -dagen van Landstede

via mijn decaan (vorige opleiding)

via mijn mentor (vorige opleiding)

via mijn leraar (vorige opleiding)

via mijn beroepskeuzebegeleider

via mijn vader

via mijn moeder

via broer(s) /zus(sen)

via overige familie (neven /nichten etc)

via vrienden

via kennissen

via klasgenoten

via de onderwijsbeurs

via het CWI

anders, nl.....

weet niet

22. Welke informatiebron was het **belangrijkst** voor je opleidingskeuze?

23. Hoe duidelijk vond je de informatie over je opleidingskeuze die je via de informatiebronnen kreeg?
Kruis telkens achter elke informatiebron één hokje aan.

Informatiebron	Ze duidelijk	Duidelijk	Neutraal	Onduidelijk	Ze onduidelijk	Niet van toepassing
Brochure						
Folder						
Internet						
Voorlichtingsdagen						
Decaan						
Mentor						
Leraar						
Beroepskeuze- begeleider						
Vader						
Moeder						
Broer(s) /zus(sen)						
Overige familie						
Vrienden						
Kennissen						
Klasgenoten						
Onderwijsbeurs						
Anders, namelijk.....						

24. Indien je naar een voorlichtingsdag bent geweest, met wie ben je gegaan? Meerdere antwoorden zijn mogelijk.

- vader
 - moeder
 - broer(s) /zus(sen)
 - andere familieleden
 - vrienden
 - kennissen
 - anders, namelijk met
-

25. Vind je dat de persoon die je advies heeft gegeven over een beroepskeuzetraject of opleidingskeuze (bijv. je studievoorzitter, je mentor of je oud-leraar), voldoende rekening heeft gehouden met jouw persoonlijke omstandigheden (bijv. thuissituatie, cultuur, etc.)?

Ja → Geef een voorbeeld aan waar dit uit blijkt.

Nee → Geef een voorbeeld aan waar dit uit blijkt.-----

Niet van toepassing, ik heb geen informatie over beroepskeuze/ studiekeuze via school gekregen.

26. Geef aan hoe belangrijk onderstaande informatie is geweest voor jouw studiekeuze.
Kruis telkens achter elke informatiebron één hokje aan.

	Ze er Belangrijk	Belangrijk	Neutraal	Onbelangrijk	Ze er onbelangrijk
1. Inhoud van de studie					
2. Beroepsmogelijkheden					
3. School waar je gaat studeren					
4. Toelatingseisen					
5. Zwaarte van de studie					
6. Kosten van de studie					
7. Begeleiding tijdens de studie					
8. Duur van de studie					
9. Aanzien van de studie					

27. Mis je in het rijtje informatie die niet is opgenomen, maar wel belangrijk is geweest voor jouw studiekeuze?

Ja, namelijk

Nee

Beroepsbeelden

28a. In welke sector wil je gaan werken? (bv. in het onderwijs)

.....

28b. Welk beroep wil je uitoefenen in die sector? (bv. als docent)

.....

29. Ik heb voor dit beroep gekozen omdat: (meerdere antwoorden mogelijk)

ik er veel informatie over kon vinden

dit geadviseerd werd naar aanleiding van de beroepskeuzetest

ik er veel geld mee kan verdienen

het mij erg afwisselend lijkt

het beroep interessant klinkt

het mij een nuttig beroep lijkt

mijn vrienden het ook kiezen

ik hiermee meerdere kanten op kan

ik dan verzekerd ben van een goede toekomst

ik makkelijker stage kan gaan lopen

ik dan snel mijn diploma op zak heb en niet lang meer naar school hoeft te gaan

ik makkelijker een baan zal kunnen vinden op de arbeidsmarkt
 ik met dit beroep goede toekomstperspectieven heb
 het beroep veel status heeft
 ik dan veel doorgroeimogelijkheden heb
 ik graag zelfstandig wil werken
 ik graag andere mensen wil helpen
 het makkelijker in deeltijd uitgeoefend kan worden
 het een ongevaarlijk beroep is
 ik dan veel vrije tijd over hou
 ik dan in een ploegendienst kan werken
 het in aanzien staat bij mijn familie en vrienden
 het een echt mannenberoep is
 het een echt vrouwenberoep is
 het weinig lichamelijke arbeid vraagt
 ik mij tijdens het werken niet vies hoeft te maken
 ik een kantoorbaan wil
 ik dan 's nachts niet hoeft te werken
 ik graag buiten wil zijn
 ik graag met mensen omga
 ik zelfstandig /eigen baas wil zijn
 ik wil kunnen reizen
 het beroep ook in een ander land kan uitoefenen
 anders, namelijk.....

30. Hieronder volgt een aantal stellingen. Geef telkens aan of je het zeer eens, eens, oneens of zeer oneens met de stellingen bent.

	Zeer eens	Eens	Oneens	Zeer oneens
1. Ik heb een goed beeld van het beroep waar ik voor leer.				
2. Ik vind het belangrijk dat ik na mijn opleiding zeker ben van de baan waar ik voor leer.				
3. Ik vind het belangrijk dat ik een beroep kies met status, ook al moet ik er veel moeite voor doen op school.				
4. Een beroep met status is belangrijk, ook al is er weinig vraag naar op de arbeidsmarkt.				
5. Ik kies liever voor een beroep met zekerheid op een baan, dan een beroep met weinig zekerheid op een baan.				
6. Bij het kiezen van een beroep hou ik er rekening mee dat ik het beroep ook in het buitenland kan uitoefenen.				
7. Ik heb weinig vertrouwen op een goede carrière, dus neem ik genoegen met elke baan.				
8. Ik heb mij bij mijn beroepskeuze laten leiden door de situatie op de arbeidsmarkt.				
9. Ik vind het belangrijker dat ik een beroep kies wat bij mij past, dan te letten op status of de kans op een baan.				

	Zeer eens	Eens	Oneens	Zeer oneens
1. Ik heb bij mijn beroepskeuze veel rekening gehouden met de mening van mijn omgeving.				
2. Ik vind het belangrijk wat mijn ouders van mijn beroepskeuze vinden.				
3. Mijn ouders vinden het belangrijk dat ik een betere carrière krijg dan zij.				
4. Mijn ouders moedigen mij aan om het beter te doen dan zij.				
5. Mijn ouders vinden het goed als ik hetzelfde beroep uitoefen als zij.				

Omgeving

Tot slot volgen nog enkele vragen over jouw familie.

31. Hoeveel broers en /of zussen heb je?

.....broers.

.....zussen.

32. In welk land ben jij geboren?

Nederland

Afghanistan

Bosnië

Ghana

Irak

Kongo

Kroatië

Marokko

Nederlandse Antillen/Aruba

Sierra Leone

Somalië

Suriname

Syrië

Turkije

Anders, namelijk.....

33. In welk land is je vader geboren?

Nederland

Afghanistan

Bosnië

Ghana

Irak

Kongo

Kroatië

Marokko

Nederlandse Antillen/Aruba

Sierra Leone

Somalië

Suriname
 Syrië
 Turkije
 Anders, namelijk.....

34. In welk land is je moeder geboren?

Nederland
 Afghanistan
 Bosnië
 Ghana
 Irak
 Kongo
 Kroatië
 Marokko
 Nederlandse Antillen/Aruba
 Sierra Leone
 Somalië
 Suriname
 Syrië
 Turkije
 Anders, namelijk.....

35. Wat is de hoogst genoten opleiding van je vader en moeder?

Opleiding	Vader	Moeder
1. Geen onderwijs		
2. Lager onderwijs		
3. Voortgezet onderwijs		
4. Middelbare beroepsopleiding		
5. Hogere beroepsopleiding		
6. Universiteit		
7. Weet niet		

36. Wil je hieronder aankruisen wat voor je ouders van toepassing is?

	Vader	Moeder
1. Verricht betaald werk		
2. Is zelfstandig ondernemer		
3. Is huisman/huisvrouw		
4. Is werkloos		
5. Is langdurig ziek of arbeidsongeschikt (WAO)		
6. Is met de VUT of pensioen		
7. Niet aan de orde		

37. Welk beroep heeft je vader (of in het verleden uitgeoefend)?

.....

38. Welk beroep heeft je moeder (of in het verleden uitgeoefend)?

.....

39. Welk beroep hebben je broers/zussen en welke opleiding hebben zij gevolgd?

.....
.....
.....

Tot slot:

40. Veel mensen kennen iemand waar zij tegenop kijken en die voor hen als voorbeeld dient. Welke persoon is voor jou een voorbeeld voor hoe jij zou willen worden/zijn en waarom?

.....
.....
.....

41. Hoe ziet jouw leefwereld er in 2015 uit? (in max. vijf regels weergeven)
(je kunt denken aan bijv. het hebben van een huis, een baan, huwelijk, etc.)

.....
.....
.....
.....
.....

Dit is het einde van de vragenlijst.

Wil je nogmaals controleren of je alle vragen hebt ingevuld?

Heel erg bedankt voor het invullen van de vragen!!!!!!

Bijlage II Uitvoer Mann-Whitney toets

Ranks

	Allochtoon	N	Mean Rank	Sum of Ranks
Intrinsieke capaciteit totaal	nee	43	35,38	1521,50
	ja, niet-westers	23	29,98	689,50
	Totaal	66		
Thuisituatie totaal	nee	47	33,26	1563,00
	ja, niet-westers	26	43,77	1138,00
	Totaal	73		
Toekomstperspectief totaal	nee	41	36,45	1494,50
	ja, niet-westers	26	30,13	783,50
	Totaal	67		
Capaciteit om te kiezen kiezen	nee	45	38,93	1752,00
	ja, niet-westers	28	33,89	949,00
	Totaal	73		
Zelfconcept /identiteit	nee	47	41,97	1972,50
	ja, niet-westers	26	28,02	728,50
	Totaal	73		

Test Statistics(a)

	Intrinsieke capaciteit	Thuisituatie	Toekomst-perspectief	Capaciteit om te kiezen	Zelfconcept/ identiteit
Mann-Whitney U	413,500	435,000	432,500	543,000	377,500
Wilcoxon W	689,500	1563,000	783,500	949,000	728,500
Z	-1,106	-2,071	-1,323	-1,012	-2,836
Asymp. Sig. (2-tailed)	0,269	0,038	0,186	0,312	0,005

a Grouping Variable: allochtoon

